ETLA

ELINKEINOELÄMÄN TUTKIMUSLAITOS
The Research Institute of the Finnish Economy
Lönnrotinkatu 4 B 00120 Helsinki Finland

Sarja B 173 Series

Mika Pajarinen ja Pekka Ylä-Anttila

MAAT KILPAILEVAT INVESTOINNEISTA – TEKNOLOGIA VETÄÄ SIJOITUKSIA SUOMEEN

Countries Compete for Investment –
Finnish Technology Attracts Foreign Firms

(with English Summary)

Julkaisija: Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, ETLA
Kustantaja: Taloustieto Oy

Helsinki 2001

Kansi: MainosMayDay, Vantaa

ISBN 951-628-331-4
ISSN 0356-7443

Painopaikka: Tummavuoren Kirjapaino Oy, Vantaa 2001

PAJARINEN, Mika **– YLÄ-ANTTILA,** Pekka. **MAAT KILPAILEVAT INVESTOINNEISTA – TEKNOLOGIA VETÄÄ SIJOITUKSIA SUOMEEN.** Helsinki: ETLA, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, The Research Institute of the Finnish Economy, 2001, 78 s. (B, ISSN 0356-7443; nro 173). ISBN 951-628-331-4.

TIIVISTELMÄ: Tutkimuksessa tarkastellaan ulkomaisten yritysten toimintaa Suomessa sekä tilastoaineistojen avulla että yritysjohdon haastatteluin. Tavoitteena on luoda kuvaa siitä, mitkä tekijät vetävät suoria sijoituksia Suomeen, onko sijoituksissa havaittavissa selkeitä painopistealueita ja mitä vaikutuksia ulkomaalaisomistuksella on ollut yritysten toimintaan.

Ulkomaisten suorien sijoitusten lisääntymistä ovat edesauttaneet panostukset teknologian ja osaamisen kehittämiseen, investointi- ja kilpailupolitiikan liberalisointi sekä suuryritysten pyrkimys vahvistaa ydinosaamisalueitaan ja luopua niihin kuulumattomista liiketoiminnoista. Ulkomaalaisomisteisten teollisuusyritysten toiminta on selkeästi keskittynyt osaamisintensiivisille aloille. Ulkomaalaisomisteiset yritykset ovat usein hyötyneet monikansallisen konsernin toiminnasta mm. teknologiavirtojen ja rahoitusmahdollisuuksien kasvun kautta. Lisäksi vientiä harjoittavat yritykset ovat hyötyneet monikansallisen konsernin laajoista markkinointiverkostoista.

AVAINSANAT: Kansainväliset yhtiöt, Suomi, suorat sijoitukset.

PAJARINEN, Mika **– YLÄ-ANTTILA,** Pekka. **COUNTRIES COMPETE FOR INVESTMENT – FINNISH TECHNOLOGY ATTRACTS FOREIGN FIRMS.**

ABSTRACT: This study analyses foreign-owned firms' activities in Finland. Both quantitative data and executive interviews are utilized. We aim to shed light on factors which attract foreign direct investment (FDI) in Finland, industry characteristics of FDI and effects of participating in a foreign multinational firm's network.

Investment in knowledge and technology has made Finnish firms attractive targets for asset-seeking multinational firms. In addition, liberalization of government policies regarding FDI and a tendency of firms to strengthen their core competencies and to divest other businesses have had a bearing on the increase of cross-border investment flows. Foreign-owned manufacturing firms' activity is concentrated in knowledge-intensive industries. Participating in a foreign multinational's network has often had a positive influence on technological flows, financial performance and tapping into international markets.

KEY WORDS: International companies, Finland, direct investments.

ESIPUHE

Käsillä oleva tutkimus jatkaa ETLAn yritys- ja toimialatutkimuksen ohjelman viime vuosien tutkimusten sarjaa, jossa on selvitetty talouden globalisaation sekä yritysten kansainvälistymisen syitä ja vaikutuksia.

Suomeen suuntautuneet ulkomaiset suorat sijoitukset ovat kasvaneet merkittävästi 1990-luvun alun jälkeen. Investointeja on tullut erityisesti huipputeknologian aloille sekä aiemmin suojatuille sektoreille. Ulkomaiset investoinnit ja yritykset ovat monella tavoin muuttaneet Suomen elinkeinorakennetta ja talouden toimintaa. Talouden tehokkuus on parantunut ja monien alojen rakennemuutos nopeutunut. On tärkeää selvittää, miksi ulkomaiset yritykset investoivat Suomeen ja millaisia pitkän aikavälin vaikutuksia ulkomaisen omistuksen kasvulla on.

Tutkimus on tehty ETLAn tietopalvelu- ja projektitutkimusyksikössä Etlatieto Oy:ssä. Yhteistyökumppaneina ovat olleet Invest in Finland Bureau (IFB) ja Teknologian kehittämiskeskus (Tekes), joita ETLA ja Etlatieto Oy lämpimästi kiittävät tutkimuksen rahoittamisesta.

Tutkimuksessa on käytetty IFB:n tietokantaa Suomessa toimivista ulkomaisista yrityksistä, jota on osin täydennetty Etlatieto Oy:n aineistoilla. Parhaat kiitokset myös aineiston käyttöön liittyvästä yhteistyöstä.

Helsingissä tammikuussa 2001

Pentti Vartia

TEKIJÖIDEN ESIPUHE

Elinkeino- ja teknologiapoliittinen ajattelu on muuttunut viime vuosikymmenten aikana tukevasta, rajoittavasta ja ohjaavasta politiikasta edellytyksiä luovaan ja kilpailua edistävään suuntaan. Avoimien markkinoiden ja vapaiden pääomaliikkeiden maailmassa elinkeinopolitiikan kannalta keskeistä on vaikuttaa yritysten kykyyn luoda yrityskohtaisia kilpailuetuja ja sitoa tämä kyky tiettyyn alueeseen. Tällaista politiikkaa pyrkivät noudattamaan monet maat: yritysten investoinneista ja korkeasti koulutetusta työvoimasta käydään entistä kiivaampaa kilpailua eri maiden ja sijaintipaikkojen kesken.

Tässä tutkimuksessa paneudutaan yritysten investoinneista käytävän sijaintipaikkakilpailun teemaan tarkastelemalla ulkomaisten yritysten toimintaa ja sijoituksia Suomessa. Aihetta käsitellään sekä tilastoaineistojen että ulkomaalaisomisteisten yritysten johtajien haastattelujen avulla.

Kiitämme Jyrki Ali-Yrkköä, Sirkka Auraa ja Pirkko Karlssonia kommenteista, Taloustutkimus Oy:tä luvun 3.1 yrityshaastatteluiden käytännön toteutuksesta, Matti Lampista tutkimusavusta luvun 3.2 yritystarkasteluissa sekä tutkimuksessa mukana olleita yrityksiä hyvästä yhteistyöstä.

Helsingissä tammikuussa 2001

Mika Pajarinen Pekka Ylä-Anttila

SISÄLLYS

ENGLISH SUMMARY

1 JOHDANTO 1

1.1 GLOBALISAATIO: MAAT KILPAILEVAT YRITYSTEN INVESTOINNEISTA 1

1.2 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA RAKENNE 4

2 SUORAT SIJOITUKSET SUOMEEN 7

2.1 ULKOMAISET SUORAT SIJOITUKSET ERI AIKAKAUSINA - TIIVISTELMÄ HISTORIASTA 7

2.2 ULKOMAISET SUORAT SIJOITUKSET VIIME VUOSINA 12

2.3 SUOMEN TILANNE KANSAINVÄLISESTI VERTAILLEN 22

3 ULKOMAISTEN YRITYSTEN TOIMINTA SUOMESSA - YRITYSKYSELYN TULOKSIA 29

3.1 YRITYSKYSELY 29

3.2 ESIMERKKEJÄ ULKOMAALAISOMISTEISTEN YRITYSTEN TOIMINNASTA SUOMESSA 41

4 JOHTOPÄÄTÖKSET 63

LÄHTEET 67

LUETTELO KUVIOISTA JA TAULUKOISTA 69

LIITE: KYSELYLOMAKE JA VASTAUSTEN SUORAT JAKAUMAT 71

ENGLISH SUMMARY

Era of Global Competition – Countries Compete for Investment

Industrial economies have entered an era of global competition. Besides companies, households and individuals also participate in the global economy in many ways: they are employed by multinational enterprises (MNEs), invest in global capital markets, consume globally branded products, are members in international organizations, etc.

The current wave of economic integration in the world economy is driven by cross-border investment of multinational enterprises. Widespread deregulation of capital movements and technological developments especially in information and communications technology (ICT) have facilitated new ways of conducting business on a global scale. Economic globalization and advances in technology are also interrelated: on the one hand, advanced technology makes it possible to effectively decentralize and control global operations of MNEs and, on the other hand, global competition is a major driving force behind technological innovation and rapid diffusion of technology.

In the integrating world economy, countries and regions are increasingly competing with each other for internationally mobile production and skills. The locational decisions of MNEs have become an extremely important topic not only in policy design, but also in public debate.

Our study aims to shed light on the effects of Finnish policies on MNEs and foreign direct investment (FDI), factors attracting FDI flows in Finland, industry characteristics of cross-border investments and the effects of participating in a foreign multinational firm's network. We utilize in the study both quantitative data and interviews of managers in foreign-owned firms.

Finnish Policies on Foreign Direct Investment

In past decades, economic policy thinking in Finland was characterized by economic nationalism. This entailed restrictive policies on foreign direct investment. Controls on capital movements were lifted gradually only in the late 1980s and early 1990s, and the remain-

ing restrictions on foreign ownership were removed as late as 1993, as a part of the European integration process. Finland was not unique in this sense – the other two Nordic countries, Norway and Sweden, had capital controls until the late 1980s as well.

It can be argued that, with its restrictive policies, Finland kept one important channel of technology transfer narrower than many other small countries. In fact, Finland developed its own model of technology transfer in which imports of machinery, acquiring foreign licenses and patents, and "natural diffusion" (through trade and analyzing foreign products) were emphasized at the expense of receiving FDI. The absence of foreign competitors also led to less competition and inefficiencies in some industries, which became visible after the removal of restrictions in the early 1990s.

In recent years, Finland has pursued liberal policies on FDI. Unlike many other countries, however, Finland does not "positively" discriminate foreign-owned firms by giving them tax holidays or other subsidies not available to other firms in the economy. Instead, Finland relies on 'conditions-providing policies' which means pursuing policies that offer all firms in the economy appropriate framework conditions and sufficient pools of advanced factors of production, including an educated labor force and well-functioning infrastructure.

Recent FDI Trends

Foreign direct investment in Finland has increased substantially; during the last decade, the inward FDI stock has increased about sixfold. In the late 1990s, foreign-owned firms employed in Finland some 130 000 employees, accounting for over ten percent of private sector employment. The largest foreign employers were Swedish-owned firms followed by US- and Swiss-owned firms. Firms from the EU employed over 60 percent of foreign-owned firms' employees.

Figure 1 **Foreign-Owned Firms in Finland by Ultimate Beneficiary Owner Country in 1998, Sorted by Employment**

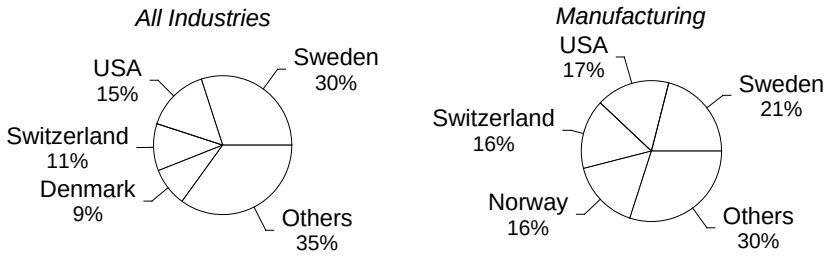

Source: Statistics Finland.

Compared to other firms in manufacturing industries, employment in foreign-owned manufacturing firms is more heavily concentrated in knowledge-intensive industries. Furthermore, as Figure 2 illustrates, foreign-owned firms' share of employment is clearly higher in knowledge-intensive industries than in other industries.[1] Internationally compared, we found that in other small industrial countries the pattern of foreign-owned firms' industry distribution is quite comparable to the Finnish case. There are, however, notable differences in the scale of foreign activity. Irish industry, for instance, is almost totally controlled by foreign-owned firms.

Figure 2 **Foreign-Owned Manufacturing Firms' Share of Employment in Finland by Industry Type in 1998**

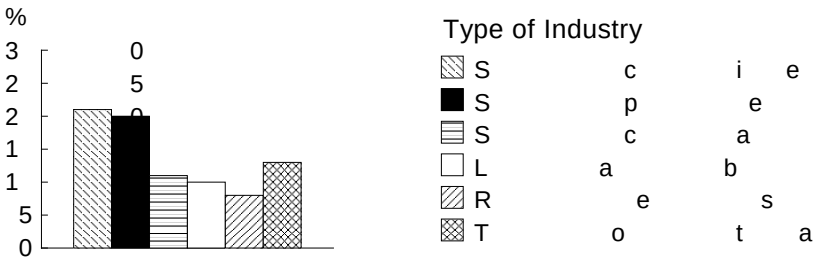

Sources: Statistics Finland and Etla. Classification of industries based on OECD(1996, Annex 7).

[1] By knowledge-intensive industries we refer to science-based and specialized-supplier industries in Figure 2.

Motives for Recent FDI Flows in Finland

Liberalization of government policies regarding FDI and a tendency of firms to strengthen their core competencies and to divest other businesses have had a bearing on the increase of cross-border investment flows. Moreover, investment in knowledge and technology has made Finnish firms attractive targets for asset-seeking multinational enterprises; MNEs have acquired many promising technology-based Finnish firms in, for instance, the field of electrical engineering. In addition, there are quite clear signs indicating that foreign companies have located in Finland or increased their scale of activities in order to benefit from local centers of competence, especially in the ICT cluster.

Company Interviews: Knowledge and Technology Important Factors for FDI

There are approximately 2000 foreign-owned firms in Finland. Among these, a survey based on a sample of 300 companies was carried out. The survey was done as personal interviews directed to top management of foreign subsidiaries in Finland. The purpose of the survey was to study motives for FDI in Finland, impacts of ownership changes and foreign ownership on firm performance, and the growth prospects of companies.

In accordance with the evidence from statistical analysis, the results of the interviews indicated that Finnish technology and knowledge are important reasons for investing in Finland. Furthermore, there seems to be a clear asset-seeking motive behind the investment: firms are acquiring high technology and competencies that improve their competitive advantage.

According to the survey results, foreign-owned firms have performed quite well after the acquisition in terms of both growth and profitability. In addition, it turned out that executives feel that the growth prospects of their firms are quite promising, on average.

Economic Effects of FDI on the Economy

Cross-border capital flows have aroused discussion and fears about diminishing national control. This study and other research in the field suggest, however, that the free flow of capital promotes economic efficiency and growth. An analysis of companies involved in FDI revealed that participating in a foreign multinational firm's

network has often had a positive influence on technological flows, financial performance and tapping into international markets; the growth and profitability performance of firms acquired by MNEs has usually been satisfactory after ownership change.

In conclusion, increasing cross-border investment flows and opening markets to global competition have had a positive influence on the structural change in the Finnish economy towards a knowledge-based economy: FDIs in knowledge-intensive Finnish firms have usually had a positive impact on the performance of these firms and, on the other hand, international competition pressures have made it necessary to search for 'core competencies' and to increase productivity in other branches, too.

Figure 3 Development of Firms after Foreign Acquisition

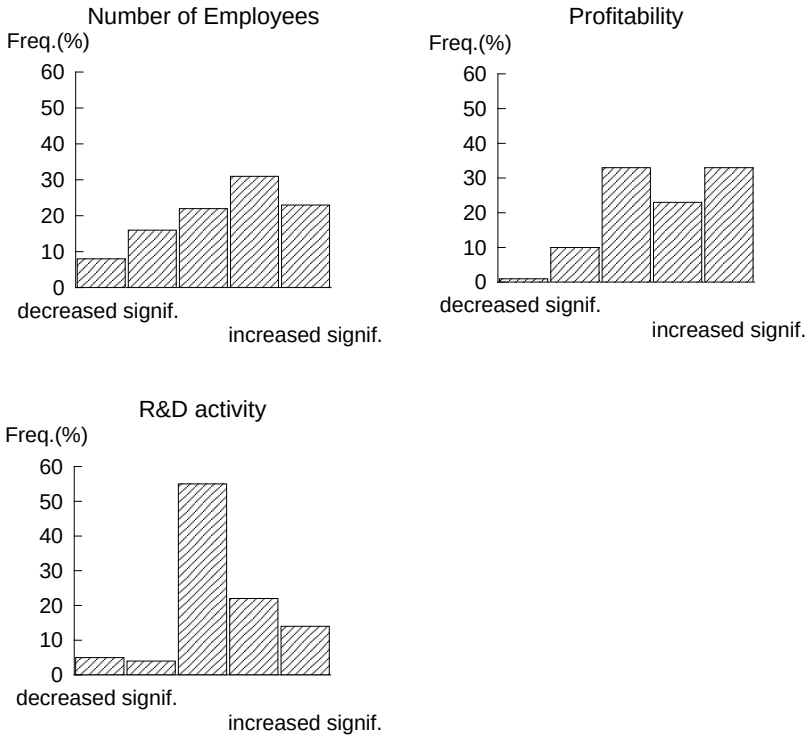

Source: Interviews conducted by Taloustutkimus Oy in June 2000. Interviewees were asked to estimate on a scale of 1-5 the performance of the company after foreign acquisition (1= variable has decreased significantly, 5= variable has increased significantly).

Figure 4 **The Importance of Different Factors on Investing in Finland, According to Executives of Foreign Affiliates**

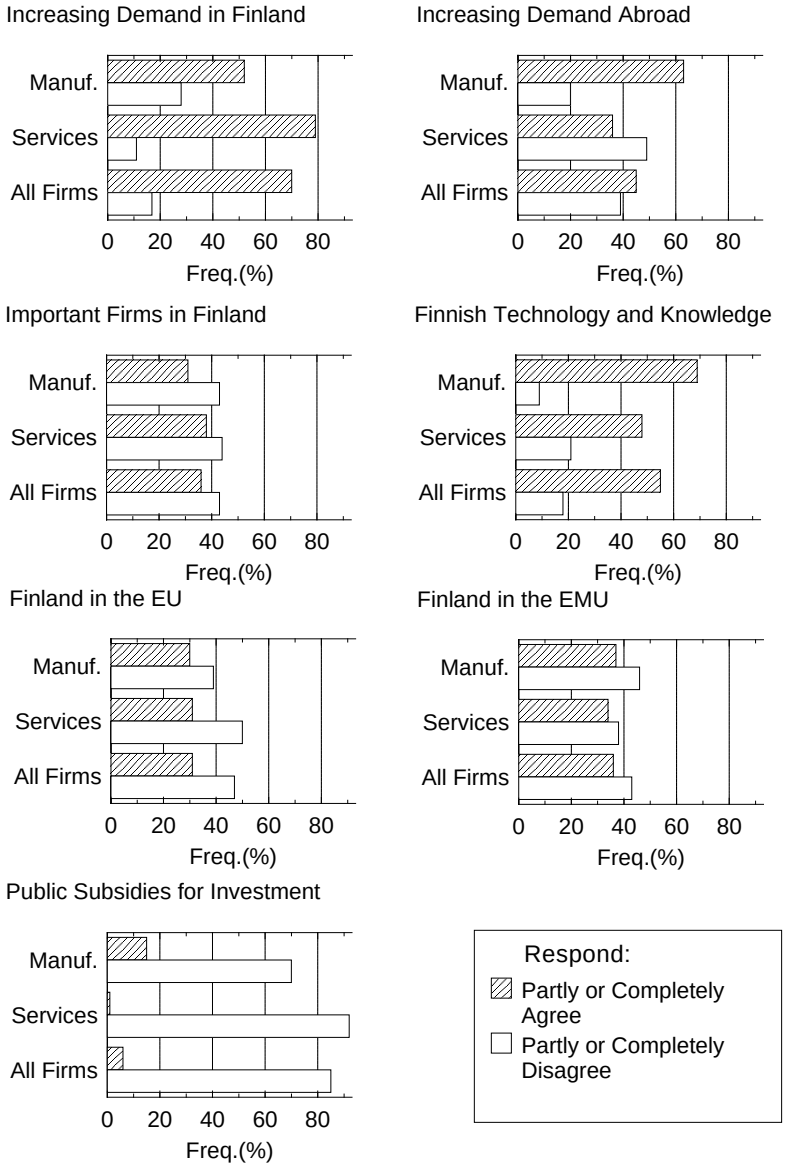

Source: Interviews conducted by Taloustutkimus Oy in June 2000. Interviewees were asked the following kind of questions: "Has (the variable in question) a significant influence on investing in Finland?"

1 JOHDANTO

1.1 Globalisaatio: maat kilpailevat yritysten investoinneista

Kansainvälisessä taloudessa meneillään oleva globalisaatiokehitys alkoi kansainvälisen kaupan vapautumisena ja kasvuna 1960- ja 1970-luvuilla voimistuen 1980-luvun jälkipuoliskolta alkaen pääomaliikkeiden vapauttamisen vaikutuksesta.[2] Vaikka maailmantalous oli hyvin pitkälle integroitunut jo kuluvan vuosisadan alussa ”ensimmäisen globalisaatioaallon” (noin vuodesta 1870 ensimmäiseen maailmansotaan) jälkeen, nykyisessä globalisaatiokehityksessä on selkeästi uusia piirteitä. Tämän vuosisadan alussa vain tärkeimmät teollistuneet maat vapauttivat talouttaan ja olivat mukana kansainvälisessä kaupassa ja investoinneissa, nyt globalisaatio koskettaa käytännöllisesti katsoen koko maailmaa. Muuttoliikkeet ovat olleet nykyisessä globalisaatioaallossa tuntuvasti vähäisempiä kuin ensimmäisessä, sen sijaan informaatio- ja pääomavirtojen kasvu on ollut voimakasta. Tärkeä ero on kuljetus- ja ennen kaikkea tietoliikennekustannusten raju alentuminen teknologisen kehityksen seurauksena. Teknologinen kehitys onkin tuonut yritystoimintaan uuden logiikan: tuotannon maailmanlaajuinen hajauttaminen on mahdollista ja tehokasta. Pienetkin erot tuotantokustannuksissa eri sijaintipaikkojen välillä voidaan hyödyntää aiempaa paremmin.

Yritystoiminnan kansainvälistyminen ja teknologinen muutos kietoutuvat toisiinsa. Yhtäältä tieto- ja viestintätekniikka tekee globaalin yritystoiminnan mahdolliseksi. Toisaalta globaalien markkinoiden syntyminen ja kansainvälisen kilpailun lisääntyminen ajavat yrityksiä uusiin teknisiin innovaatioihin ja edistävät uuden teknologian leviämistä. Kansainvälistymiseen vie väistämättä myös erikoistumisen logiikka. Yritykset hakevat kilpailuetuja yhä kapeammista tuote-

---

[2] Talouden ja yritysten kansainvälistymisen näkökulmasta globalisaatiolla tarkoitetaan markkinoiden – hyödyke-, pääoma-, teknologia- ja työmarkkinoiden – maailmanlaajuista yhdentymistä.

ryhmistä. Näille voi syntyä riittävän laajat markkinat vain maailmanlaajuisella tasolla.

Monikansallisista yrityksistä on tullut maailmantalouden muutoksen ydin. Kansainvälisesti toimivat suuryritykset olivat integroimassa maailmantaloutta jo kauan ennen kuin Euroopan meneillään oleva integraatiokehitys alkoi tai poliittisella tasolla oli tehty päätöksiä Amerikan tai Aasian taloudellisista yhteenliittymistä. Monikansalliset yritykset vaikuttavat suoraan paitsi investointivirtojen kasvuun ja sitä kautta yritysrakenteisiin myös maailmankaupan lisääntymiseen ja teknologian siirtoon.

Suomen asema globaalissa taloudessa

Suomessa tuotannon rakenne muuttui huomattavasti 1990-luvun aikana. Suomi alkoi nopeasti erikoistua tieto- ja osaamisintensiivisille aloille, kuten kuviosta 1.1 voidaan havaita. Muutos on ollut erityisesti lamavuosien jälkeen hyvin nopeaa. Samaan aikaan kun elektroniikkateollisuus on kasvanut voimakkaasti, myös perinteiset vahvat teolliset klusterit – metsä-, perusmetalli- ja energiateknologian klusterit – ovat muuttuneet entistä enemmän teknologiaan ja osaamiseen perustuviksi.

Globaalissa kilpailussa menestyäkseen suomalaiset yritykset ovat siis valinneet osaamisstrategian, samoin julkinen sektori on lisännyt omia tutkimus- ja koulutuspanostuksiaan. T&K-panos suhteessa bruttokansantuotteeseen kasvoi nopeasti koko 1990-luvun ajan, samaan aikaan kun se useimmissa muissa teollisuusmaissa alentui. Muutamassa vuosikymmenessä Suomi on ohittanut teknologisen kehityksen kärkimaista Saksan, Japanin ja Yhdysvallat. Suomen erityiseksi vahvuusalueeksi on noussut tieto- ja viestintäteknologia. Lisäksi nuorten ikäluokkien koulutustaso on Suomessa OECD-maiden korkeimpia; tekniikan ja luonnontieteiden korkeakoulututkintojen määrä suhteessa työikäiseen väestöön on niin ikään maailman huippua.

Panostukset tutkimukseen ja koulutukseen näkyvät nopeasti muuttuneena viennin rakenteena: korkean teknologian tuotteiden vienti ylittää selvästi niiden tuonnin ja niiden osuus kokonaisviennistä on kasvanut nopeasti. Viennissään Suomi on yhdessä Ruotsin kanssa suhteellisesti enemmän kuin mikään muu maa erikoistunut telekommunikaatiolaitteisiin.

Kuvio 1.1 **Teollisuuden rakennemuutos Suomessa erityyppisten toimialojen työllisyyden kehityksellä tarkasteltuna (indeksi, 1980=100)**

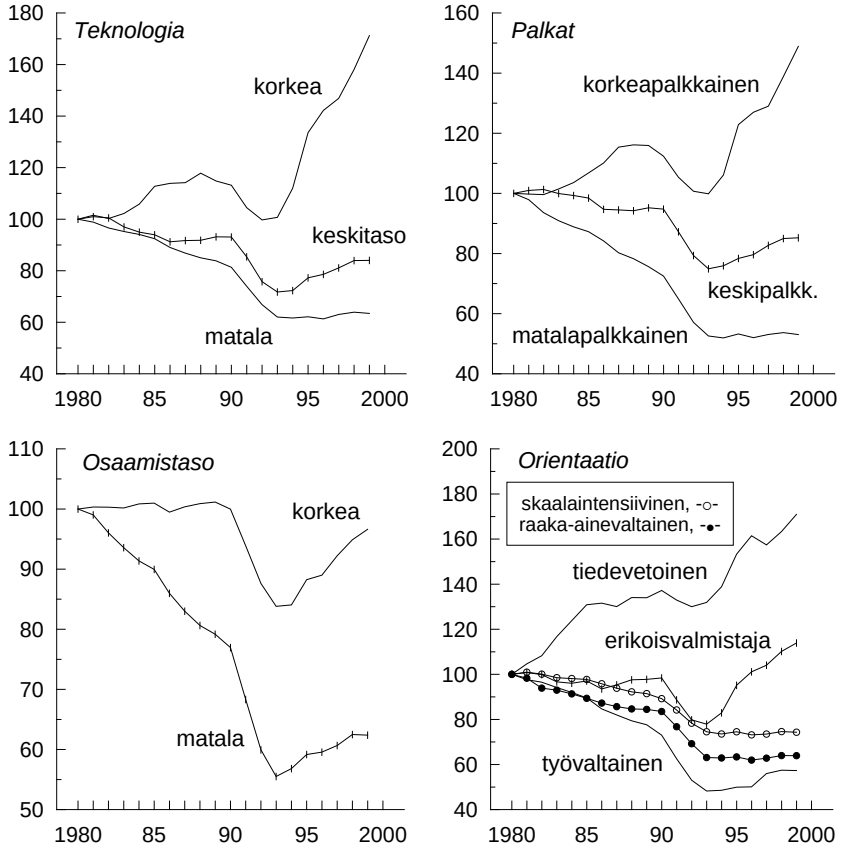

Lähde: OECD:n STAN-tietokanta, luokittelun perustana OECD(1996, liite 7). OECD:n luokituksesta poiketen tietoliikennevälineiden valmistus on sisällytetty kuviossa korkeapalkkaisiin toimialoihin eikä keskipalkkaisiin.

Vienti perustuu pääosin Suomessa kehitettyyn teknologiaan, ulkomaisten teknologiayritysten rooli on ollut verraten pieni. Viime vuosina monet johtavat kansainväliset informaatio- ja viestintäteknologian alan yritykset ovat kuitenkin perustaneet Suomeen esimerkiksi tutkimusyksiköitä tai laajentaneet niitä. Keskeinen tekijä on ollut Suomen erikoisosaaminen tällä teknologia-alueella.

Suomen ongelmia globaalissa kilpailussa ovat ainakin korkea veroaste, vanhempien ikäluokkien heikohko koulutustaso ja korkeasta työttömyydestä huolimatta kasvava työvoimapula eräillä keskeisillä

toimialoilla. Osaamisstrategialla on ollut myös kääntöpuolensa: samaan aikaan kun työllisyys on kasvanut korkeaa ammattitaitoa vaativilla, korkean teknologian ja korkean palkkatason aloilla, se on dramaattisesti alentunut matalan koulutustason aloilla (kuvio 1.1). Tilanne on sama kaikissa teollisuusmaissa, mutta Suomessa tuotanto näyttää jakautuneen poikkeuksellisen jyrkästi korkean teknologian kasvualoihin ja matalan teknologian hitaan kasvun aloihin.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja rakenne

Suomi on siis valinnut osaamiseen pohjautuvan strategian menestyäkseen globaalissa taloudessa. Elinkeinopolitiikka pyrkii tekemään Suomesta houkuttelevan sijaintipaikan niin suomalaisille kuin ulkomaisillekin, erityisesti korkean teknologian yrityksille. Samaa strategiaa pyrkivät noudattamaan monet muutkin maat: yritysten investoinneista ja korkeasti koulutetusta työvoimasta käydään entistä kiivaampaa kilpailua.

Tässä tutkimuksessa paneudutaan sijaintipaikkakilpailun teemaan tarkastelemalla ulkomaisten yritysten toimintaa Suomessa. Tutkimusaihetta analysoidaan sekä kvantitatiivisilla tilastoaineistoilla että ulkomaisten yritysten johtajille tehtävien haastattelujen kautta. Tilastoaineistojen avulla pyritään luomaan kuvaa siitä, mitkä tekijät vetävät investointeja Suomeen, onko ulkomaisilla sijoituksilla ollut selkeää painopistealuetta ja missä suhteessa Suomi poikkeaa muista pienistä teollisuusmaista. Näin muodostettua kuvaa Suomen asemasta kansainvälisessä sijaintipaikkakilpailussa syvennetään yrityshaastatteluilla. Edellä mainittujen kysymysten lisäksi haastatteluilla pyritään saamaan lisävalaistusta ulkomaisten tytäryritysten johtajien käsityksistä Suomen teknologisesta infrastruktuurista ja Suomesta toimintaympäristönä, sekä ulkomaalaisomistuksen vaikutuksista yritysten toimintaan ja kehitykseen.

Tutkimuksen rakenne on seuraava: Luvun 2 alussa on lyhyt, pääosin aikaisemmista tutkimuksista koottu tiivistelmä ulkomaisten suorien sijoitusten kehityksestä Suomessa teollistumisen alkuajoilta nykypäivään. Sen jälkeen tarkastellaan tarkemmin tilastoaineistojen avulla ulkomaalaisomisteisen yritystoiminnan kehitystä viime vuosina. Lopuksi luvussa 2 Suomen tilannetta verrataan eräisiin muihin pieniin teollisuusmaihin. Luvussa 3 raportoidaan yrityshaastattelujen keskeiset tulokset. Tässä luvussa on myös muutamia esimerkkejä ulkomaisten yritysten toiminnasta Suomessa. Tutkimuksen yhteen-

veto ja johtopäätökset esitetään luvussa 4. Raportin liitteenä on haastattelulomake ja vastausten suorat jakaumat.

Globalisaatio – nollasummapeliä?

Talouksien globalisoituminen ja monikansallisten yritysten toiminta ovat muuttamassa taloudellisia rakenteita nopeammin kuin esimerkiksi Euroopan integraatiokehitys. Globalisaatiosta käydyssä keskustelussa on korostettu globalisaation uhkia ja haittoja: taloudellisen eriarvoisuuden lisääntymistä, monikansallisten yritysten vallan kasvua ja lisääntyvää kilpailua matalan kustannustason maista. Monet päätyvät pessimistiseen näkemykseen, jonka mukaan elintaso olisi maailmanlaajuisesti alentumassa globalisaation seurauksena ja päätöksenteko luisumassa ylikansallisille yrityksille.

Keskustelua globalisaatiosta on viime vuosina käyty paljolti teollisuusmaiden näkökulmasta. Keskeinen väite on ollut, että teollisuusmaiden sisäiset tuloerot ovat kasvamassa, kun markkinoiden integroituminen johtaa siihen, että alhaista ammattitaitoa vaativien tuotteiden tuonti lisääntyy matalan kustannustason maista. Tämän seurauksena tuotanto teollisuusmaissa supistuu ja elintasoerot kasvavat. Samaan aikaan on väitetty monikansallisten yritysten toiminnan syrjäyttävän tuotantoa kehitysmaissa ja hidastavan niiden kasvua. Väitteet ovat ristiriidassa keskenään eikä kumpikaan niistä saa merkittävää tukea tutkimustuloksista.

Tosiasiassa maailman yhteenlaskettu kokonaistuotanto on jatkanut kasvuaan. Kaupan vapautuminen ja markkinoiden integroituminen ovat pääsääntöisesti lisänneet taloudellista kasvua ja hyvinvointia, kuten kaupan vapauttaminen ensimmäisenkin globalisaatioaallon aikana. Maailmantalouden kokonaishyvinvointi on lisääntynyt, vaikka maiden välillä on tietenkin ollut kasvueroja.

Teollisuusmaiden työmarkkinoilla on kyllä tapahtunut merkittäviä muutoksia samaan aikaan, kun maailmantalous on globalisoitunut. Työvoiman kysyntä on kohdistunut suurimmaksi osaksi hyvinkoulutettuihin. Yhdysvalloissa ammattitaitoisten työntekijöiden tulot suhteessa vähän koulutettuihin ovat nousseet voimakkaasti viimeisten parin kymmenen vuoden aikana. 1970-luvulta lähtien vähän koulutettujen reaaliansiot ovat itse asiassa alentuneet. Euroopassa työvoiman kysynnän rakenteen muutokset ovat heijastuneet ennen muuta heikosti koulutettujen työttömyyden nopeana kasvuna, tuloerojen lisääntyminen on ollut vähäistä Iso-Britanniaa lukuun ottamatta. Keskeinen kysymys on: *mikä merkitys globalisaatiolla on työmarkkinoilla tapahtuneissa muutoksissa ja mikä rooli on teknologisella kehityksellä?*

Valtaosa tutkimustuloksista osoittaa, että teknologinen kehitys selittää suurimman osan työvoiman kysynnän rakenteessa ja tuloeroissa ta-

pahtuneista muutoksista. Tuontipanosten lisääntynyt osuus (tuonti alemman kustannustason maista, *outsourcing*) selittää näistä vain murto-osan. Suuri osa työvoiman kysynnän muutoksista osaamista ja koulutusta vaativaan suuntaan on tapahtunut toimialojen sisällä. Kyse on ollut ns. *skill-biased technical change*-ilmiöstä: hyvinkoulutettujen työntekijöiden kysyntä suhteessa vähän koulutettuihin kasvaa, vaikka heidän suhteellinen palkkansa nousee.

Vaikka siis vain pienen osan työllisyysmuutoksista ja tulonjaon epätasaisuuden kasvusta voidaan arvioida aiheutuneen globalisaatiosta, on globalisaatioprosessissa voittajia ja häviäjiä. Markkinoiden avautuminen ja kilpailun lisääntymien aiemmin suojatuilla kotimarkkinoilla on aiheuttanut monissa maissa merkittäviä sopeutumisongelmia ja - kustannuksia. Monilla aloilla yritysten voitot ovat alentuneet ja työllisyys pienentynyt. Suomen ja muiden pohjoismaiden rahoitussektorit, maatalous, elintarviketeollisuus sekä monet palvelutoimialat ovat tästä oivallisia esimerkkejä. Kuitenkin pitkän aikavälin kasvun ja hyvinvoinnin kannalta kilpailun ja tehokkuuden lisääntyminen ovat myönteisiä tekijöitä.

2 SUORAT SIJOITUKSET SUOMEEN

Tämän luvun alussa luodaan lyhyt katsaus ulkomaisten yritysten investointeihin Suomessa eri aikakausina. Sen jälkeen tarkastellaan tilastomateriaalin avulla tarkemmin viime vuosien kehitystä. Lopuksi Suomi asetetaan kansainväliseen vertailuun ja tutkitaan, eroaako Suomen tilanne muista pienistä avotalouksista.

2.1 Ulkomaiset suorat sijoitukset eri aikakausina - tiivistelmä historiasta[3]

Ulkomaiset yrittäjät ja yritykset toivat osaamista teollistuvaan Suomeen

Ulkomaisilla yrittäjillä oli oma keskeinen roolinsa Suomen teollistumisessa ja muualla kehitetyn osaamisen siirrossa. 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa yrittäjät ja käsityöläiset liikkuivat laajalti Euroopassa ja etsivät mahdollisuuksia käyttää taitojaan. Jotkut jäivät Suomeenkin ja perustivat yrityksen. Esimerkiksi elintarvike- ja sahateollisuudessa sekä kaupassa ulkomaisten yrittäjien ja ulkomaisen osaamisen merkitys oli varsin suuri. Nimet Fazer, Finlayson, Gutzeit, Paulig, Sinebrychoff ja Stockmann ovat jääneet Suomen taloushistoriaan pysyvästi.

Ulkomaisten yrittäjien asiantuntemusta ja uutta teknologiaa tarvittiin tuotantotoiminnan kehittämiseen ja monipuolistamiseen. Vaikka suurin osa maahan muuttaneista yrittäjistä toi mukanaan vain omat tietonsa ja taitonsa, poikkeuksiakin oli. Esimerkiksi norjalaiset keräsivät Suomen toimintaansa varten kansainvälistä pääomaa muun muassa Iso-Britanniasta, Saksasta ja Ranskasta. Tällä tavoin tulleista yrityksistä merkittävimpiä ja pisimpään toimineita olivat Gutzeit & Co., Halla Ab ja T&J Salvesen Ab. Näillä yrityksillä oli varsin vahva pääomatuki takanaan ja ne hankkivat suuria maa-alueita omistukseensa, esimerkiksi Gutzeit oli vuosisadan vaihteessa suurin yksityinen maanomistaja Suomessa.

---

[3] Lähteet: Pajarinen & Ylä-Anttila (1998) ja siinä mainitut lähteet sekä Joronen, ym. (2001).

Sinebrychoff – ulkomaalaisen yrittäjän perintö

Oy Sinebrychoff Ab on Pohjoismaiden vanhin teollisesti toimiva panimoalan yritys. Sen perusti venäläinen liikemies Nikolai Sinebrychoff vuonna 1819. Sinebrychoffin panimosuku oli lähtöisin Moskovan koillispuolella sijainneesta Gavrilovin kauppalasta. Suvun jäsenet olivat 1700-luvulla kruunun talonpoikia. Nikolai Sinebrychoffin isä, Peter, muutti 1700-luvun loppupuolella Kymiin, Kotkan saareen ja perusti sinne suvun ensimmäisen panimon. Nikolai jatkoi isänsä aloittamaa liiketoimintaa ensin Kotkan seudulla ja vuodesta 1817 lähtien Helsingissä aluksi Suomenlinnassa ja myöhemmin myös Hietalahden alueella, jossa Sinebrychoffin teollisuustilat sijaitsivat aina 1990-luvulle saakka.

Nikolai Sinebrychoffin kuoltua vuonna 1848 yrityksen liiketoimintaa jatkoi hänen veljensä Paul, jonka kolmikymmenvuotisen johtajakauden aikana yritys laajentui huomattavasti. Siitä tuli aikansa suuryritys, jonka palveluksessa oli suomalaisten työntekijöiden lisäksi eri alojen asiantuntijoita mm. Saksasta, Baltiasta ja Ruotsista. Yrityksellä oli myös runsaasti ulkomaisia liikesuhteita jo siitä syystä, että panimon tarvitsemia raaka-aineita ei ollut riittävästi saatavissa Suomesta. Paul Sinebrychoffin kuoltua liiketoimintaa jatkoivat hänen kaksi poikaansa, joista Paul Sinebrychoff nuorempi (1859-1917) oli viimeinen Sinebrychoffin nimeä kantanut johtaja yrityksessä. Paul nuoremman kuoltua yritys siirtyi hänen sisarensa sukuhaaralle.

Sinebrychoffien perheyritys yhtiöitettiin vuonna 1888 ja sen nimeksi tuli Aktiebolaget P. Sinebrychoff. Vuonna 1955 nimi muutettiin Oy Sinebrychoff Ab:ksi. Sinebrychoffien suku myi vuonna 1984 yhtiön Rettig-Yhtymälle. Vuonna 1997 Sinebrychoffin omistus siirtyi tanskalaiselle panimoalan suuryritykselle Carlsbergille.

1900-luvun alussa Sinebrychoff oli ylivoimaisesti suurin suomalainen panimo. Esimerkiksi vuonna 1912 sen tuotanto oli lähes neljä miljoonaa litraa olutta, mikä oli yli kaksinkertainen määrä seuraavaksi suurimpaan panimoon verrattuna. Nykyisin se on Hartwallin jälkeen Suomen toiseksi suurin panimoalan yritys, jonka palveluksessa on noin 2000 työntekijää ja jonka panimotuotteiden kokonaismyynti oli vuonna 1998 lähes 300 miljoonaa litraa. Kansainvälisten toimintojen osuus liikevaihdosta on yli puolet, joten yrityksen liiketoiminta on varsin kansainvälistä.

Talouselämän ohella Sinebrychoffeilla on ollut vaikutusta myös kulttuurielämässä. Taloudellisen vaurastumisen myötä Sinebrychoffit tukivat kulttuurilaitoksia, Paul Sinebrychoff vanhempi esimerkiksi oli perustamassa Suomen Kansallisteatteria ja Helsingin kaupunginorkesteria. Paul Sinebrychoff nuorempi puolestaan keräsi yhdessä vaimonsa kanssa mittavan taidekokoelman, jonka he lahjoittivat testamentissaan Suomen

valtiolle. Nykyään Sinebrychoffien Bulevardin asunto taidekokoelmineen on osa Valtion taidemuseon ulkomaisen taiteen museota.

Lähteet: Mårtenson (1969), Oy Sinebrychoff Ab:n vuosikertomukset.

Itsenäisyyden alkuvuosikymmenet: ulkomaisten yritysten määrä ja vaikutus teollisuudessa vähäistä

Jo 1800-luvun loppupuolella suomalaisten asenteet ulkomaisia investoijia ja yrityksiä kohtaan alkoivat kiristyä mm. vahvistuvan kansallisuusaatteen seurauksena. Taloudellisesta nationalismista haluttiin tehdä kansakunnan keskeinen voimavara. Itsenäistymisen jälkeen monet ulkomaiset omistajat myivätkin yrityksensä suomalaisille tai lopettivat toimintansa Suomessa. Tässä vaiheessa valtio hankki muutamia keskeisiä ulkomaalaisten perustamia yrityksiä omistukseensa.

Taloudellinen nationalismi oli merkittävä voimavara sekä itsenäistymisen että toisen maailmansodan jälkeisinä vuosina. Talout-ta haluttiin kehittää mahdollisimman paljon omista lähtökohdista. Tälle ei tosin aluksi ollut juuri vaihtoehtoakaan säännöstelytalouden olosuhteissa. Sodanjälkeistä taloudellista ja teollista kehitystä voidaan kuvata kansalliseksi projektiksi: perinteinen teollisuus elpyi nopeasti ja syntyi kokonaan uusia toimialoja – osittain sotakor-vausten siivittämänä. Tuolloin luotiin modernin teollisen Suomen perusta. Kääntöpuolena kuitenkin oli, että yksi osaamisen ja teknologian siirron tärkeimmistä kanavista – ulkomaiset investoinnit – jäi Suomessa perin ahtaaksi turhankin pitkäksi ajaksi.

Vaikka kokonaisuutena ulkomaisten yritysten vaikutus teollisuudessa itsenäistymisen alkutaipaleella jäikin vähäiseksi, niin esimerkiksi sähkö- ja elektroniikkateollisuuden synnyssä ja kehittämisessä ulkomaisilla yrityksillä oli keskimääräistä suurempaa vaikutusta, mm. Siemens, LM Ericsson ja Philips toivat alan teknologiaa ja osaamista Suomeen.

1960-1980-luvut: kokoonpanosta korkeampaan teknologiaan

Suomeen sijoittui 1960- ja 1970-luvuilla läntisiä kilpailijamaita alhaisempien työvoimakustannusten houkuttelemina jonkin verran ulkomaisia yrityksiä työvaltaisille toimialoille, kuten vaatetusteollisuuteen sekä konepajateollisuuteen. Pelkästään alhaisten työvoimakustannusten takia Suomeen tulleet yritykset poistuivat varsin

nopeasti jo 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa, kun suhteelliset työvoimakustannukset alkoivat nousta.

Ulkomaisten yritysten suorien sijoitusten virta alkoi lisääntyä 1980-luvun aikana, mutta investoinnit suhteessa bruttokansantuotteeseen olivat edelleen varsin pieniä. Investointien painopiste alkoi hiljalleen siirtyä yrityskauppoihin, joiden kohteena yhä useammin olivat erikoisosaamista omaavat yritykset. 1980-luvun merkittävin ulkomainen suora sijoitus Suomeen oli silloisen Kymi-Strömbergin ja ruotsalaisen ASEA:n välinen yrityskauppa, jossa ASEA osti Kymi-Strömbergin sähköteollisen liiketoimintakokonaisuuden. Tämä tapaus on kuvaava esimerkki siitä, miten suomalaisten suhtautuminen ulkomaisia yrityksiä kohtaan alkoi muuttua Suomen oman teollisuuden ulospäin suuntautuneen kansainvälistymiskehityksen vaikutuksesta.

Strömberg Oy:stä Suomen ABB:ksi

Sähkökoneita 1800-luvun loppupuolelta saakka valmistaneen Strömberg Oy:n historia kuvaa hyvin suomalaisten keskuudessa vallinnutta varauksellista asennetta ulkomaisia omistajia kohtaan. Strömberg Oy on ollut keskeinen Suomessa toiminut sähkö- ja elektroniikkateollisuuden yritys. Ulkomaiset yritykset, etupäässä ruotsalainen ASEA, olivat kiinnostuneet Strömbergin ostamisesta jo 1900-luvun alkupuolelta lähtien. Suomalaiset kuitenkin torpedoivat eri tavoin kolme ensimmäistä yritystä. Varhaisin ostoyritys tapahtui Suomen itsenäistymisen jälkimainingeissa, kun ASEA, Siemens ja eräät muut suuret ulkomaiset sähköteollisuusyritykset neuvottelivat kukin erikseen omistus- ja yhteistyöjärjestelyistä taloudellisen kriisin partaalla olleen Strömbergin kanssa. Näistä mm. Siemensin kiinnostus lopahti, kun Strömbergin taloudellinen tilanne osoittautui odotettua huonommaksi ja toisaalta neuvotteluissa ei päästy molempia osapuolia tyydyttäviin ratkaisuihin mm. tuotekehityksen ja valmistuksen koordinoinnin osalta.

ASEA sen sijaan pyrki 1920-luvulla jatkamaan omistusosuutensa kasvattamista ja vuonna 1929 se oli jo vähällä saavuttaa päämääränsä. Omistusmuutosta vastustaneet tahot kuitenkin onnistuivat estämään ASEA:n enemmistöomistuksen toteutumisen Suomen puolustusministeriön ja ASEA:n sveitsiläisen kilpailijan, Brown, Boveri & Cien (BBC), myötävaikutuksella. Episodin seurauksena ASEA ja BBC saivat kumpikin vajaan 30 prosentin omistusosuuden Strömbergissä. Ulkomaisten kilpailijoiden omistus yrityksessä ei rajoittanut suomalaisen johdon toimintavapauksia, koska ulkomaiset omistajat eivät juurikaan tehneet yhteistyötä. Kahden ensimmäisen valtausyrityksen päämääränä oli lähinnä

ulkomaisten yritysten pyrkimys kasvattaa markkinaosuuttaan Suomen kasvavilla sähköteollisuuden markkinoilla.

Toisen maailmansodan aikana yrityksen osakkeiden enemmistöomistus siirtyi poikkeuslakien suomien mahdollisuuksien myötä takaisin suomalaisille. 1960-luvulle tultaessa Euroopan yhdentymiskehitys EEC:n ja EFTA:n kautta lisääntyi, samoin kilpailurajoituksia vähennettiin. Kilpailu kiristyi yhdentymiskehityksen piirissä olleissa maissa. Tähän liittyen ASEA teki jälleen kerran yhteistyötarjouksen Strömbergille vuonna 1962. Vaikka kyse oli lähinnä yhteistyön tiivistämisestä, asia sai tiedotusvälineissä osakseen suurta vastustusta. Erityisesti suomenkielinen lehdistö suhtautui torjuvasti yhteistyön mahdollisiin hyötyihin. Tapausta pidettiin kansallisesti niin tärkeänä, että jopa eduskunta velvoitti Suomen hallituksen seuraamaan huolellisesti hankkeen kehitystä ja estämään suomalaisen teollisuuden joutumisen ”ulkomaisten kartellien” vaikutuspiiriin.

Ulkomaisen omistuksen torpedoinnin seurauksena Strömbergistä muodostui vähitellen sen asiakkaiden omistama yritys. Nämä eivät kuitenkaan pystyneet täysipainoisesti tarjoamaan pääomatukea liiketoiminnan ja tuotekehityksen tueksi. Strömbergin muuttuminen kotimarkkinayrityksestä vientihakuisemmaksi osoittautui myös kivuliaaksi operaatioksi: vaikka vuosikertomuksissa viennin merkitystä 1970-luvulta lähtien korostettiin, käytännön tasolla kotimarkkinoiden toimintatapoihin tottuneilla myyntimiehillä oli vaikeuksia löytää oikeaa asennetta ja keinoja uusien markkina-alueiden avaamiseen. Riittävän laajaa myyntiverkostoa ei kyetty luomaan tai ylläpitämään ja viennin kannattavuus oli kotimarkkinatuotantoon verrattuna selvästi heikompaa. Viennin volyymi ei myöskään riittänyt kompensoimaan supistuvaa kotimarkkinakysyntää.

Kotimaisten omistajien kiinnostus Strömbergiä kohtaan hiipui ja 1980-luvun alussa se fuusioitui osana laajempia yritysjärjestelyjä Kymi-Kymmenen kanssa. Uusi konserni päätti kuitenkin vähän fuusion jälkeen keskittyä metsäteollisuuteen ja Strömbergin osille alettiin etsiä ostajaa. Lopulta vuonna 1986 ASEA osti Kymi-Strömbergin sähköteollisuuden, käytännössä entisen Strömberg-yhtiön. Valtiovalta asetti vielä tuolloinkin lukuisia ehtoja kaupan toteutumiselle. Vain vähän yli vuoden Strömbergin oston jälkeen ASEA ja sen pitkäaikainen sveitsiläinen kilpailija Brown, Boveri & Cie fuusioituivat ABB-yhtymäksi. Strömbergistä muodostui ABB:n Suomen tytäryhtiö.

ABB:n omistuksessa entisen Strömbergin osat ovat menestyneet hyvin. Vaikka osa tuotannosta on siirretty Suomen ulkopuolelle, niin vastaavasti Suomen yksiköt ovat saaneet konsernissa merkittäviä tuotekehityksen vastuualueita osaamisensa painopistealueilla. Suomen yksiköt voivat hyödyntää konsernin muissa yksiköissä tehtyä tutkimusta, joten

täällä voidaan keskittää voimavaroja selkeästi omiin vahvuusalueisiin. Tuotekehityksen ohella tuotteiden markkinointi ja myynti on tehostunut, kun käytettävissä on maailmanlaajuisen konsernin myyntiorganisaatio. Tämä on mahdollistanut myös uusille markkinoille pääsyn kohtuullisin kustannuksin.

Lähteet: ABB:n ja Strömberg Oy:n vuosikertomukset, Etlan yritystietokannat ja Hoffman (1989).

2.2 Ulkomaiset suorat sijoitukset viime vuosina

Ulkomaiset yritykset ovat historian valossa investoineet Suomeen siis hyvin vähän. Vaikka investoinnit Suomeen ovatkin viime vuosina lisääntyneet, epätasapaino Suomeen ja Suomesta tehtyjen suorien sijoitusten välillä on säilynyt; Suomesta ulkomaille suuntautuneiden investointien kanta on edelleen melkein kaksinkertainen verrattuna ulkomaisten yritysten investointien kantaan Suomessa (kuvio 2.1).

Kuvio 2.1 Suorat sijoitukset Suomeen ja Suomesta: pääomakannat vuosina 1980-1999

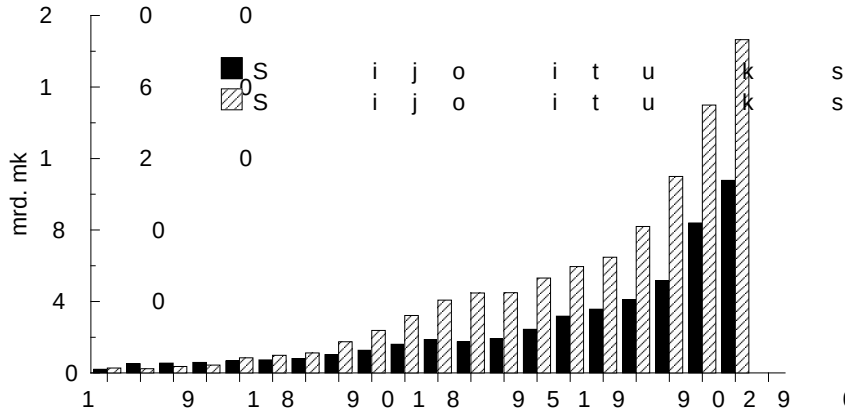

Lähteet: Etlan tietokanta ja Suomen Pankki.

Tarkkoja lukuja kansainvälisistä investointivirroista on yhä vaikeampi saada, sillä entistä suurempi osa investoinneista rahoitetaan tytäryritysten tulorahoituksella tai paikallisilta rahoitusmarkkinoilta. Pääomavirtaa maasta toiseen ei tällöin synny, eikä myöskään keskuspankkien kirjaamaa suoraa sijoitusta. Monikansallisten yritysten sisäiset rahavirrat voivat sekoittaa myös sijoitusvirtojen luokittelua,

koska rajanvedon tekeminen strategisen suoran sijoituksen rahoitusvirran ja operatiivisluonteisen kassanhallinnan optimointiin liittyvän rahoitusvirran välillä voi olla hankalaa. Lisäksi investointivirtojen perimmäistä omistajatahoa on keskuspankkien tilastoista vaikea selvittää, koska monikansalliset yritykset voivat tehdä esimerkiksi optimaalisen verosuunnittelun takia sijoituksia eri maissa sijaitsevien tytär- ja holding-yritysten kautta sen sijaan, että ne tekisivät sijoituksen suoraan pääkonttorista.

Yritysaineistojen tarkastelu antaa usein keskuspankkien ylläpitämiä rahoitustilastoja paremman kuvan ulkomaalaisomisteisen yritystoiminnan laajuudesta ja vaikutuksista. Näitä aineistoja on vielä niukasti saatavilla. Tilanne on kuitenkin paranemassa, esimerkiksi EU:n ja OECD:n piirissä on muutama vuosi sitten käynnistynyt hankkeita, joiden avulla maasta toiseen suuntautuneiden investointien tilastointia pyritään tarkentamaan mm. investoinnin perimmäisen omistajatahon osalta. Lisäksi tilastoinnin uudistamisen avulla pyritään saamaan kansainvälisesti vertailukelpoista tietoa ulkomaisten investointien merkityksestä ja vaikutuksista talouden eri sektoreilla.

Ulkomaalaisomistuksen tilastointia tarkennettu

Perinteisesti ulkomaisten suorien sijoitusten tilastointia ovat hoitaneet keskuspankit. Tätä tehtävää ne hoitavat edelleen. Tämän lisäksi Suomessa Tilastokeskus on vuodesta 1994 lähtien kartoittanut ulkomaalaisomisteisia yrityksiä tarkemmalla tasolla kuin perinteisissä suorien sijoitusten tilastoinnissa on tapana tehdä. Hanke liittyy Eurostatin käynnistämään projektiin, jonka tarkoituksena on luoda EU-maihin harmonisoitu tilastointikäytäntö koskien ulkomaalaisomistusta.

Tilastokeskuksen käyttöön ottamassa luokittelussa ulkomaalaisomisteisiksi yrityksiksi luetaan ne yritykset, joiden päätäntävallasta yli 50 prosenttia on suoraan tai välillisesti yhden ulkomaisen tahon hallussa. Määräysvalta voi tosin olla jakautunut myös useammalle osapuolelle, jos niiden katsotaan toimivan konsortiona tai muuten tiiviissä yhteistyössä. Omistuksen on oltava luonteeltaan suora sijoitus, joka siis tehdään taloudellisen suhteen luomiseksi ja määräysvallan hankkimiseksi. Ulkomaalaisomisteisiksi eivät tällöin tilastoidu yritykset, joiden osakekannasta enemmistö on ulkomaisilla sijoittajilla, mutta joiden osakekannan omistus on hajautunut suurelle joukolle kansainvälisiä portfoliosijoittajia. Ulkomaalaisomisteisten yritysten omistajat pyritään tilastoinnissa selvittämään mahdollisuuksien mukaan omistusketjun alkulähteille saakka.

Suomen Pankin ja Tilastokeskuksen lisäksi ulkomaalaisomisteisten yritysten aktiivista seurantaa Suomessa on harjoittanut Invest in Finland Bureau, joka perustettiin vuonna 1992 edistämään ulkomaisten suorien sijoitusten virtaa Suomeen.

Lähteet: Invest in Finland Bureau ja Tilastokeskus (2000).

Ulkomainen omistus kasvussa, mutta osuus yritystoiminnasta edelleen vähäinen

Ulkomaalaisomisteisia yrityksiä oli Tilastokeskuksen mukaan vuonna 1998 lähes 1500 (Tilastokeskus 2000). Ne työllistivät kaikkiaan vajaat 130 000 henkilöä, vastaten runsaasta 10 prosentista yrityssektorin työllisyydestä. Teollisuudessa ulkomaalaisomisteisten yritysten työllisyysosuus oli noin 13 prosenttia. Lähes puolet ulkomaalaisomisteisten yritysten työntekijöistä työskenteli teollisuusyrityksissä, runsas viidennes tukkukaupassa sekä maahantuonnissa ja loput muilla palvelualoilla.

Ulkomaalaisomisteisten yritysten osuus yritystoiminnasta on viime vuosina lisääntynyt nopeasti. Tätä tukee esimerkiksi se seikka, että ulkomaalaisomisteisten yritysten henkilöstömäärä ja liikevaihto kaksinkertaistuivat vuosien 1994 ja 1998 välillä. Osa kasvusta on tullut uusien ulkomaisten tulokkaiden investoinneista, osa jo täällä olleiden yritysten kasvusta.

Ruotsi, USA ja Sveitsi tärkeimmät sijoittajamaat

Ulkomaalaisomisteisten yritysten omistajatahoja oli vuonna 1998 kaikkiaan lähes 30 maasta. Selvästi eniten suoria sijoituksia ovat tehneet ruotsalaiset yritykset: niiden omistamat yritykset työllistivät noin 30 prosenttia ulkomaisten tytäryritysten henkilöstöstä (kts. kuvio 2.2). Seuraavaksi tärkeimmät omistajien alkuperämaat ovat USA ja Sveitsi. Teollisuussektorissa Norja on varsin merkittävä sijoitusten alkuperämaa; norjalaisten merkitys etenkin laivanrakennusteollisuudessa on huomattava. EU-alueelta tulleet yritykset työllistivät yhteensä yli 60 prosenttia ulkomaisten tytäryritysten henkilöstöstä.

Kuvio 2.2 Ulkomaalaisomisteiset yritykset omistajan kotimaan mukaan vuonna 1998, osuus henkilöstöstä

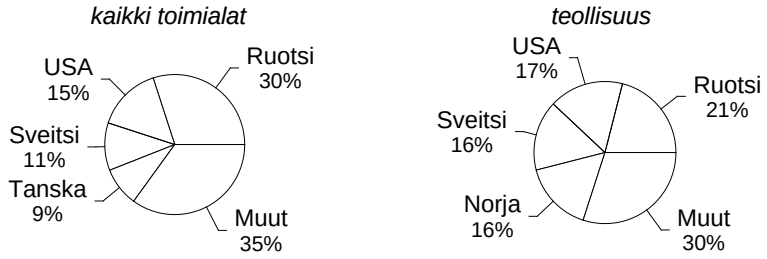

Lähde: Tilastokeskus (2000).

Ulkomaalaisomisteiset yritykset työllistävät keskimääräistä enemmän teknologiavetoisilla toimialoilla

Kuvioiden 2.3 ja 2.4 (sivulla 17) avulla voidaan analysoida ulkomaalaisomisteisten yritysten työllistämän henkilöstömäärän toimialoittaista jakaumaa. Toimialoja luonnehditaan kuvioissa niiden teknologiatason ja orientaation avulla (kts. OECD 1996). Toimialojen jaossa kolmeen teknologialuokkaan (korkea, keskitaso, matala) on käytetty kriteerinä toimialojen T&K-intensiteettejä OECD-alueella. Toimialojen tunnusomaiselle orientaatiolle jaottelussa on puolestaan viisi luokkaa. Näistä raaka-ainevaltaiset (resource-intensive), työvaltaiset (labour-intensive) ja skaalaintensiiviset (scale-intensive) toimialat ovat suurelta osin talouden ”perinteisen” sektorin toimialoja. Näihin luokkiin sijoittuvat mm. elintarvikkeiden valmistus, tevanake-teollisuus ja kemian perusteollisuus. Loput kaksi luokkaa, erikoisvalmistajat (specialised-supplier) ja tiedevetoiset (science-based) toimialat ovat luonteeltaan ”uudempia” toimialoja. Viimeksi mainittuihin kahteen luokkaan lukeutuvat mm. tietoliikennejärjestelmien ja optisten instrumenttien valmistus sekä lääketeollisuus. Erikoisvalmistajia ja tiedevetoisia toimialoja voidaan luonnehtia myös osaamisintensiiviksi aloiksi, sillä molemmissa luokissa keskeinen yritysten kilpailuvaltti on yrityskohtaisen erikoisosaamisen hyödyntäminen.

Kuviosta 2.3 havaitaan, että ulkomaalaisomisteisten yritysten työllistämä henkilöstömäärä painottuu muita Suomessa toimivia yrityksiä voimakkaammin korkean teknologian toimialoille sekä tiedevetoisille ja erikoisvalmistajat-toimialoille. Näillä aloilla ulkomaa-

laisomisteisten yritysten merkitys työllistäjinä on myös keskimääräistä suurempi, kuten kuviosta 2.4 nähdään. Näyttää siis siltä, että teknologialla ja erikoisosaamisella on tärkeä asema teollisuuteen tehdyissä suorissa sijoituksissa.

Kuvioista ei kuitenkaan suoraan selviä sitä, hyödyntävätkö monikansalliset yritykset Suomessa omaa teknologista osaamistaan vai ovatko ne pyrkineet hankkimaan Suomessa kehitettyä teknologiaa tukemaan omia vahvuusalueitaan. Tähän kysymykseen palataan tarkemmin yrityskyselyn tulosten analysoinnin yhteydessä luvussa 3. Etlassa tehdyn yrityskauppaseurannan ja aikaisempien tutkimusten perusteella voidaan kuitenkin jo tässä vaiheessa todeta, että ulkomaalaisomisteisten yritysten painottuminen teknologiaintensiivisille toimialoille johtuu suurelta osin teknologiavetoisten suomalaisten yritysten siirtymisestä ulkomaiseen omistukseen. Ulkomaiset yritykset ovat viime aikoina siis lähinnä hankkineet teknologiaosaamista. Vastapainoksi ostettujen teknologiayritysten henkilöstömäärä on kokonaisuudessaan kasvanut varsin ripeästi; ulkomaiset omistajat ovat siis nähneet hyödylliseksi panostaa edelleen suomalaisten yritysten kehitykseen. Lisäksi näyttäisi siltä, että ostetut yritykset ovat pystyneet hyödyntämään ulkomaisen emon myyntikanavia, mikä on heijastunut monissa tapauksissa viennin kasvuna omistusmuutoksen jälkeen.

Vuoden 1998 jälkeen luonteeltaan raaka-ainevaltaisilla ja skaalaintensiivisillä toimialoilla on ollut muutamia suuria yritysjärjestelyjä, jotka lisäävät näiden alojen osuuksia kuvioissa esitettyä suuremmaksi. Näitä yritysjärjestelyjä ovat olleet esimerkiksi elintarviketeollisuudessa Cultorin ja tanskalaisen Daniscon fuusio (pääkonttori Tanskaan) ja Huhtamäen Leaf-liiketoiminnan myynti hollantilaiselle CSM:lle; kemian teollisuudessa suurin viimeaikainen tapaus oli vuonna 1999 Neste Chemicalsin omistuksen siirtyminen ruotsalaiselle pääomasijoitusyhtiö Industri Kapitalille. Huomionarvoista on, että vaikka nämä yritysjärjestelyt luokitellaankin raaka-ainevaltaisille tai skaalaintensiivisille toimialoille, niin näissäkin tapauksissa yrityskauppojen yhtenä keskeisenä motiivina on varmastikin ollut yrityskohtaisen osaamisen ostaminen, eikä ainoastaan pyrkimys skaalaetujen kasvattamiseen tai kilpailun vähentämiseen.

Kuvio 2.3 Ulkomaalaisomisteisten yritysten henkilöstömäärän jakauma verrattuna muihin Suomessa toimiviin yrityksiin toimialan teknologian ja orientaation suhteen

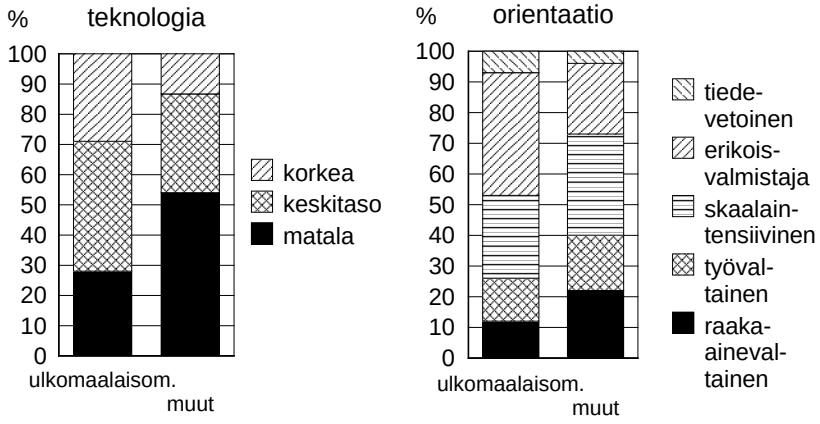

Lähteet: Tilastokeskus ja Etlan yritystietokannat; toimialojen luokittelun perustana OECD (1996, liite 7). Luokittelu koskee vain tehdasteollisuutta.

Huom.: Vuoden 1998 tilanne.

Kuvio 2.4 Ulkomaalaisomisteisten yritysten osuus erityyppisten toimialojen työllisyydestä vuonna 1998

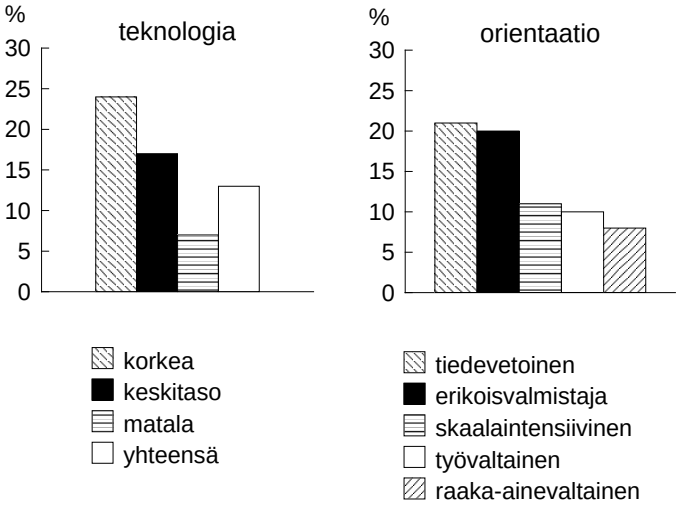

Lähteet: Samat kuin kuviossa 2.3. Osuudet kuvaavat ulkomaalaisomisteisten yritysten henkilöstömäärän osuutta kunkin toimialan koko henkilöstömäärästä.

Toisaalta vuoden 1998 jälkeen myös erikoisvalmistajiksi ja tiedevetoisiksi luokiteltavilla toimialoilla ulkomaisten yritysten kiinnostus suomalaiseen osaamiseen on ollut edelleen huomattavaa. Näillä aloilla suurimpiin yrityskauppoihin lukeutuvat Metson Timberjack-ryhmän liiketoiminnan siirtyminen amerikkalaiselle Deere & Company-lle, elektroniikkateollisuuden sopimusvalmistajan Kyrelin myynti amerikkalaiselle Flextronicsille ja Ahlström Pumppujen myynti sveitsiläiselle Sulzerille. Sen sijaan työvaltaisiksi luokiteltavilla toimialoilla, kuten tekstiili- ja vaatetusteollisuudessa ulkomaisten yritysten osuudessa ei ole tapahtunut mainittavaa kasvua vuoden 1998 tilanteeseen verrattuna.

Ulkomaalaisomisteiset yritykset ovat keskimääräistä suurempia

Ulkomaalaisomisteisten yritysten osuus Suomessa toimivista yrityksistä kasvaa selkeästi yrityskoon kasvun mukana. Esimerkiksi vuonna 1998 yli 200 henkilöä työllistävistä yrityksistä runsas viidennes oli ulkomaalaisomisteisia, kun alle 50 henkilöä työllistävissä yrityksissä osuus jäi alle puoleen prosenttiin (kts. kuvio 2.5). Ulkomainen omistus on lisäksi lisääntynyt voimakkaimmin keskisuurten ja suurten yritysten joukossa. Tämä tosin selittyy osaksi näiden yritysten pienellä osuudella koko yrityspopulaatiossa, jolloin jo muutaman kymmenen yrityskaupan vaikutus näkyy selvästi tilastoissa. Toiseksi on oletettavaa, että kaikki pienten yritysten omistusmuutokset tai perustamiset eivät kirjaudu ulkomaalaisomistusta koskeviin tilastoihin.

Selkeästi suurin ulkomaisessa omistuksessa oleva yritys on ABB-konserni, joka lukeutuu suurimpien teollisuussektorin työnantajien joukkoon Suomessa. Muita ulkomaisia yrityksiä, joilla on merkittävää teollista toimintaa Suomessa ovat mm. brittiläis-norjalainen Kvaerner ja norjalainen Aker, tanskalaiset Danisco ja Carlsberg ja amerikkalainen Tellabs. Suurimmista teollisuuden ja tietotekniikka-alan ulkomaalaisomisteisista yrityksistä valtaosa on ollut aiemmin suomalaisessa omistuksessa ja siirtynyt yrityskaupalla ulkomaiseen omistukseen. Poikkeuksen tästä tekevät sellaiset jo kauan Suomessa toimineet yritykset, kuten Siemens, LM Ericsson ja IBM.

Palvelualoilla ulkomaisen omistuksen vaikutus on suurinta vartiointi- ja turvapalveluissa (56% toimialan henkilöstöstä ulkomaalaisomisteisissa yrityksissä vuonna 1998), tukkukaupassa (29%) ja siivousalalla (24%). Suurimpia palvelualojen ulkomaisia työllistäjiä

ovat tanskalainen ISS (siivousala), brittiläisen Sea Containerin omistukseen siirtynyt Silja (kuljetus ja huolinta), ruotsalainen Securitas (vartiointi- ja turvapalvelut), saksalainen Schenker (kuljetus ja huolinta) ja ranskalainen Sodexho (ravintolapalvelut). Lisäksi rakennustoiminnassa alan suurimpiin yrityksiin Suomessa lukeutuvat ruotsalaisomisteiset Skanska ja NCC.

Kuvio 2.5 Ulkomaalaisomisteisten yritysten osuus kokoluokkansa yrityksistä vuosina 1994 ja 1998

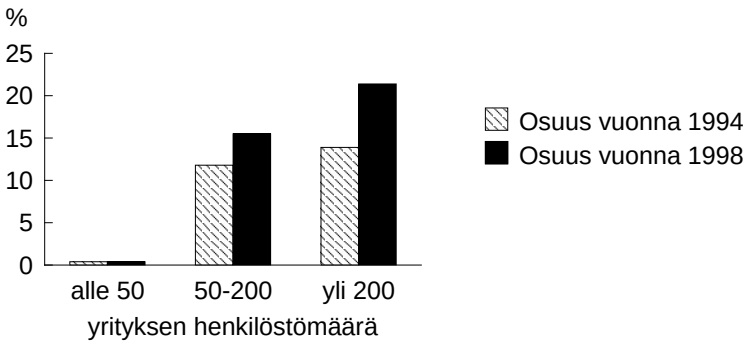

Lähde: Tilastokeskus (2000).

Yhteenveto 1990-luvusta: teknologia houkutteli yrityksiä ja sijoittajia

Ulkomaisten yritysten kiinnostus tehdä suoria sijoituksia Suomeen voimistui huomattavasti 1990-luvun aikana. Yhtenä tekijänä tähän vaikutti se, että useiden muiden teollisuusmaiden tavoin Suomessa poistettiin rajoitukset ulkomaisten yritysten investoinneille ja vapautettiin kilpailua, jolloin monia aiemmin avoimelta kilpailulta suojattuja toimialoja avautui uusille yrityksille ja hyödykkeille. Lisäksi institutionaalisista tekijöistä EU- ja EMU-jäsenyydet signaloivat, että suomalaiset haluavat olla mukana kansainvälisen talouden integraatiokehityksessä.

Yritysten investoinnit maasta toiseen olivat kasvaneet maailmantaloudessa nopeasti jo 1980-luvun puolivälistä alkaen. Tähän vaikutti pääomaliikkeiden liberalisoinnin ohella informaatio- ja kuljetusteknologioiden ja niihin liittyvien palveluiden kehittyminen. Tämä kehitys mahdollisti maantieteellisesti laajalle levittäytyneiden yritysten entistä tehokkaamman toiminnan. Useilla toimialoilla yritysten

kilpailuympäristö onkin viimeisen parin vuosikymmenen aikana muuttunut globaaliksi. Menestyäkseen tässä kilpailussa yritykset ovat pyrkineet erikoistumaan ja kasvattamaan kokoaan vahvuusalueillaan. Tämä on lisännyt yli rajojen tapahtuvia yritysjärjestelyjä, koska kotimaiset vaihtoehdot eivät useinkaan ole olleet riittäviä tai kilpailusyistä mahdollisia.

Osa suorien sijoitusten kasvusta on johtunut siis kansainvälisestä kehityksestä. Eräs merkittävä tähän liittyvä tekijä Suomeen suuntautuneiden suorien sijoitusten lisääntymisessä on ollut se, että Suomeen on syntynyt useita teknologiavetoisia yrityksiä ennen muuta tieto- ja viestintäteknologian alalle; niillä on erityisosaamista, josta ulkomaiset yritykset ovat olleet kiinnostuneita. Näiden ulkomaisten yritysten Suomeen sijoittumisen motiivina ei ole ollut enää niinkään oman erityisosaamisen hyödyntäminen täkäläisillä markkinoilla, vaan suomalaisten yritysten osaamisen kytkeminen osaksi monikansallisen yrityksen toimintaa. Ostetut suomalaiset teknologiayritykset ovatkin pääsääntöisesti hyötyneet omistusmuutoksista: osana monikansallista yritystä niiden kehittämille teknologioille ja tuotteille on usein avautunut uusia kansainvälisiä markkinointi- ja jakelukanavia. Samoin rahoitusresurssit ovat monessa tapauksessa kasvaneet huomattavasti.

Ulkomaisia suoria sijoituksia Suomeen ovat lisänneet myös suomalaisten suuryritysten pyrkimys keskittyä ydinosaamisalueilleen. Monille karsituille liiketoiminnoille ei olisi ollut myyntihetkellä sopivia tai kiinnostuneita ostajia kotimaasta; talouden avautuminen on kuitenkin mahdollistanut useiden myynnissä olleiden liiketoimintayksiköiden toiminnan jatkumisen osana jotakin ulkomaista saman alan yritystä.

Taulukko 2.1 Suurimpia ulkomaisia teollisuus- ja tietotekniikkayrityksiä henkilöstömäärällä mitattuna Suomessa vuonna 1999

Ulkomainen yritys	Suomalainen tytäryritys	Suomen tytäryrityksen	
		Toimiala	Henkilöstö
ABB	ABB-yhtiöt	Sähkö- ja elektroniikkat.	9461
Kvaerner	Kvaerner Masa-Yards	Metalli- ja konepajat.	4316
	Kvaerner Pulping	Metalli- ja konepajat.	1200
Danisco	Danisco (ent. Cultor)	Elintarviketeollisuus	2996
Tellabs	Tellabs	Sähkö- ja elektroniikkat.	2189
Carlsberg	Sinebrychoff	Elintarviketeollisuus	2143
ICL	ICL Data (nyk. ICL Invia)	Tietotekniikka	2030
Aker	Aker Finnyards	Metalli- ja konepajat.	1055
	Aker Rauma Offshore	Metalli- ja konepajat.	681
Pilkington	Pilkington Lamino	Lasiteollisuus	1386
NKF	NK Cables	Metalli- ja konepajat.	1354
Siemens	Siemens	Sähkö- ja elektroniikkat.	1203
Flextronics Int.	Flextronics (ent. Kyrel)	Sähkö- ja elektroniikkat.	1160
LM Ericsson	LM Ericsson	Sähkö- ja elektroniikkat.	1130
Sandvik	Sandvik Tamrock	Metalli- ja konepajat.	1121
Borealis	Borealis Polymers	Kemian teollisuus	1072
Schering	Leiras	Kemian teollisuus	1063
CSM	Leaf	Elintarviketeollisuus	1011
CRH	Lohja Rudus	Rakennusaineteollisuus	709
	Finnsementti	Rakennusaineteollisuus	193
IBM	IBM	Tietotekniikka	901
WM Group	WM-Data	Tietotekniikka	886
Foster Wheeler	Foster Wheeler Energia	Metalli- ja konepajat.	885

Lähteet: Etlan yritystietokannat ja Talouselämä-lehti.

Huom.: Luettelossa on mainittu tytäryrityksiä, jotka ylsivät Suomen 500 suurimman yrityksen joukkoon. Listassa mainittujen lisäksi Neste Chemicalsin (henkilöstöä kaikkiaan n. 2700) omistus siirtyi vuonna 1999 Fortumilta ruotsalaiselle pääomasijoitusyhtiö Industri Kapitalille.
Tytäryritysten henkilöstömäärä ulkomailla on eliminoitu, jos tieto on ollut käytettävissä.

Taulukko 2.2 Muiden toimialojen suuria ulkomaisia yrityksiä Suomessa vuonna 1999

Ulkomainen yritys	Suomalainen tytäryritys	Suomen tytäryrityksen	
		Toimiala	Henkilöstö
ISS	ISS Suomi	Yrityspalvelut	6378
Skanska	Skanska	Rakentaminen	4493
Securitas	Securitas-yhtiöt	Yrityspalvelut	2161
NCC	NCC Finland	Rakentaminen	1967
Schenker	Schenker East	Kuljetus ja huolinta	1792
Sodexho All.	Sodexho	Henkilöpalvelut	1560
Scandic	Scandic Hotels	Henkilöpalvelut	1500
Shell	Shell	Öljykauppa	1440
Scania	Scan-Auto	Autokauppa	785
CGEA	Linjebuss Finland	Kuljetus ja huolinta	663
Würth	Würth	Tukkukauppa	621
Volvo	Volvo Auto	Autokauppa	618
McDonald's	McDonald's	Henkilöpalvelut	615
Toyota Motor	Toyota Motor Finland	Autokauppa	567
Vattenfall	Vattenfall	Energia	555
Canon	Canon	Tukkukauppa	547
Unilever	Suomen Unilever	Tukkukauppa	451
AvtoVAZ	Konela	Autokauppa	443
ASG	ASG	Kuljetus ja huolinta	425
Hennes & Mauritz	Hennes & Mauritz	Vähittäiskauppa	410

Lähteet: Etlan yritystietokannat ja Talouselämä-lehti.

Huom.: Tytäryritysten henkilöstömäärä ulkomailla on eliminoitu, jos tieto on ollut käytettävissä.

2.3 Suomen tilanne kansainvälisesti vertaillen

Viime vuosina kasvaneista suorien sijoitusten virroista huolimatta kansainvälisesti vertaillen suorien sijoitusten pääomakanta suhteessa kansantalouden kokoon on Suomessa edelleen alhainen, kuten kuviosta 2.6 nähdään. Toisaalta talouden kiinteän pääoman muodostukseen suhteutettuna suorien sijoitusten virta Suomeen on ollut 1990-luvulla hyvää keskitasoa Euroopan pienten teollisuusmaiden joukossa. Suorien sijoitusten virta Suomeen oli erityisen voimakasta

1990-luvun lopulla. Tästä rahoitusvirrasta pääosan muodostivat muutamat suuret yli rajojen tapahtuneet yritysjärjestelyt.

Kuvio 2.6 Ulkomaiset suorat sijoitukset suhteessa bruttokansantuotteeseen ja pääoman muodostukseen eräissä pienissä teollisuusmaissa

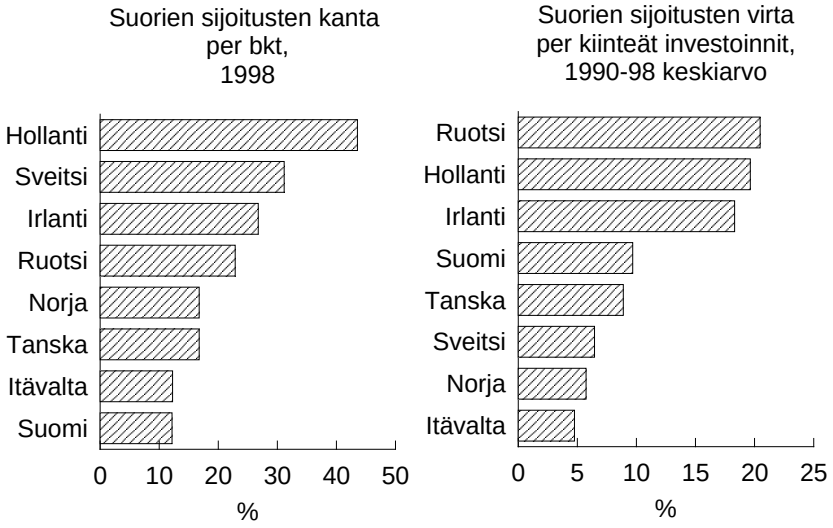

Lähde: IMF (2000); Norjan ja Irlannin suorien sijoitusten kannan osalta UN(1999).
Huom.: Suorilla sijoituksilla tarkoitetaan yo. kuvioissa kuhunkin maahan ulkomailta tulleita investointeja (inward FDI).

Seuraavassa vertaillaan hieman tarkemmin ulkomaisen yritystoiminnan laajuutta ja rakennetta viidessä teollisuusmaassa. Suomen lisäksi mukana vertailussa ovat Hollanti, Irlanti, Norja ja Ruotsi. Kyseiset maat on valittu Suomen rinnalle, koska ne ovat Suomen tapaisia pieniä avotalouksia ja toisaalta siksi, että niistä on saatavissa vertailukelpoista aineistoa ulkomaalaisomistukseen liittyen. Viimeisimmät tiedot vaihtelivat tutkimuksen tekohetkellä (alkusyksy 2000) hieman maittain: Hollannista, Irlannista ja Norjasta viimeisimmät tiedot olivat vuodelta 1996, Ruotsista vuodelta 1999 ja Suomesta vuodelta 1998.

Vertailumaista ulkomaisella omistuksella laajin merkitys on Irlannissa, jossa teollisuuden henkilöstöstä noin puolet työskentelee ulkomaalaisomisteisissa yrityksissä. Ulkomaisten yritysten osuus teollisuuden jalostusarvosta on tätäkin suurempi, lähes 80 prosenttia.

Ulkomaalaisomisteisten yritysten tuotanto suuntautuu miltei kokonaisuudessaan Irlannin ulkopuolelle ja Irlannin vienti onkin suurelta osin näiden yritysten varassa. Esimerkiksi vuonna 1996 ulkomaisten yritysten tuotannosta lähes 90 prosenttia suuntautui Irlannin ulkopuolelle ja niiden osuus teollisuuden viennistä oli noin 84 prosenttia. Maittain tarkasteltuna suurin ulkomaalaisomisteisten yritysten ryhmä on amerikkalaisten omistamat yritykset; niiden osuus ulkomaalaisomisteisten yritysten työllistämästä henkilöstöstä oli vuonna 1996 noin puolet.

Työllisyysosuudella mitattuna seuraavaksi laajinta ulkomaisten yritysten toiminta on Ruotsissa, jossa ulkomaalaisomisteisissa yrityksissä työskentelee noin 17 prosenttia koko yrityssektorin työntekijöistä ja neljännes teollisuustyöntekijöistä (tiedot vuodelta 1999). Henkilöstömäärällä tarkasteltuna amerikkalaiset yritykset ovat Ruotsissakin suurin omistajaryhmä, niiden osuus ulkomaalaisomisteisten yritysten yhteenlasketusta henkilöstömäärästä oli vuonna 1999 noin 20 prosenttia.

Hollannissa ulkomaalaisomisteisten yritysten osuus koko yrityssektorin työllisyydestä oli vuonna 1996 yhdeksän prosenttia, teollisuudessa osuus oli 19 prosenttia. Henkilöstömäärällä mitattuna amerikkalaiset yritykset ovat Hollannissakin suurin omistajaryhmä, niiden osuus ulkomaalaisomisteisten yritysten työllistämästä henkilöstömäärästä oli esimerkiksi teollisuudessa noin 30 prosenttia. Norjassa tilastot kattavat vain teollisuussektorin, ulkomaalaisomisteisten yritysten osuus teollisuuden työllisyydestä vuonna 1996 oli 14 prosenttia. Maittain tarkasteltuna ruotsalaisten omistamat yritykset ovat Norjassa selkeästi suurin ulkomaalaisomisteisten yritysten ryhmä; ne työllistivät vuonna 1996 noin 44 prosenttia ulkomaalaisomisteisten teollisuusyritysten henkilöstöstä.

Kuviossa 2.7 on verrattu ulkomaisten tytäryritysten työllisyyden rakennetta tarkastelun kohteena olevissa maissa.[4] Kuviosta nähdään, että Irlannissa korkean teknologian aloilla työskentelevän henkilöstön osuus on selvästi suurin. Suomi sijoittuu vertailussa heti Irlannin jälkeen; Suomessa korkean ja keskitason teknologian alojen yhteenlaskettu työllisyysosuus on jopa hieman Irlantia korkeampi. Lisäksi kuviosta havaitaan, että Suomessa erikoisvalmistajien osuus on huomattavasti suurempi kuin muissa vertailun maissa. Orientaation

[4] Kuvioiden 2.7 ja 2.8 luokitusten sisältöä on kuvattu sivulla 15.

Kuvio 2.7 **Ulkomaalaisomisteisten yritysten työllisyyden rakenne toimialan teknologian ja orientaation suhteen viidessä teollisuusmaassa**

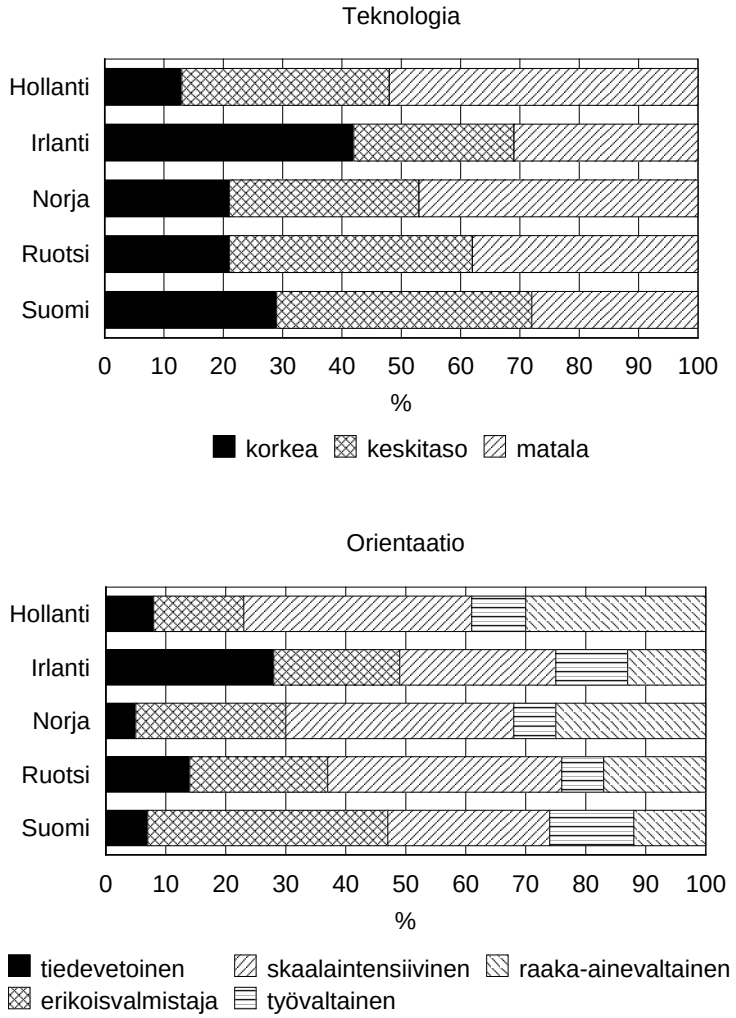

Lähteet: NUTEK (2000), OECD (1999), Tilastokeskus; toimialojen luokittelun perustana OECD (1996, liite 7). Luokittelussa mukana vain tehdasteollisuus.

Huom.: Hollannin, Irlannin ja Norjan tiedot vuodelta 1996, Ruotsin vuodelta 1999 ja Suomen vuodelta 1998.

osalta nähdään myös, että yhteenlaskettu tiedevetoisten toimialojen ja erikoisvalmistajien osuus on Suomessa vertailun toiseksi suurin ja lähes samalla tasolla Irlannin kanssa. Kuvion perusteella voidaan siis todeta, että ulkomaalaisomisteisissa yrityksissä on Suomessa vertailumaista Irlannin ohella suhteellisesti eniten korkean teknologian aloilla ja osaamisintensiivisillä aloilla työskentelevää henkilöstöä.

Kuviossa 2.8 on laajennettu tarkastelua vertaamalla ulkomaisten tytäryritysten merkitystä työllistäjinä erityyppisillä toimialoilla. Kuviosta nähdään, että Irlanti on erittäin riippuvainen ulkomaisten yritysten panoksesta osaamisintensiivisillä aloilla; korkean teknologian työpaikoista yli 80 prosenttia on ulkomaisissa tytäryrityksissä. Toinen huomionarvoinen seikka Irlannin kohdalla on, että siellä ulkomaisilla yrityksillä on muista vertailun maista poiketen huomattava merkitys työllistäjänä myös työvaltaisilla toimialoilla.

Ruotsin tapauksessa selvä piikki havaitaan tiedevetoisten toimialojen kohdalla: noin puolet tämän luokan henkilöstöstä työskentelee ulkomaalaisomisteisissa yrityksissä. Huomattava osuus selittyy suurelta osin lääketeollisuudessa viime vuosina tapahtuneilla fuusioilla (tunnetuimmat tapaukset Astra Zeneca ja Pharmacia Upjohn Monsanto). Lääketeollisuudessa ulkomaalaisomisteisten yritysten työllisyysosuus onkin Ruotsissa jo noin 86 prosenttia (NUTEK 2000).

Suomessa osaamisintensiivisillä aloilla ulkomaisten yritysten osuus työllistäjinä on vertailun keskitasoa; korkean teknologian aloilla osuus on vertailun toiseksi pienin. Tämä on varsin yllättävää, kun muistetaan, että ulkomaalaisomisteisten yritysten henkilöstön jakaumia tarkastellessa havaittiin, että Suomessa osaamisintensiivisten alojen suhteellinen osuus ulkomaisten tytäryritysten yhteenlasketusta henkilöstömäärästä oli vertailumaista toiseksi suurin (kuvio 2.7). Alhaisia osuuksia selittää se, että Suomessa on monia suuria teknologiayrityksiä, jotka eivät ole ulkomaisia tytäryrityksiä, vaikka useissa niistä onkin suuri määrä ulkomaisia osakesijoittajia. Esimerkiksi yksin Nokian osuus korkean teknologian alojen työllisyydestä Suomessa oli vuonna 1998 noin 30 prosenttia. Tämän lisäksi Nokian ympärille on syntynyt varsin vahva kotimainen alihankkija- ja yhteistyöverkosto. Tässä verkostossa monet yritykset toimivat osaamisintensiivisillä aloilla.

Kuvio 2.8 Ulkomaalaisomisteisten yritysten merkitys työllistäjinä erityyppisillä toimialoilla viidessä teollisuusmaassa

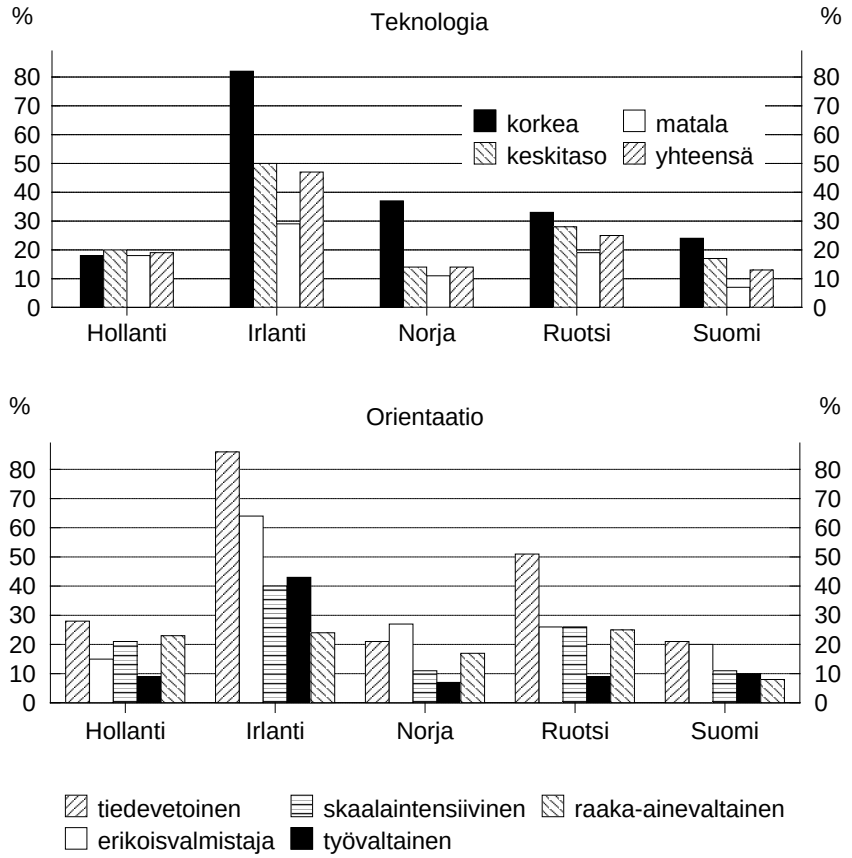

Lähteet: NUTEK (2000), OECD (1999), Tilastokeskus; toimialojen luokittelun perustana OECD (1996, liite 7). Luokittelussa mukana vain tehdasteollisuus.

Huom.: Osuudet kuvaavat ulkomaisten tytäryritysten yhteenlasketun henkilöstömäärän osuutta kunkin toimialan koko henkilöstömäärästä. Hollannin, Irlannin ja Norjan tiedot vuodelta 1996, Ruotsin vuodelta 1999 ja Suomen vuodelta 1998.

3 ULKOMAISTEN YRITYSTEN TOIMINTA SUOMESSA - YRITYSKYSELYN TULOKSIA

3.1 Yrityskysely

Yrityskyselyn tavoitteena oli tarkentaa ulkomaisten yritysten toiminnasta tilastoaineistojen kautta saatua kuvaa. Kyselyssä selvitettiin Suomessa toimivien ulkomaisten tytäryritysten toiminnan luonnetta ja motiiveja, ulkomaisten yritysten käsityksiä Suomen teknologisesta infrastruktuurista sekä ulkomaalaisomistuksen vaikutuksia yritysten toimintaan ja kehitykseen.

Kysely toteutettiin puhelinhaastatteluina kesäkuun 2000 alkupuolella. Haastattelut suoritti Taloustutkimus Oy. Haastattelujen kohdehenkilöitä olivat ulkomaisten tytäryritysten toimitusjohtajat tai joku muu ylimpään johtoon kuuluva henkilö, mikäli toimitusjohtaja ei ollut tavoitettavissa tutkimusajankohtana.

Tutkittavien yritysten perusjoukko muodostui Invest in Finland Bureaun yritysrekisteristä, joka sisälsi tutkimuksen tekohetkellä tietoja yli 1500 Suomessa toimivasta ulkomaisesta tytäryrityksestä. Tästä yritysjoukosta valittiin haastatteluiden otokseksi runsaat 500 yritystä niin, että otos sisälsi merkittävimmät valmistus- ja/tai tutkimustoimintaa Suomessa harjoittavat ulkomaalaisomisteiset yritykset ja satunnaisesti valitun otoksen muista yrityksistä. Tästä lähtöotoksesta tavoitteeksi asetettiin haastatella 300 yritystä. Haastattelut suoritettiin satunnaisessa järjestyksessä.

Haastattelulomakkeessa oli mukana muutamia yrityksen taustatietoihin liittyviä kysymyksiä, joiden avulla vastanneita yrityksiä pystyttiin jakamaan alaryhmiin.[5] Näitä taustatietomuuttujia olivat toimiala, yrityksen koko (mitattuna sekä henkilöstömäärällä ja liikevaihdolla), T&K-toiminnan harjoittaminen Suomessa, ulkomaisen yrityksen sijoittumistapa Suomeen (yrityskauppa vs. greenfield-investointi) ja

[5] Haastattelulomake ja vastausten suorat jakaumat ovat liitteenä raportin lopussa.

tuotteiden myynnin maantieteellinen painopiste (viennin osuus liikevaihdosta).

Aineiston kuvaus

Kyselyyn vastasi tavoitteiden mukaisesti 300 yritystä. Jos vertailukohtana käytetään Tilastokeskuksen julkaisemia tietoja, vastanneiden yritysten otoksessa henkilöstöllä mitattuna keskisuurten ja suurten sekä valmistustoimintaa harjoittavien yritysten osuus oli suurempi kuin tilastotiedoissa. Tämä johtuu lähinnä haastattelujen lähtöotoksesta, jossa kontrolloitiin näitä tekijöitä. Tästä johtuen vastausotoksen yrityksistä lähes puolella (148) oli jonkinasteista valmistustoimintaa Suomessa; varsinaisesti teollisuuteen luokiteltavia yrityksiä otoksessa oli 113 (38%), kun Tilastokeskuksen tilastoissa teollisuusyritysten osuus oli noin neljännes (vuonna 1998). Henkilöstömäärillä tarkasteltuna puolestaan Tilastokeskuksen tilastoissa alle 50 henkilöä työllistäviä yrityksiä oli noin 70 prosenttia, kun vastanneista yrityksistä noin puolet työllisti alle 50 henkilöä.

T&K-toimintaa harjoitti 45 prosenttia vastanneista yrityksistä. Teollisuusyrityksistä lähes kolme neljästä ilmoitti harjoittavansa T&K- toimintaa Suomessa, muilla toimialoilla toimivista yrityksistä 28 prosentilla oli tuotekehitys- tai tutkimustoimintaa. Tutkimuksen ja tuotekehityksen osalta vertailua Tilastokeskuksen tietoihin ei voi suoraan tehdä, koska tilastot pohjautuvat yritysotokselle tehtävään kyselyyn, jonka pohjalta koko yrityssektorin T&K-toiminnan laajuus arvioidaan. Tilastotiedot eivät siis sisällä ”todellista” T&K-yritysten lukumäärää tai menojen suuruutta, vaan tilastollisin menetelmin muodostetun estimaatin. Lisäksi yritysten edustajat ovat saattaneet ymmärtää T&K:n käsitteenä väljemmin haastattelun yhteydessä kuin Tilastokeskuksen kyselyssä.

Pääasiassa Suomen markkinoille suuntautuneita yrityksiä (viennin osuus liikevaihdosta alle 25 prosenttia) oli noin kaksi kolmasosaa vastanneista ja noin viidennes vientiin suuntautuneita (viennin osuus liikevaihdosta yli 50 prosenttia). Pääosin vientimarkkinoille suuntautuneita yrityksiä (viennin osuus liikevaihdosta yli 75 prosenttia) oli noin kymmenen prosenttia yrityksistä. Näistä valtaosa oli siirtynyt ulkomaiseen omistukseen yrityskaupalla. Teollisuusyrityksistä pääasiassa Suomen markkinoille keskittyneitä oli kolmannes ja vientimarkkinoille suuntautuneita melkein puolet.

Kuvio 3.1 Yrityskauppojen osuus suorista sijoituksista neljän taustamuuttujan suhteen

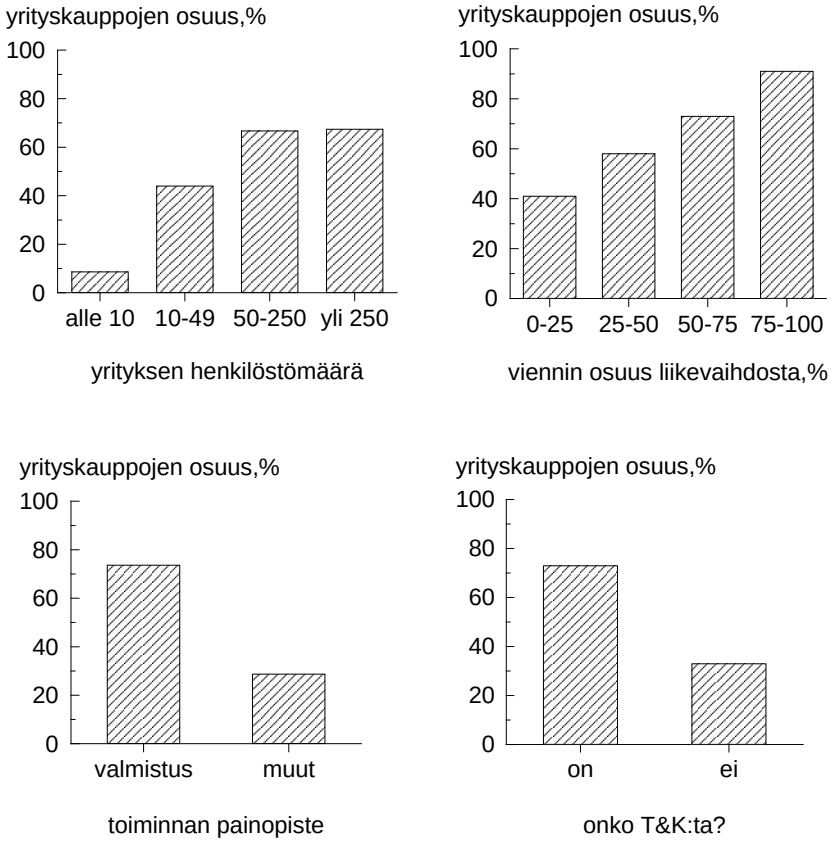

Lähde: Taloustutkimus Oy:n haastattelut, kesäkuu 2000.

Huom.: %-osuudet kuvaavat yrityskaupalla ulkomaiseen omistukseen siirtyneiden yritysten osuutta kaikista otoksen ulkomaista tytäryrityksistä (yrityskaupat + greenfield-yritykset) kussakin kategoriassa.

Yrityskaupalla ulkomaiseen omistukseen oli otoksen yrityksistä siirtynyt noin puolet. Kyselyn perusteella on havaittavissa selviä eroja yrityskaupalla ulkomaiseen omistukseen siirtyneiden ja uusinveistoinnilla (greenfield) sijoittuneiden yritysten kesken. Kuten kuvioista 3.1 havaitaan, yrityskaupat ovat olleet tyypillisimpiä keskisuurten ja suurten, vientiin suuntautuneiden, sekä valmistus- ja T&K-toimintaa harjoittavien yritysten joukossa. Toisaalta greenfield-yritysten osuudet ovat suurimmat pienissä, Suomen markki-

noille suuntautuneissa, ei T&K-toimintaa harjoittavissa sekä kaupan ja palvelualojen yrityksissä.

Yritysoston kohteena olleiden yritysten kehitys omistusmuutoksen jälkeen

Yrityskaupalla ulkomaiseen omistukseen siirtyneiden yritysten kehitys omistusmuutoksen jälkeen on ollut valtaosalla yrityksistä varsin suotuisaa sekä toiminnan kasvulla että kannattavuudella tarkasteltuna. Kuviossa 3.2 on yhteenvetoa kehityksestä. Siinä on esitetty vastausten suorat jakaumat henkilöstömäärän, pääoman tuottoasteen ja T&K-toiminnan kehityksen osalta. Kuten kuviosta havaitaan, niin sellaisten yritysten osuus, joiden toiminnan laajuus on omistusmuutoksen jälkeen kasvanut ja pääoman tuottoaste parantunut, on selkeästi suurempi kuin sellaisten, joilla kyseiset tunnusluvut ovat huonontuneet. Vahva yleinen taloudellinen kasvu niin Suomessa kuin ulkomailla viime vuosina selittänee ainakin osaksi myönteisen kehityksen. Toisaalta kuvion jakaumat viittaavat siihen, että ulkomaalaisomisteisten yritysten toiminnan kehitys on kulkenut samansuuntaisesti yleisen kehityksen kanssa.

Tutkimus- ja tuotekehitystoiminnan kasvu sen sijaan on ollut jonkin verran ennakko-odotuksia heikompaa: kuten kuviosta nähdään, niin selvästi yli puolella otoksen yrityksistä T&K-panostus on pysynyt kutakuinkin muuttumattomana omistusmuutoksen jälkeen. Tämänkin tunnusluvun osalta kuitenkin nähdään, että T&K on lisääntynyt selvästi useammassa tapauksessa kuin vähentynyt.

Tytäryritysten johdon vaikutusmahdollisuudet monikansallisessa konsernissa

Kyselyssä tiedusteltiin ulkomaalaisomisteisten yritysten johtajien vaikutusmahdollisuuksia yritystä koskeviin strategisiin päätöksiin suhteessa ulkomaisen emoyrityksen johtoon. Vastanneista toimitusjohtajista joka neljäs katsoi pystyvänsä vaikuttamaan merkittävästi konsernin sisällä Suomen tytäryritystä koskeviin strategisiin päätöksiin, kuten päätöksiin toiminnan laajuudesta ja fokusoinnista; 64 prosenttia vastanneista katsoi vaikutusmahdollisuuksiensa olevan ainakin melko hyvät ja vain joka seitsemäs piti vaikutusmahdollisuuksiaan konsernin sisällä vähäisinä tai melko vähäisinä.

Kuvio 3.2 Yrityskaupan kohteena olleiden yritysten kehitys omistusmuutoksen jälkeen

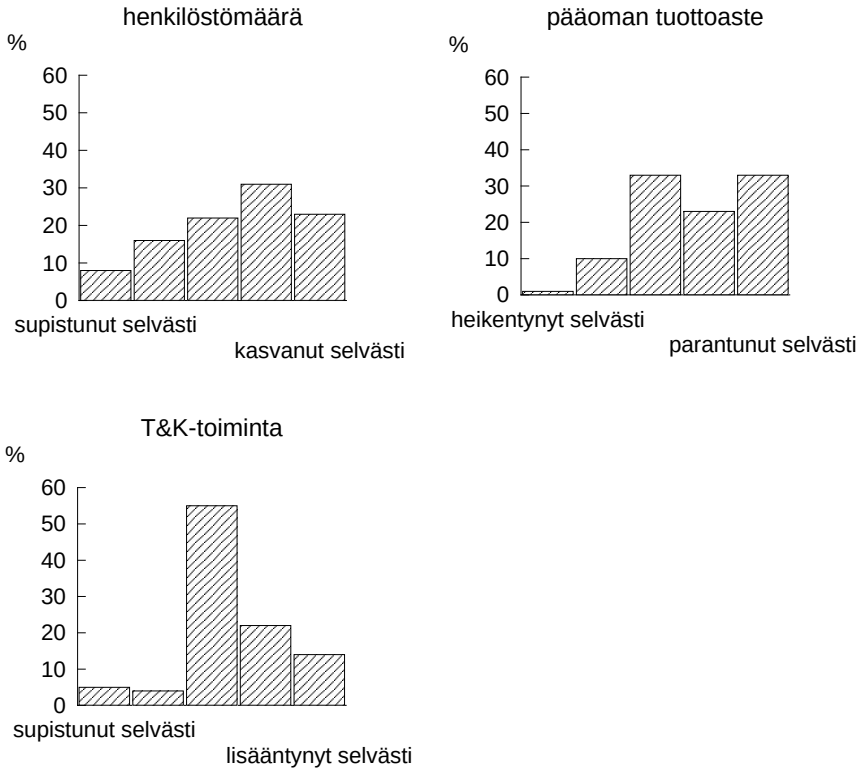

Lähde: Taloustutkimus Oy:n haastattelut, kesäkuu 2000.

Huom.: Kuvioiden datasta on poistettu yritykset, joissa omistusmuutos tapahtui 1999 tai 2000.
Yritysten johtoa pyydettiin arvioimaan asteikolla 1-5 yrityksen kehitystä yo. muuttujien suhteen kaupan jälkeen. %-osuudet kuvaavat kunkin luokan suhteellista osuutta vastauksista.

Hyödyt osana monikansallista yritystä

Eräissä aikaisemmissa tutkimuksissa on yritysesimerkkeihin viitaten otaksuttu, että ulkomaalaisomisteiset yritykset ovat hyötyneet ulkomaisesta emoyrityksestä monin tavoin, mm. kansainvälisen markkinoinnin parantumisen, rahoitusresurssien kasvun ja teknologiavirtojen lisääntymisen kautta. Kyselyssä kartoitettiin varsin kattavalla aineistolla näitä potentiaalisia hyötyjä.

Vastaukset antoivat selkeästi tukea sille hypoteesille, että monikansallisesta konsernista on ollut hyötyjä suomalaisille tytäryrityksille. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, että selvästi yli puolet yrityksistä oli kokenut hyötyneensä merkittävästi tai varsin merkittävästi monikansallisen yrityksen teknologisesta osaamisesta tai rahoitusresursseista (kts. kuvio 3.3). Lisäksi yli puolet vientiin suuntautuneista yrityksistä katsoi hyötyneensä merkittävästi tai varsin merkittävästi monikansallisen yrityksen markkinointikanavista.

Vastauksissa teknologiahyödyt osana monikansallista yritystä olivat ensisilmäyksellä yllättävän suuret: vain vajaa kymmenes vastanneista piti teknologiahyötyjä osana monikansallista konsernia erittäin vähäisinä ja noin viidennes melko tai erittäin vähäisinä. Eri taustamuuttujien suhteen vastauksia tarkemmin analysoitaessa kävi ilmi, että ulkomaisesta teknologiasta huomattavasti hyötyneiden yritysten osuudet olivat merkittävästi suurempia niiden yritysten kohdalla, joilla ei ollut valmistusta tai T&K:ta Suomessa suhteessa yrityksiin, joilla kyseisiä toimintoja oli. Näissä yrityksissä ulkomailta on siis siirretty emoyrityksen osaaminen varsin suoraviivaisesti omaan myynti- ja palvelutoimintaan. Näiden teknologiahyötyjen taustalla on perinteinen monikansallisen yrityksen laajentumismotiivi, ts. pyrkimys hyödyntää omaa erikoisosaamistaan kansainvälisillä markkinoilla. Tämä erikoisosaaminen voi olla luonteeltaan tuotteisiin liittyvän teknologiasisällön lisäksi aineetonta liittyen esimerkiksi organisaatiokulttuuriin, markkinointiosaamiseen tai tuotantoprosessien hallintaan (tacit knowledge). Tällöin luonteva tapa laajentua ulkomaiselle markkina-alueelle on perustaa sinne tytäryritys teknologian lisensioinnin tai yritysoston sijaan. Yrityksen sijoittumistavalla olikin selkeä vaikutus koettuihin teknologiahyötyihin: uusinvestoinnilla (greenfield) perustetut yritykset olivat kokeneet hyötyneensä huomattavasti useammin konsernin ulkomaisesta osaamisesta kuin yrityskaupalla ulkomaiseen omistukseen siirtyneet yritykset.

Uusinvestoinneissa teknologian siirto näyttäisi siis olleen voimakkaampaa kuin yritysostojen yhteydessä. Yksi tähän vaikuttava tekijä on se, että yrityskaupoilla on viime vuosina selkeästi haettu jo valmiiksi teknologiaintensiivisiä yrityksiä, jolloin kaupanteon jälkeinen osaamisvirtojen suunnan painopiste on usein ulkomaille päin. Toisaalta näissäkin tapauksissa teknologiavirrat ovat kulkeneet molempiin suuntiin.

Kuvio 3.3 Hyödyt monikansallisesta konsernista teknologian siirron, markkinoinnin ja rahoituksen osalta

"Yrityksenne on hyötynyt merkittävästi konsernin ulkomaisten yksiköiden teknologisesta osaamisesta?"

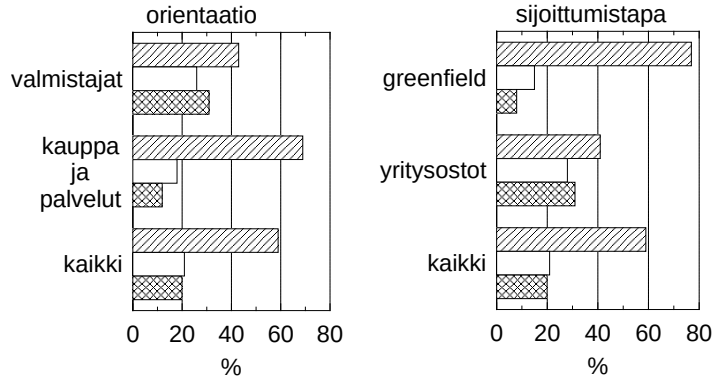

"Yrityksenne on hyötynyt merkittävästi konsernin ulkomaisten yksiköiden markkinointikanavista?"

"Yrityksenne on hyötynyt merkittävästi konsernin emoyrityksen rahoituskanavista?"

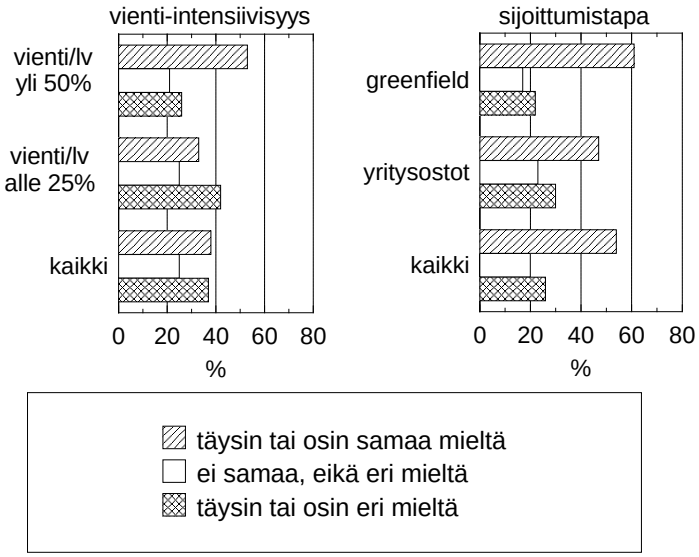

Lähde: Taloustutkimus Oy:n haastattelut, kesäkuu 2000.

Taulukossa 3.1 on yhteenvetoa kyselyyn vastanneiden yritysten teknologia- ja osaamisvirroista konsernin sisällä. Siitä voidaan havaita, että yrityskaupalla ulkomaiseen omistukseen siirtyneistä yrityksistä selvästi suuremmalla osalla on mielestään konsernin ulkomaisia osia hyödyttävää osaamista kuin uusinvestoinneilla perustetuilla yrityksillä. Toisaalta taulukon alemmasta osasta nähdään, että yrityskaupan kohteena olleilla teknologiayrityksillä kysymys monikansallisen konsernin ulkomaisten osien tarjoaman osaamisen hyödystä on jakanut mielipiteitä: ulkomaisen osaamisen hyödyllisenä kokeneiden osuus on tosin hieman suurempi kuin niiden osuus, joissa tätä hyötyä ei ollut koettu, mutta toisaalta ”ei samaa, eikä eri mieltä” vastanneiden osuus oli varsin suuri. Jos nämä lasketaan niihin, jotka eivät olleet kokeneet teknologiahyötyjä ulkomailta, niin myönteiset vastaukset jäävät selvään vähemmistöön.

Yleisemminkin ulkomaalaisomisteisten teknologiayritysten osalta kyselyn tulokset indikoivat, että teknologia- ja osaamisvirrat ovat tällä hetkellä suuntautuneet enemmän Suomesta ulkomaille päin kuin toiseen suuntaan. Toisaalta yli rajojen tapahtuvien teknologia- ja osaamisvirtojen suuruusluokkia kyselyssä ei kysytty, joten ”teknologiataseista” kyselyn perusteella ei voida tehdä lopullisia päätelmiä.

Muutokset toimintaympäristössä ja kasvunäkymät

Haastateltavia pyydettiin kyselyssä arvioimaan ulkoisen toimintaympäristön kehitystä parin viime vuoden ajalta. Vastaukset olivat erittäin myönteisiä: vain joka kymmenes vastasi, että yrityksen ulkoinen toimintaympäristö on viime vuosien aikana huonontunut, kun vastakkaista mieltä oli lähes puolet. Vastausten jakaumissa ei ollut merkittäviä eroja esimerkiksi yrityksen kokoluokan tai vientiin suuntautuneisuuden suhteen.

Yritysten kasvunäkymät olivat myös valoisia: vain pari prosenttia yrityksistä ilmoitti aikovansa supistaa toimintaansa seuraavan kahden-kolmen vuoden aikana, kun laajentajia puolestaan oli selvästi yli puolet. Kasvunäkymät olivat valoisia sekä Suomen markkinoille orientoituneiden että vientiin suuntautuneiden yritysten keskuudessa. Kokoluokittain tarkasteltuna pienissä yrityksissä (alle 50 henkeä työllistävät) oli muihin kokoluokkiin verrattuna selvästi enemmän laajentumista suunnittelevia yrityksiä.

Taulukko 3.1 Teknologiavirrat ulkomaalaisomisteisissa yrityksissä

"Yrityksessänne on teknologista osaamista, josta on merkittävää hyötyä myös konsernin ulkomaisille osille?"

taustamuuttuja	vastausten %-jakaumat			
	täysin tai osin eri mieltä	ei samaa, eikä eri mieltä	täysin tai osin samaa mieltä	yhteensä
'greenfield'	36	23	41	100
'yritysoston kohde'	20	19	61	100
'on T&K:ta Suomessa'	15	17	68	100
kaikki yritykset	29	20	51	100

Seuraavan kysymyksen vastausten jakaumat niiltä yrityksiltä, jotka vastasivat edelliseen täysin tai osin samaa mieltä

"Yrityksenne on hyötynyt merkittävästi konsernin ulkomaisten yksiköiden teknologisesta osaamisesta?"

taustamuuttuja	vastausten %-jakaumat			
	täysin tai osin eri mieltä	ei samaa, eikä eri mieltä	täysin tai osin samaa mieltä	yhteensä
'greenfield'	4	14	82	100
'yritysoston kohde'	30	33	37	100
'on T&K:ta Suomessa'	25	32	43	100
kaikki yritykset	20	25	55	100

Lähde: Taloustutkimus Oy:n haastattelut, kesäkuu 2000.

Tutkimus- ja tuotekehitystoimintaa aikoi lisätä yli puolet laajentumista suunnittelevista. Niistä yrityksistä, joilla oli kyselyä tehtäessä T&K:ta Suomessa, sen lisäystä kaavaili yli 80 prosenttia. Vastaavasti sellaisista yrityksistä, joilla ei kyselyä tehtäessä ollut T&K:ta Suomessa, sen aloittamista suunnitteli 14 prosenttia. Eniten tutkimus- ja tuotekehityspanoksen lisäystä suunnittelevia oli suurten ja vientiin suuntautuneiden yritysten keskuudessa.

Yritysostojen osuus pääasiallisena laajentumistapana oli varsin pieni: vain joka kymmenes ilmoitti suunnittelevansa laajentumista pääosin yritysostoin. Sen sijaan kaksi kolmesta kasvuyrityksestä vastasi aikovansa laajentua pääosin uusinvestointien kautta. Pääosin yritysostoin laajentumista suunnittelevista yrityksistä lähes kaikki olivat kaupan ja palvelualojen yrityksiä, teollisuusyrityksistä vain pari prosenttia ilmoitti suunnittelevansa laajentumista tällä tavoin. Toisaalta teollisuusyrityksistäkin 60 prosenttia ilmoitti suunnittelevansa sekä yritysostojen että uusinvestointien käyttöä laajentumistapana.

Yritysten laajentumiseen vaikuttavat tekijät

Yritysten laajentumiseen vaikuttavia tekijöitä kartoitettiin esittämällä haastateltaville seitsemän väittämää, joihin pyydettiin vastausta asteikolla 1-5 (1=täysin eri mieltä, 5=täysin samaa mieltä). Väittämistä kaksi liittyi selkeästi kysyntäpuolen tekijöihin, lopuilla viidellä väittämällä kartoitettiin Suomen infrastruktuurin ja talouden kansainvälisen integroitumisen vaikutuksia yritysten kasvuhaluihin Suomessa.

Kuviossa 3.4 sivulla 39 on yhteenvetoa laajentumiseen vaikuttavista tekijöistä. Kuten kuviosta havaitaan, valmistustoimintaa Suomessa harjoittavilla ulkomaalaisomisteisilla yrityksillä korostuivat esitetyistä vaihtoehdoista selkeimmin suomalaisen teknologian ja osaamisen merkitys sekä toisaalta odotukset tuotteiden vientikysynnän kasvusta. Palveluiden ja kaupan yritysten kohdalla suosituin syy laajentumiseen oli varsin luonnollisesti odotukset kysynnän kasvusta Suomessa. Toisaalta useiden palvelualojen yritystenkin kohdalla korkea suomalainen teknologia ja osaaminen näyttäisivät olevan tärkeitä tekijöitä laajentumissuunnitelmien taustalla. Investointiavustuksilla ja muilla yritystuilla ei sen sijaan ollut suurta vaikutusta investointipäätöksiin.

Kuvio 3.4 Eri tekijöiden merkitys ulkomaalaisomisteisten yritysten laajentumisessa Suomessa

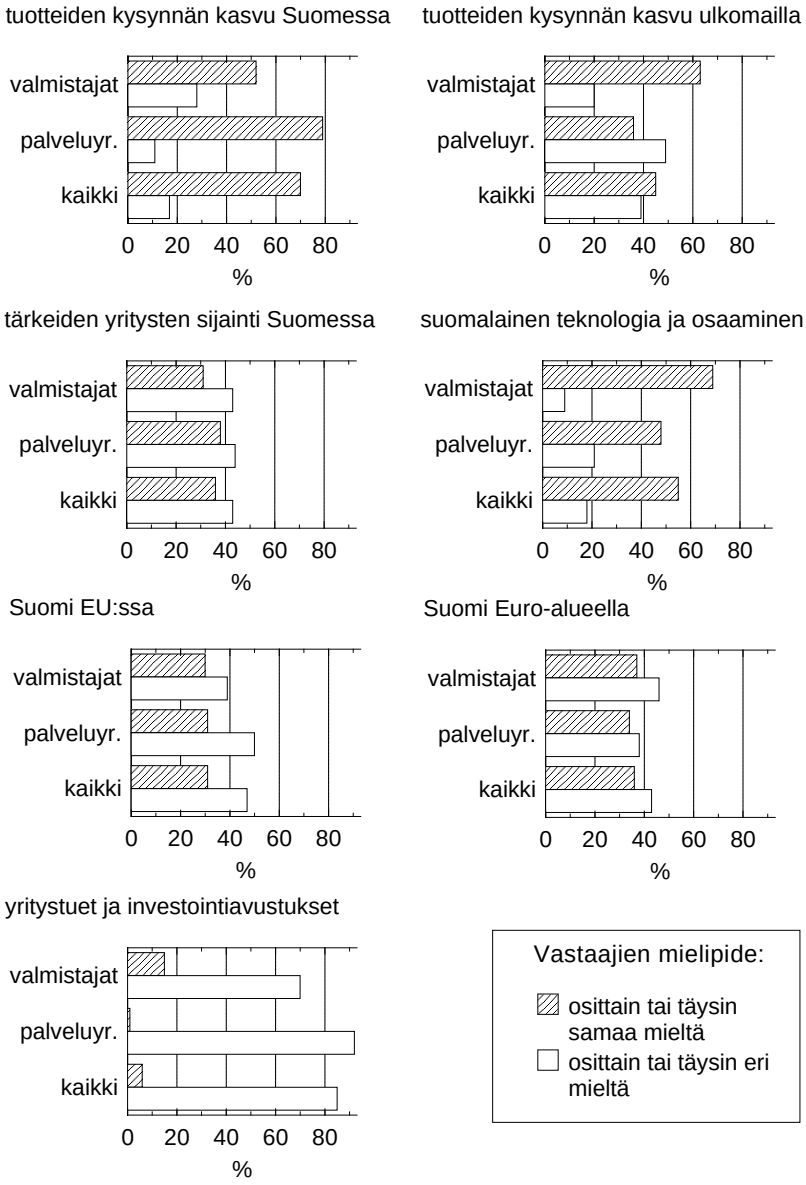

Lähde: Taloustutkimus Oy:n haastattelut, kesäkuu 2000.

Suomen EU- ja EMU-jäsenyyksien vaikutuksen osalta vastaukset menivät melko tasan niiden merkitystä tärkeänä pitävien ja vähäisenä pitävien kesken, joskin vähäisenä pitäviä oli sekä valmistajien että palveluyritysten keskuudessa jonkin verran enemmän. Samankaltainen hajonta syntyi myös kysymyksessä, jossa pyydettiin ottamaan kantaa siihen, vaikuttaako muiden yritysten sijainti Suomessa merkittävästi vastaajayrityksen laajentumiseen Suomessa.

Baltian ja Venäjän markkinoiden merkitys

Muutamat ulkomaiset yritykset ovat lehtihaastatteluissa ilmoittaneet yhdeksi Suomeen sijoittumisen motiivikseen sen, että Suomessa on Venäjän ja Baltian markkinoiden tuntemusta ja osaamista. Viime vuosina idän markkinat eivät kuitenkaan ole kehittyneet aivan odotusten mukaisesti. Tämä näkyi varsin selvästi myös kyselyn vastauksissa: vain 15 prosenttia vastanneista piti näitä markkina-alueita yritykselleen tärkeinä, kun taas yli puolet katsoi, että näiden markkinoiden merkitys yritykselle on vähäinen tai melko vähäinen.

Taulukko 3.2 Keskeisiä yrityskyselyn tuloksia

- Suomalaisella teknologialla ja osaamisella nykyisin tärkeä merkitys ulkomaisten yritysten Suomeen sijoittumisen ja laajentumisen taustalla
- Yrityskaupalla ulkomaiseen omistukseen siirtyneiden yritysten kehitys omistusmuutoksen jälkeen on ollut pääosin positiivista
- Tytäryritykset Suomessa ovat hyötyneet monikansallisen konsernin markkinointi-, rahoitus- ja teknologiaresursseista ja -osaamisesta
- Ulkomaalaisomisteisten yritysten lähiajan kasvunäkymät ovat suotuisia

3.2 Esimerkkejä ulkomaalaisomisteisten yritysten toiminnasta Suomessa

Yrityskyselyyn liittyen tutkimuksessa tarkasteltiin lähemmin kymmenen Suomessa toimivan ulkomaisen tytäryrityksen toimintaa. Aineistona hyödynnettiin yritysten vuosikertomuksia ja muuta yritysten julkaisemaa materiaalia sekä suomalaisten tytäryritysten johdolle tehtyjä henkilökohtaisia haastatteluja. Niiden avulla pystyttiin syventämään puhelinhaastatteluiden aiheiden käsittelyä. Lisäksi taustamateriaalina käytettiin eri tiedotusvälineissä julkaistuja uutisia yrityksistä.

Yhteenvetoa tarkastelluista yrityksistä ja haastatteluista

Case-tarkastelut kohdennettiin tieto- ja viestintäteknologian (ICT) klusterin sekä hyvinvointiteknologian klusterin yrityksiin. Tarkasteltavien yritysten otokseen pyrittiin saamaan kokoluokaltaan ja Suomeen sijoittumistavaltaan erilaisia yrityksiä. Otos muodostui seuraavista yrityksistä: globaalissa mittakaavassa suuria ICT- ja elektroniikkateollisuuden monikansallisia yrityksiä edustivat viestintäjärjestelmien toimittaja LM Ericsson, elektroniikkateollisuuden sopimusvalmistaja Flextronics, tietotekniikan monitaituri Hewlett-Packard, toiminnanohjausjärjestelmiä kehittävä SAP sekä sähkö- ja elektroniikkateollisuuden monialainen osaaja Siemens; lisäksi informaatioteknologiaan liittyvistä yrityksistä mukana oli litteitä näyttöpäätteitä Suomessa valmistava Planar Systems. Sähkömagneettisilta häiriöiltä suojattujen tilojen valmistukseen erikoistuneen Euroshieldin toiminta liittyy sekä ICT- että hyvinvointiteknologian klustereihin. Muita hyvinvointiteknologian klusterista tarkasteltuja yrityksiä olivat saksalaisen Scheringin omistukseen siirtynyt lääketehdas Leiras sekä terveydenhuollon teknologiaa kehittävät Marconi Medical Systems ja Varian Medical Systems.[6]

Haastattelut vahvistivat monilta osin tutkimuksen muissa osioissa saatuja tuloksia. Esimerkiksi suomalaisten yritysten edistyksellistä teknologiaa ja osaamista pidettiin merkittävänä tekijänä sille, että monikansallinen yritys on sijoittunut tänne tai laajentanut toimintaansa: sekä elektroniikka- että lääketeollisuudessa Suomessa harjoitetaan kansainvälisesti arvostettua tutkimusta ja tuotekehitystä. Muita esille tulleita tekijöitä suorien sijoitusten motiiveiksi olivat suo-

[6] Tässä tarkasteltavien yritysten lisäksi sivulla 8 on käsitelty Sinebrychoffin ja sivulla 10 ABB:n toimintaa Suomessa.

malaisten asiakasyritysten palvelemisen parantaminen sekä, osaamiseen liittyen, potentiaalisen kilpailijan eliminoiminen ja sen osaamispääoman hankkiminen. Huomionarvoista oli, että useimmissa tapauksissa tuotekehitys ja osaaminen oli säilynyt Suomessa omistusmuutoksen jälkeenkin, vaikka suoran sijoituksen motiivina olisi ollut kilpailijan ostaminen pois markkinoilta tai osaamispääoman hankkiminen.

Tarkastelussa mukana olleille tytäryrityksille oli ominaista se, että niiden taloudellinen kehitys on ollut viime vuosina vahvaa, mikä selittyy osittain otoksen toimialarakenteella ja teknologiavetoisuudella. Kasvuun liittyen valmistustoimintaa harjoittavat yritykset mainitsivat useissa tapauksissa, että myynti kansainvälisille markkinoille on helpottunut osana monikansallista yritystä. Teknologia-aloille tyypilliseen tapaan osaavan työvoiman saanti oli muodostumassa muutamissa yrityksissä kasvun pullonkaulaksi. Toisaalta korkeasti koulutetun työvoiman hinta-laatu suhdetta pidettiin Suomessa kansainvälisesti vertaillen hyvänä. Lähes kaikilla haastatelluilla yrityksillä oli kontakteja suomalaisten tutkimuslaitosten ja yliopistojen kanssa esimerkiksi yhteisten tutkimusprojektien tai laite- ja muiden lahjoitusten muodossa. Useimmilla oli lisäksi yhteistyösuhteita Suomessa toimivien yritysten kanssa esimerkiksi alihankintojen ja/tai teknologian kehittämisen muodossa.

Kulttuurierot aiheuttavat usein ongelmia monikansallisissa fuusioissa ja yrityskaupoissa. Tähän liittyen voidaan mainita useiden tutkimuksessamme haastatelluiden kommentti siitä, että monikansallisessa yrityksessä törmätään lähes väistämättä kulttuurieroihin päätöksenteko- ja toimintatavoissa. Esimerkiksi tyypillinen suomalainen, suoraan asian ytimeen pureutuva ja käytännönläheinen kommunikointitapa poikkeaa monien muiden maiden viestintäkulttuurista; pelkkä yhteisen kielen osaaminen ei takaa sitä, että viestin *sisältö* ymmärretään molemmin puolin samalla tavoin.[7] Haastatelluissa yrityksissä kulttuurieroihin oli kaiken kaikkiaan kuitenkin sopeudutttu kohtalaisen hyvin esimerkiksi kouluttamalla henkilöstöä.

Seuraavassa on kuvaukset case-yrityksistä.

---

7 Ali-Yrkkö, ym. (2001) ovat tutkineet viestintäkulttuurin kansainvälisiä eroja hieman toisesta näkökulmasta; heidän haastatteluissaan suurten suomalaisyritysten ulkomaisten tytäryritysten henkilöstö kertoi mielipiteitään suomalaisesta viestintä- ja johtamiskulttuurista.

LM Ericsson

Ericsson toimittaa viestintäjärjestelmien kokonaisratkaisuja. Yrityksen tuotteet kattavat laajasti informaatioteknologian alan tietoliikennejärjestelmistä ja -sovelluksista matkapuhelimiin ja muihin viestintävälineisiin.

Ericsson-konserni työllistää eniten Euroopan alueella, jossa vuonna 1999 työskenteli yli 66 000 henkilöä konsernin noin 100 000:sta työntekijästä. Kaiken kaikkiaan Ericssonilla on toimintaa yli 140:ssä maassa. Tuotekehitystä konsernilla on 25 maassa, joissa on yhteensä 40 tutkimus- ja tuotekehitysyksikköä. Maailmanlaajuisesti T&K:n parissa työskentelee yli 23 000 ihmistä; konserni on viime vuosina panostanut tutkimukseen ja tuotekehitykseen noin 13-15 prosenttia liikevaihdostaan.

Suomeen Ericsson tuli jo vuonna 1918. Vuonna 1999 Suomen Ericssonin liikevaihto oli 1140 mmk, josta viennin osuus oli 53 prosenttia. Liikevaihto laski jonkin verran vuoteen 1998 verrattuna, koska Viron liiketoiminta siirtyi Suomesta Ericsson Eesti AS:lle. Yrityksen palveluksessa oli vuoden 1999 lopussa 1056 henkilöä, joista tuotekehityksessä noin 700. Teknisen tuotekehitysviennin arvo olikin suuri, 440 mmk.

Suomen Ericsson on kehittynyt ja tehostanut toimintaansa voimakkaasti viime vuosina osana konserninlaajuista rakennemuutosta. Aiemmin Ericssonille kuuluneet yritykset Ericsson Electronic Distribution sekä Viikinkikaapeli on myyty ydinliiketoimintaan kuulumattomina. Yritys on vahvistanut kokonaisosaamistaan uusien teknologioiden, erityisesti mobiilin internetin markkinoilla ja perustanut uusia liiketoiminta- ja suunnitteluyksiköitä. Esimerkiksi uusi 'Mobile Internet Solutions'-yksikkö toteuttaa ratkaisuja palveluntarjoajille, sisällöntuottajille sekä liiketoimintojaan mobilisoiville yrityksille yhteistyössä operaattoreiden kanssa. Ericsson perusti myös äskettäin Oulun Technopolikseen uuden langattoman internetin suunnittelu- ja kehitysyksikön. Vuoden 2000 lopussa Oulussa työskenteli noin 20 henkilöä ja toimintaa on tarkoitus laajentaa. Suomessa toimintaa on pääkaupunkiseudun ja Oulun lisäksi myös Turussa ja Vaasassa. Kehitystä on tapahtunut myös henkilöstörakenteessa: hallinnon henkilöstöä on vähennetty samalla kun tuotekehityksen henkilöstömäärä on kasvanut. Reilusti yli puolta uusista osaajista työllistää integrointitoiminta, sillä Suomen Ericssonilla on vastuu 50 eurooppalaisen GSM-operaattorin tuesta ja toimituksista.

Ericssonin suunnittelukeskuksessa Jorvaksessa työskenteli vuoden 2000 loppupuolella yli puolet Suomen Ericssonin henkilöstöstä ja se on yksi konsernin tärkeimmistä suunnittelu- ja kehityskeskuksista. Suunnittelukeskuksessa tehdään työtä mm. kolmannen sukupolven matkapuhelinjärjestelmien, langattomien internet-ratkaisujen sekä IP-verkkoratkaisujen parissa. Ericssonin Suomen tytäryrityksellä on tuotekehityksessä useita koko konsernin laajuisia kehitysvastuita. Kehitystyötä tehdään tiiviissä yhteistyössä konsernin muiden T&K-yksiköiden kanssa. Osaamista on myös viety ulkomaille ja tälläkin hetkellä noin sata suomalaista on eripituisilla ulkomaankomennuksilla. Vastaavasti Suomessa työskentelee noin 50 osaajaa muista maista.

Euroshield

Eurassa sijaitseva Euroshield on erikoistunut sähkömagneettisilta häiriöiltä suojattujen tilojen valmistukseen. Asiakaskunta ulottuu telekommunikaatioyrityksistä ja autotehtaista terveydenhuoltosektoriin ja puolustusvoimiin; kaikkialle missä sähkömagneettisilta häiriöiltä suojattuja tiloja tarvitaan. Tuotteista vientiin menee yli 70 prosenttia (2000). Yrityksen liikevaihto syyskuussa 2000 päättyneellä toimintakaudella oli 45 miljoonaa markkaa ja työntekijöitä oli 52 henkilöä.

Euroshield aloitti toimintansa Olkiluodon ydinvoimalan metallialan alihankintaverstaana vuonna 1972. Tampereen teknillinen korkeakoulu (TTKK) otti yritykseen yhteyttä toiminnan alkuvaiheessa 1970-luvulla ollen halukas tilaamaan häiriösuojattuja tiloja. Tässä vaiheessa Suomessa ei vielä ollut varsinaista suojattujen tilojen osaamista eikä alan yritystä. Myös kysyntä näille erikoistuotteille oli erittäin pientä sillä esimerkiksi telekommunikaatiosektori kehittyi vasta huomattavasti myöhemmin. Yrityksen perustaja Lasse Sohlström kiinnostui kuitenkin ajatuksesta, ja päätti ryhtyä kehittämään uutta tuotetta. Hän tutustui amerikkalaiseen häiriösuojaratkaisuun, jota voidaan kuvata "voileipä" tyyppiseksi (suojatun tilan rakenteessa on useita eri kerroksia, mm. puuta). Ratkaisussa oli kuitenkin heikkoutena mm. puun kosteuskestävyys. Sohlströmin johdolla tällöin kuutisen henkeä työllistänyt yritys lähti kehittämään uudentyyppistä rakenneratkaisua ja päätyi yksinkertaiseen teräslevystä tehtyyn elementtiratkaisuun.

1980-luvulla Euroshield patentoi oman oviratkaisunsa häiriösuojattuihin tiloihin. Tuotekehitystyössä, johon myös VTT osallistui, syntyi ohessa myös sähkömagneettisen säteilyn mittalaite, jolle on myöhemmin ilmennyt markkinoita. 1990-luvulla toimintaympäristö kehittyi suotuisasti ja tuotteiden kysyntä etenkin Euroopassa kasvoi. Näkyvissä oli kuitenkin kilpailun kiristyminen, joten Euroshield keskusteli liittoutumisesta potentiaalisten kumppanien kanssa, kunnes vuonna 1997 uusi omistaja löytyi ja omistus siirtyi yhdysvaltalaiselle ESCO Electronicsille (nykyisin ESCO Technologies).

Emoyritys ESCO:lla on kaksi pääasiallista toiminta-aluetta: suodattimet ('Filtration/Fluid Flow') sekä testaus- ja mittauslaitteet (EMC, 'Electromagnetic Compatibility'). Suodattimet ovat suurin ryhmä, vastaten noin 70 prosentista liikevaihdosta. ESCO Technologies-konsernin liikevaihto syyskuussa 2000 päättyneellä toimintakaudella oli 300 miljoonaa dollaria (noin kaksi miljardia markkaa tilinpäätöskuukauden valuuttakurssitasolla).

Ennen yrityskauppaa ESCO-konsernin EMC-liiketoimintaan kuului lähinnä Austinissa, Texasissa sijaitseva EMC Test Systems, joka valmistaa myös häiriösuojausta, sekä testaustiloissa tarvittavaa absorboivaa materiaalia ja testauksen lisälaitteita, kuten pyörityspöytää, jossa testattavaa tuotetta voidaan liikutella. Euroshield on puolestaan pitkälle erikoistunut, valmistaen häiriösuojattua tilaa yksinkertaisesta pellistä, tekemällä niistä kasetteja, tiivistämällä ne ja laittamalle ne sähköisesti yhtenäiseksi tilaksi, eli Faradayn häkiksi. Yrityksen suurin osaaminen on oviratkaisuissa. Austinilainen yritys oli rakentanut aikaisemmin mainittuja voileipä-ratkaisuja, jotka eivät kosteusvaikutusten vuoksi sovellu esimerkiksi Aasian maihin. Yritysostolla emoyritys sai lisäpainoa Euroopan liiketoimintaan ja Euroshieldin patentoidun oviratkaisun käyttöönsä mm. Aasian markkinoille. Euroshieldin intresseissä puolestaan oli löytää kumppani, jonka kanssa ollaan voimakkaita kaikilla markkina-alueilla. ESCO-konsernin EMC Test Systems (ETS) oli sikäli helppo valinta, että Euroshield oli edustanut ETS:ää kymmenkunta vuotta, joten yritys sekä tuotteet tunnettiin hyvin ja henkilökohtaiset kontaktit olivat olemassa. Tämä onkin helpottanut sopeutumista. Nykyään ETS:n muiden osien kanssa tehdään esimerkiksi tuotekehitystä.

ESCO-konserni on viime vuosina panostanut aktiivisesti EMC-sektoriin. Vuonna 2000 konserni osti suurimman EMC-toimialan kilpailijan, Lindgrenin, pois markkinoilta liittäen sen itseensä. Yrityskauppa teki ESCO:sta EMC-alan ylivoimaisen markkinajohtajan

laajimmalla tuotevalikoimalla. Yrityskaupoilla emoyritys onkin haalinut kattavasti alan osaamista luoden synergiaetuja. Ostetut yritykset täydentävät osaamisellaan toinen toistensa tuotevalikoimaa, mahdollistaen laajat kohdemarkkinat sekä kokonaisratkaisujen tarjoamisen. Toisen vuonna 2000 tapahtuneen yritysoston (kohteena Holaday, josta tehtiin EMC Test Systemsin tytäryhtiö) jälkeen emokonserniin kuuluu nyt neljä EMC-alan yritystä.

EMC on toimialana kehittymässä voimakkaasti. Elektroniikkateollisuuden voimakas kasvu luo kysyntää alan tuotteille. Myös lääkelaiteala on tärkeä segmentti: Euroshield valmistaa mm. huoneita sairaaloiden magneettikuvauslaitteiden ympärille. Aivotutkimuksessa tarvitaan puolestaan erikoismatalilta kentiltä suojausta. Ratkaisuja tähän on Euroshieldissä kehitelty yhteistyössä korkeakoulujen ja VTT:n kanssa. Oma alueensa ovat mikroaaltotaajuuksilta suojatut tilat, joita tarvitaan esimerkiksi antennien mittauksessa. Yhtenä tuotteena on myös EMP ('Electromagnetic Pulse') suojaus, joka menee lähinnä puolustusvoimien viestintälaitesuojaukseen. Yrityksillä ja valtioilla on kysyntää häiriösuojatuille neuvottelutiloille salakuuntelun estämiseksi. Myös kuluttajasuojan parantuminen on vaikuttanut alan kehitykseen. Esimerkiksi EU:n direktiivit edellyttävät myyntiin tulevien sähkölaitteiden ennakkotestaamista.

Euroshieldin vastuulla on nykyään ETS-ryhmän myynti ja toiminta Euroopassa. Henkilökuntaa on myös Suomen ulkopuolella, esimerkiksi myyntipäällikkö toimii Saksasta käsin ja insinöörejä on Hollannissa sekä Englannissa. Käytännössä esimerkiksi Euroshieldin patentoitua oviratkaisua voidaan tarjota osana ETS:n ratkaisuja globaalisti, ja näin yritykset toimivatkin toinen toistensa tuotteiden edustajina. Ennen omistusvaihdosta Euroshield valmisti vain häiriösuojattuja rakenteita, ja jälleenmyyjät sekä muut yritykset kokosivat näistä laajempia kokonaisuuksia lisälaitteineen. Nyt yhdessä ETS:n sekä Lindgrenin kanssa voidaan toimittaa "avaimet käteen" periaatteella kokonaisvaltaisia ratkaisuja Eurooppaan, mikä on merkittävä etu.

Jo kolme vuotta jatkunut yhteistyö osana ESCO-konsernia on sujunut varsin hyvin. Langattomien elektroniikkateollisuuden laitteiden sekä lääketieteen magneettikenttäsovellutusten yleistyessä suojausratkaisujen toimittajien markkinat kasvavat. Euroshieldin osaaminen kasvavilla markkinoilla, yhdistettynä vahvoihin kumppaneihin ja globaalin organisaation tukeen luo uskoa euralaisyrityksen tulevaisuuteen.

Flextronics International

Flextronics International on yksi maailman suurimmista elektroniikan sopimusvalmistajista. Sen liikevaihto oli tilikaudella 1999/2000 noin 4,3 miljardia dollaria (noin 26,8 mrd. markkaa tilinpäätöshetken valuuttakurssitasolla) ja sillä oli tuolloin toimintaa 25 maassa eri puolilla maailmaa. Kaksi yrityskauppaa vähän tilinpäätöksen jälkeen keväällä 2000 toivat konserniin noin 1,4 miljardia dollaria lisää liikevaihtoa. Tämä kuvastaa yleisemminkin elektroniikan sopimusvalmistusalalla tapahtuvia nopeita muutoksia, jolloin jo muutaman kuukauden vanhat tiedot voivat antaa harhaista kuvaa alan voimasuhteista ja markkinatilanteesta; elektroniikan sopimusvalmistus on viime vuosina elänyt voimakkaan kasvun aikaa, sillä elektroniikkateollisuuden suuryrityksissä on ollut suuntaus ulkoistaa tuotantoa ja siihen liittyviä tukitoimintoja.

Flextronicsin virallinen pääkonttori siirrettiin 1990-luvun alkupuolella Singaporeen, mutta liiketoiminnan varsinainen keskus on San Jose Kaliforniassa. Yrityksen osakkeet on listattu teknologiayhtiöiden pörssissä NASDAQ:issa.

Flextronics alkoi aktiivisesti laajentua eri puolille maailmaa 1990-luvun puolivälistä alkaen. Laajentumisen alkuvaihe painottui alhaisen kustannustason maihin, kuten Kiinaan, Meksikoon ja Unkariin; viime vuosina yritys on laajentunut voimakkaasti myös perinteissä teollisuusmaissa mm. ostamalla paikallisia sopimusvalmistajia ja asiakkaidensa tuotantolaitoksia.

Suomeen Flextronics rantautui ostamalla kesällä 1999 perheyrityksenä toimineen Kyrelin Kyröskoskelta. Kyrel oli yrityskauppavuonna yksi suurimpia suomalaisia elektroniikan sopimusvalmistajia ja lukeutui Suomen koko yrityskannassakin liikevaihdolla mitattuna sadan suurimman yrityksen joukkoon. Kyrelin vahvuuksiin ostajan näkökulmasta lukeutuivat hyvät asiakasyhteydet etenkin telekommunikaatiosektorilla sekä vankka kokemus sopimusvalmistajana toimimisesta. Kyrelissä oli puolestaan jo ennen yrityskaupan toteutumista pidetty selvänä, että alan kilpailussa selviytyminen tulee ennen pitkää vaatimaan globaalia toimintaa ja suurta mittakaavaa. Yrityksessä nähtiin, että perheyrityksen mahdollisuudet ja voimavarat kasvaa riittävän nopeasti olivat rajalliset, joten tehokkaan laajentumisen toteuttamisen varsinaisiksi vaihtoehdoiksi muodostuivat pääomasijoittajien avulla laajentuminen tai yhdistyminen jonkin globaalisti toimivan saman alan yrityksen kanssa. Lopulta Kyrelissä pää-

dyttiin siihen, että Flextronics on optimaalinen kumppani globaalissa kilpailussa menestymiseen.

Flextronicsiin liittyminen on parantanut suomalaisyrityksen mahdollisuuksia asiakassuhteiden hoidossa, koska se pystyy nyt tarjoamaan alansa palveluja globaalissa mittakaavassa. Lisäksi toiminnan rahoitusmahdollisuudet ovat monipuolistuneet, koska yritys voi hyödyntää suuren konsernin sisäistä rahoitusta. Osana monikansallista pörssiyhtiötä taloudellisen raportoinnin vaatimukset ovat tiukemmat kuin perheyrityksessä, mikä on toisaalta parantanut toiminnan suunnitelmallisuutta.

Toimintatapojen suhteen Flextronicsin konsernijohto ei ole asettanut tiukkoja ohjeita sille, miten tytäryrityksiä on johdettava, vaan yksiköiden vastuuhenkilöt voivat toimia varsin itsenäisesti, esimerkiksi tuotantokapasiteetin koordinointi konsernin sisällä tapahtuu tavallisesti paikallisjohtajien keskinäisten kontaktien kautta. Samoin asiakasvastuut ja asiakkaiden hankinta konsernissa on hajautettu siten, että paikallisia kontaktiverkostoja pyritään hyödyntämään mahdollisimman paljon.

Yrityksen toiminnan kehitys Suomessa riippuu ensisijaisesti asiakasyritysten tarpeista. Asiakastoimialoista telekommunikaatiosektori säilynee suurimpana, kasvumahdollisuuksia yritysjohto näkee lisäksi esimerkiksi ajoneuvojen elektroniikan lisääntymisessä.

Hewlett-Packard

Yhdysvaltalainen Hewlett-Packard (HP) on IBM:n, Fujitsun ja Compaqin ohella maailman johtavia tietotekniikkalaitteiden valmistajia. Yrityksen liiketoimintaan kuuluvat tietotekniikkalaitteiden, kuten tietokoneiden, tulostimien, kuvankäsittelylaitteiden ja verkkopalvelimien lisäksi erilaiset tietotekniikan palvelut sekä ohjelmistot. Yrityksellä on yli 80 000 työntekijää ympäri maailmaa ja konsernin liikevaihto vuonna 2000 oli noin 49 miljardia dollaria (noin 340 miljardia markkaa lokakuun 2000 valuuttakurssitasolla).

Alunperin William Hewlettin ja David Packardin perustama yritys sai alkunsa vuonna 1939 Palo Altossa Kaliforniassa. Toiminnan perustajakaksikko aloitti autotallissa, jota nykyään sanotaankin koko Piilaakson syntymäpaikaksi. Toinen maailmansota ja Korean sota siivittivät Hewlett-Packardin alkutaivalta, jolloin yritys keskittyi lähinnä mittalaitteisiin. Ensimmäisen tietokoneensa HP toi markki-

noille vuonna 1966. Yritys on kautta historiansa tehnyt merkittävää tuotekehitystyötä ja esimerkiksi esitellyt ensimmäisenä maailmassa taskulaskimen ja mustesuihkutulostimen.

Suomeen Hewlett-Packard perusti tytäryrityksen vuonna 1967. Hallinnollisesti tytäryritys toimii Sveitsissä sijaitsevan Euroopan pääkonttorin alla. Suomen Hewlett-Packardilla on myös alueellista vastuuta, sillä konsernin Baltian maissa toimivat tytäryritykset raportoivat Suomeen. Hewlett-Packard Oy teki vuonna 1999 noin 2,3 miljardin markan liikevaihdon työntekijämäärän ollessa noin 400.

Toiminta Suomessa on kehittynyt monella tasolla 30-vuotisen historian aikana. Viimeisen 10 vuoden aikana HP on päässyt hyvin mukaan Suomen telekommunikaatioklusteriin. Tätä ovat edesauttaneet klusterin avoin teknologiainfrastruktuuri ja kilpailulle avoin ilmapiiri. Klusterissa Hewlett-Packard Oy on ollut yhteistyökumppanin ja laitetoimittajan roolissa. Klusterin voimakas kasvu on näkynyt myös HP:n tuloskehityksessä, yrityksen liikevaihto Suomessa on kasvanut viime vuosikymmenen aikana merkittävästi. Yritysten kanssa tehtävän teknologiayhteistyön lisäksi Hewlett-Packard on tukenut Suomen yliopistoissa tapahtuvaa tutkimusta laitelahjoituksin.

Hewlett-Packard-konserni on viime vuosina keskittänyt tilauksiaan ja laskutustaan maailmanlaajuisesti, jolloin myös Suomen toiminta on siirtynyt enenevässä määrin komissiopohjaiseksi. Tällöin tavara kulkee maailmalta suoraan suomalaisasiakkaalle ja tytäryrityksen vastuulla on pääasiassa markkinointi sekä tuki- ja palvelutoiminnat. Luonnollisesti Suomessa tehdään myös tuotesopeutusta, jotta yrityksen tarjoamat tuoteratkaisut soveltuvat esimerkiksi aakkosiin ja paikalliseen lainsäädäntöön.

Konsernitasolla erilaisten koulutus-, konsultointi- ja projektipalveluiden osuus yrityksen liiketoiminnasta on kasvamassa. Monilla perinteisillä laitealueilla markkinat eivät markkamääräisesti enää kasva. Tuotteiden hinnan samanaikaisesti edelleen laskiessa, kasvua haetaan uusista markkina-alueista (etenkin Aasia), sekä uusista teknologioista.

Tässä suhteessa Suomen korkea teknologinen kehitysaste ja asema eräänlaisena langattoman internetin ja siihen kuuluvan kaupankäynnin kehittelykeskuksena on tuonut Hewlett-Packard Oy:lle lisää painoarvoa konsernin sisällä. Tästä kenties näkyvimpänä esimerkkinä on vuoden 2000 aikana Suomeen avattu 'Mobile E-Services Ba-

zaar'. Suomen tytäryritys on ollut alusta asti aktiivisesti kehittämässä kyseistä konseptia. Basaaritoiminnassa HP pyrkii saattamaan asiakkaitaan ja yhteistyökumppaneitaan yhteen kehittämään langattomien sähköisten palveluiden ratkaisuja. Käytännössä tämän foorumin kautta etenkin telekommunikaatioyritykset ja sisällöntuottajat voivat esimerkiksi esittää toivomuksia siitä, minkälaisia laitealustoja ja työkaluja HP:llä pitäisi olla, jotta asiakkaiden tuotteistusprosessi lyhenee. Palautetta lähteekin runsaasti suoraan konsernin tuotekehitykseen. Basaareja on tällä hetkellä Suomen lisäksi mm. Singaporessa, Tokiossa ja Palo Altossa. Kaiken kaikkiaan Hewlett-Packard on varsin voimakkaasti mukana uusilla kasvualueilla, kuten internetiin liittyvissä teknologioissa, mikä luo osaltaan myönteisiä odotuksia monikansallisen konsernin kehitykselle.

Leiras

Leiras on saksalaiseen, vuonna 1871 perustettuun Schering-konserniin kuuluva suomalainen lääkeyhtiö, jonka toiminta kattaa kaikki lääketeollisuuden osa-alueet, eli tutkimuksen ja tuotekehityksen (T&K), tuotannon sekä markkinoinnin. Leiras on kansainvälisesti tunnettu erityisesti ehkäisyvalmisteista, mutta kotimaassa yli 50-vuotiseen historiaan mahtuu laaja valikoima myös muita lääkevalmisteita.

Puitteet Leiraksen perustamiselle luotiin vuonna 1946, kun Huhtamäki-yhtymä perusti ravinto- ja nautinta-aineliiketoiminnan valmistamaan 'terveyttä vahvistavia tuotteita'. Kolme vuotta tämän jälkeen lääkkeiden valmistus päätettiin erottaa ravintoaineiden valmistuksesta omaan yhtiöön, jonka nimeksi tuli Leiras. Vuonna 1952 yritys alkoi ensimmäisenä suomalaisena lääketehtaana viedä tuotteitaan ulkomaille, ensimmäisen vientimaan ollessa Ruotsi. Kehitys oli verrattain nopeaa; vuonna 1960 Leiras perusti ja otti käyttöön Suomen ensimmäisen lääkeainetehtaan. 1980-luvulla pääomistaja Huhtamäki teki useita hankintoja lääkealalla, liittäen mm. Medica yhtymän, tamperelaisen Oy Star Ab:n, sekä Tammisaaressa sijainneen Oy Rohto Ab:n konserniinsa ja yhdistäen lääkeyksiköt yhdeksi kokonaisuudeksi, jonka uudeksi nimeksi otettiin vuonna 1989 Huhtamäki Oy Leiras. Kolme vuotta myöhemmin, 1992, Huhtamäki yhtiöitti Leiraksen, jolloin nimeksi tuli Leiras Oy.

Syyskuussa 1996 saksalainen Schering AG osti Leiraksen. Yrityskaupassa yhdistyivät toisaalta myyjän motiivi luopua lääkealan liiketoiminnasta (silloisen omistajan, Huhtamäen keskittäessä toimintaansa pakkausalalle) sekä ostajan kiinnostus Leiraksen pitkäaikaista ehkäisy- ja hormonihoito-osaamista kohtaan. Yrityksillä oli myös aikaisempaa yhteistyötä jo 1950-luvulta alkaen, jolloin Schering lisensoi tuotteitaan Leirakselle valmistettavaksi.

Yrityskauppa avasi merkittävästi uusia markkinoita Leirakselle sen päästessä hyödyntämään globaalin Scheringin markkinointikoneistoa. Nykyään Leiras markkinoi tuotteitaan maailmalle pääasiassa Scheringin tytär- ja osakkuusyritysten kautta, joita on nyt jo noin 150 ympäri maailmaa. Kehitys näkyy myös tunnusluvuissa. Leiraksen liikevaihto on noussut 857 milj. markasta (1997) 964 milj. markkaan (1999). Samaan aikaan viennin osuus liikevaihdosta on kasvanut; viennin osuuden vuonna 1997 ollessa 59 prosenttia, oli se vuoden 1999 lopussa 65 prosenttia. Vienti on suuntautunut pääasiassa muualle Eurooppaan. Jatkossa myös Yhdysvalloista odotetaan merkittävää markkina-aluetta, kun tuotteille saadaan paikallisen lainsäädännön edellyttämä myyntilupa. Leiraksen päävientituotteita ovat hormoniehkäisin sekä syövän tukihoidon valmisteet.

Leiras on investoinut voimakkaasti kolmen viime vuoden aikana. Tässä suhteessa yrityskauppa on omalta osaltaan myös helpottanut rahoituksen saamista. Vuosina 1997-1999 investointien yhteissumma oli 40 miljoonaa euroa (236 milj. mk). Vahvat investoinnit tuotantoon tulevat kasvavan kysynnän mukana myös jatkumaan; vuosille 2000-2001 on suunniteltu noin 30 miljoonan euron investointeja.

Myös tutkimukseen ja tuotekehitykseen panostetaan Leiraksessa voimakkaasti. Vuonna 1999 T&K-toimintaan käytettiin 28 miljoonaa euroa (166 milj. mk), eli noin 17 prosenttia liikevaihdosta, mikä on suhteellisesti suunnilleen edellisvuosien tasoa. Leiraksen noin tuhannesta työntekijästä kolmasosa työskentelee tutkimus- ja tuotekehitystehtävissä. Pääosa tuotekehityksestä keskittyy innovatiivisiin, polymeeripohjaisiin tuotteisiin naisten terveydenhoidon alueella, mutta T&K:ta on myös luuston sairauksiin liittyvällä alueella.

Lokakuussa 2000 Leiras päätti yhtiöittää T&K-osaamisensa inhalaatiotuotteissa omaksi yritykseksi, nimeltään Focus Inhalation Oy. Inhalaatiotuotteet ovat suun kautta hengitettäviä lääkkeitä ja niiden annosteluun tarkoitettuja laitteita. Leiraksen yli 20 vuoden tutki-

mus- ja tuotekehitystyö on johtanut esimerkiksi useiden astmalääkkeiden annostelulaitteiden patentteihin. Laitteilla potilas voi itse hengittää lääkeannoksen keuhkoihin. Osaamisen yhtiöittämisellä varmistetaan inhalaatioteknologialle ja siihen sijoitetulle tuotekehityspanokselle entistä paremmat mahdollisuudet tulevaisuudessa.

Kaiken kaikkiaan Leiraksen tulevaisuudennäkymät osana 23 500 henkeä työllistävää Schering-konsernia vaikuttavat sangen positiivisilta. Leiraksen pääosaamisalue etenkin hormonihoidossa ja ehkäisytuotteissa on myös yksi emoyrityksen tärkeimpiä liiketoiminta-alueita, edustaen tuoteryhmänä noin kolmannesta Scheringin myynnistä vuonna 1999. Lääkealan kehittyminen kohti suurempia yksiköitä ja Yhdysvaltojen markkinoiden avautuminen pitkäaikaisen myyntilupaprosessin jälkeen on keskittänyt ja tulee keskittämään investointeja Suomeen myös tulevaisuudessa.

Marconi Medical Systems

Vantaalla sijaitseva Marconi Medical Systems Finland kehittää ja valmistaa suomalaiseen teknologiaan perustuvia magneettikuvauslaitteita globaaleille lääkintälaitemarkkinoille.

Magneettikuvaus (Magnetic Resonance Imaging, MRI) on ydinmagneettiseen resonanssiin (NMR) perustuva menetelmä, jolla saadaan monipuolisia anatomisia kuvia ilman säteilyriskiä. Magneettikuvauslaite on korkean teknologian tuote, johon Marconi Medical Systems kehittää ohjelmistoja, RF-tekniikkaa, digitaali- ja tehoelektroniikkaa, mekaniikkaa sekä kuvaus- ja kuvankäsittelymenetelmiä. Laite on varsin teknologiapohjainen, mikä tekee siirtymisen tuotekehityksestä tuotantoon haastavaksi. Itse työvoimakustannusten osuus laitteen tuotantokustannuksista on pieni.

Marconi Medical Systems Finland on yhdysvaltalaisen Marconi Medical Systems, Inc:n (aiemmin Picker International, Inc.) omistama tytäryhtiö. Marconi Medical Systems-konsernin liikevaihto oli vuonna 1999 kaikkiaan noin 1,5 miljardia dollaria ja työntekijöitä konsernilla on noin 5000. Yrityksen pääkonttori sijaitsee Clevelandissa Ohiossa. Laajalla tuotevalikoimallaan Marconi Medical Systems on yksi maailman kuudesta johtavasta lääketieteellisen kuvantamisalan yrityksistä noin kymmenen prosentin markkinaosuudella.

Yhdysvaltalaisen yrityksen puolestaan omistaa Marconi plc (aiemmin GEC - General Electric Company, plc, ei siis yhdysvaltalai-

nen GE), joka taas on kansainvälinen 53000 työntekijän monialayritys, päätuotteinaan kommunikaatio- ja informaatioteknologia. Marconi-konsernin pääkonttori on Lontoossa.

Nykyisen Marconi Medical Systems Finlandin juuret voidaan jäljittää vuoteen 1978, jolloin Teknillisellä korkeakoululla (TKK) ja Instrumentariumilla oli magneettitutkimusohjelma, jossa sovellettiin käytäntöön TKK:n osaamista matalalämpötekniikassa. Hankkeeseen osallistui myös Valtion teknillinen tutkimuskeskus. Jo kolme vuotta myöhemmin toimitettiin ensimmäinen magneettikuvauslaite sairaalakäyttöön Helsingin yliopistolliseen keskussairaalaan. 1980-luvulla Instrumentarium kehitti ja valmisti matalakenttäisiä kuvauslaitteita, kunnes vuonna 1993 Picker Nordstar Oy perustettiin Instrumentariumin ja Picker Internationalin puoliksi omistamana yhteisyrityksenä. Uusi yritys yhdisti Instrumentariumin osaamisen matalakenttämagneettikuvauksessa ja Pickerin maailmanlaajuisen myyntiverkoston sekä markkinakanavat. Yhdysvaltalaisella kumppanilla oli vastaavanlaista magneettikuvauslaitteiden kehitystä ja valmistusta, mutta sen tuotteet sijoittuivat kalliimpaan hintaluokkaan. Suomalainen korkea osaaminen yhdistettynä kustannustehokkuuteen hintaskaalan alemmassa päässä kiinnosti ja koettiin tuotevalikoimaa täydentävänä.

Vuonna 1996 Picker Nordstar siirtyi kokonaan Picker Internationalin omistukseen. Seuraten emoyrityksensä GEC:n nimenmuutosta Marconiksi (radion keksijä Guglielmo Marconin mukaan), Picker Internationalista tuli vuonna 1999 Marconi Medical Systems; vastaavasti Suomessa toimiva Picker Nordstar vaihtoi huhtikuussa 2000 nimensä Marconi Medical Systems Finland Oy:ksi.

Marconi Medical Systems Finlandin henkilöstövahvuus oli vuoden 2000 syksyllä noin 140 henkilöä. Henkilöstöstä runsas kolmannes oli tuotekehityksessä. Suomen tytäryrityksen tehtävänä onkin nimenomaan kehittää ja valmistaa, sekä antaa tuoteinformaatiota itse emoyrityksen hoitaessa myynnin ja markkinoinnin. Yrityksen vahvaa tuotekehitystä puolestaan kuvastaa jo sekin, että tekniikan tohtoreita henkilöstössä on kymmenkunta. Vuosia jatkunut vahva panostus tuotekehitykseen ei ole mennyt hukkaan. Yrityksen kehittämä laite on tehnyt läpimurtoja useilla markkina-alueilla ympäri maailmaa, ja vuodesta 1996 lähtien taloudellinen tuloskin on ollut selvästi voitollinen. Tuotteiden puolella Marconi Medical Systems Finlandin erikoisalueella, avoimissa kuvauslaitteissa yhdistyvät poti-

lasmukavuus sekä hyvä kuvanlaatu, mikä on tehnyt tuotesarjasta yhden markkinoiden myydyimmistä.

Tuotanto on 1990-luvun loppupuolella laajentunut merkittävästi, jopa moninkertaistunut 1993-1995 kauteen verrattuna. Rakenteellisesti, yhdysvaltalaisen emoyrityksen mukana, on myös suuntauduttu enemmän linjaorganisaatioon, jossa esimerkiksi T&K-toimintaa pyritään koordinoimaan globaalilla tasolla. Yritys on ollut toiminnan alkumetreiltä saakka erittäin vientisuuntautunut ja nykyään myynti onkin suuntautunut lähes kokonaisuudessaan Suomen ulkopuolelle. Päämarkkina-alue on USA, jonne suuntautuu noin puolet viennistä. Muita markkina-alueita ovat Etelä-Amerikka, Eurooppa, ja Aasia, mm. Kiina. Kaiken kaikkiaan avoimia magneettikuvauslaitteita on toimitettu yli 300 asiakkaille ympäri maailmaa.

Marconi Medical Systems Finland on varsin pitkälle verkostoitunut Suomessa. Pääosa yrityksen alihankinnasta on suomalaista; kaiken kaikkiaan alihankkijoita on n. 100. Tutkimuksessa ja tuotekehityksessä kiinteää yhteistyötä tehdään Clevelandin T&K-keskuksen lisäksi suomalaisten korkeakoulujen ja keskussairaalojen kanssa. Viime aikoina mm. Oulun yliopiston kanssa on kehitetty uutta interventionaalista magneettikuvauslaitetta, joka sallii potilaan operoinnin ja kuvaamisen samanaikaisesti. Lisäksi referenssiasennuksia ja kliinistä yhteistyötä tehdään keskussairaalojen kanssa.

Planar Systems

Yhdysvaltalainen, vuonna 1983 perustettu Planar Systems, Inc. on maailman johtava litteitä elektroluminenssinäyttöjä valmistava ja muita näyttöratkaisuja tarjoava yritys. Valmistustoimintaa yrityksellä on Yhdysvalloissa ja Suomessa. Vuonna 1999 Planar Systems-konserni työllisti noin 900 henkilöä, liikevaihdon ollessa 123 miljoonaa dollaria. Yhdysvallat on yrityksen päämarkkina-alue, käsittäen 80 prosenttia liikevaihdosta (1999), mutta kasvu Euroopassa ja Kauko-Idässä (etenkin Kiina ja Japani) on ollut myös voimakasta.

Planarin toimintamalli on pelkän valmistettujen tuotteiden myynnin sijasta ratkaisukohtainen 'customer intimate', eli näyttöratkaisuja räätälöidään asiakaskohtaisesti. Joissain tapauksissa käytetään omia tuotantolaitteita ja joissain ostetaan teknologiaa talon ulkopuolelta. Planarilla onkin useita strategisia kumppaneita täydentävien tekno-

logioiden puolella, esimerkiksi ohjelmistotuotannossa ja näyttöelektroniikassa.

Espoossa sijaitseva Planar Systems Oy on yhdysvaltalaisen emoyrityksensä kokonaan omistama tytäryritys. Planar Systems Oy valmistaa tuotteita niin Euroopan kuin Aasian markkinoille. Yritys työllistää Suomessa noin 280 henkeä. Sen liikevaihto oli syyskuussa 2000 päättyneellä tilikaudella 294 mmk, jossa kasvua edellisvuodesta oli peräti 55 prosenttia. Viime vuosina Suomessa on tehty merkittäviä uusia investointeja ja esimerkiksi tuotantokapasiteetti onkin kaksinkertaistunut 1999-2000 aikana. Myös henkilöstömäärä on ollut kasvussa.

Ennen liittymistään monikansalliseen konserniin Planar Systems Oy, silloinen Lohja-elektroniikka, toimi Finluxin näyttöelektroniikan tehtaana, valmistaen litteitä näyttöjä ja päätelaitteita. 1990-luvun alussa yhdysvaltalainen, pääosin samalla toimialalla toimiva Planar Systems kuitenkin huomasi suomalaisyrityksen teknologisen valmiuden (ja siten myös potentiaalisen tulevan kilpailijan) ja päätti ostaa yrityksen silloiselta pääomistajalta Lohja Oy:ltä. Varsinainen yrityskauppa tapahtui vuosien 1991-1992 aikana.

Omistusmuutosta voidaan pitää varsin suotuisana kehityksenä suomalaisalkuisen yrityksen kannalta. Vaikka merkittävää osaamista, etenkin näyttöjen valmistukseen liittyvässä ALE-prosessissa oli ollut aiemmin, ei uusien ratkaisujen tuotantoon siirtäminen ollut vastaavalla tasolla. Yhdysvaltalainen emoyritys päätti kehittää toimintaa ja tuoda osaamistaan etenkin tuotantopuoleen, mikä mahdollisti kannattavan kaupallisen liiketoiminnan syntymisen aikaisemmasta tuotekehityskeskeisestä toiminnasta. Samalla Planar Systems Oy:lle avautui nopeasti uusia markkinoita osana kansainvälistä konsernia.

Suomen organisaation vastuulla konsernissa on erityisesti myynti Euroopan markkinoille, sekä suurimpiin kohdemarkkinoihin Aasiassa. Tällä hetkellä suurin yksittäinen markkina-alue on Saksa. Tuotantoa menee jonkin verran myös Yhdysvaltoihin. Loppuvuodesta 2000 Suomen Planar Systems perusti tytäryrityksen Ranskaan, erityisesti Etelä-Euroopan markkinoita silmällä pitäen. Planar Systems Oy:llä on nyt tytäryhtiöitä Saksassa, Englannissa ja Ranskassa. Myyntiä ja markkinointia ollaan keskittämässä Keski-Eurooppaan, lähemmäs asiakkaita ja uusia tytäryrityksiä tullaan todennäköisesti perustamaan lähitulevaisuudessa. Organisaatiota pyritään myös henkilöstön puolella kansainvälistämään.

Tuotekehitystä on 1998-1999 aikana keskitetty Yhdysvaltoihin ja Suomestakin on siirtynyt osaajia emoyrityksen T&K-puolelle. Sen sijaan esimerkiksi tuotteiden sopeuttamista eurooppalaisten asiakkaiden toivomuksiin tehdään Suomessa. Aivan viime aikoina tuotekehitystä on ollut Suomessa myös potentiaalisten uusien tuotteiden puolella. Planar Systems tekee Suomessa yhteistyötä Tekesin sekä korkeakoulujen kanssa, liittyen mm. elektroluminenssinäytöissäkin käytettävän ohutfilmiteknologian uusiin sovellutuksiin.

Vuoteen 1999 saakka Suomen tytäryrityksen toiminta oli konsernissa melko erillisenä kokonaisuutena. Vuosien 1999-2000 aikana konsernissa on siirrytty uuteen linjaorganisaatiomalliin, jossa konserni jakautuu liiketoimintayksiköihin ja yrityksen tulos lasketaan liiketoimintayksiköiden tasolla eikä maantieteellisten yksikköjen tasolla. Liiketoimintayksiköt ovat teollisuus, lääkintälaite- ja kuljetusala. Yritys aikoo panostaa keskeisesti näihin markkinasegmentteihin. Viime vuosien voimakas kasvu niin Suomessa kuin maailmanlaajuisesti luo uskoa Planarin suotuisaan kehitykseen myös tulevaisuudessa.

SAP

Ohjelmistotalo SAP ('Systems, Applications and Products in Data Processing') toimittaa ratkaisuja integroituun liiketoiminnan ohjaukseen. Yritys on erikoistunut toiminnanohjausjärjestelmiin (ERP, 'Enterprise Resource Planning') sekä niiden sovellutuksiin ja on alallaan markkinajohtaja maailmassa. Muita alan nimiä ovat etupäässä Oracle, Baan, PeopleSoft ja Ariba. SAP on samalla maailman kolmanneksi suurin ohjelmistoyritys.

ERP-järjestelmien kautta yritykset voivat hyödyntää internetin nopeutta, kattavuutta ja reaaliaikaisuutta asiakas- ja toimittajasuhteissa sekä yrityksen sisäisissä prosesseissa. Järjestelmä mahdollistaa esimerkiksi hankinta-, valmistus-, jakelu- ja rahoitusfunktion sekä henkilöstöhallinnon integroimisen yhden järjestelmän alle. Vuoden 2000 lokakuun tietojen mukaan SAP:in asiakkaina oli yli 13 500 yritystä, ja esimerkiksi yli puolet Fortune 500 yrityksistä.

SAP:in perusti viisi entistä IBM:n systeemi-insinööriä Saksassa vuonna 1972. Yrityksen pääkonttori sijaitsee edelleen Saksan Waldorfissa. Lokakuussa 2000 yrityksessä työskenteli noin 24 000 henkeä yli 120 maassa. Kasvu on ollut erittäin voimakasta, esimerkiksi

vuonna 1998 koko konsernin myynti kasvoi 41 prosenttia, yltäen noin 26 miljardiin Suomen markkaan. Vuoden 1999 liikevaihto oli 30 miljardia markkaa. Voimakkaaseen tuloskehitykseen on vaikuttanut merkittävästi yrityksen panostus tuotekehitykseen. SAP investoi vuosittain noin 14 prosenttia liikevaihdostaan tutkimukseen ja tuotekehitykseen.

Suomeen SAP perustettiin vuonna 1996. Sijoituspäätökseen vaikutti pääasiassa markkinapotentiaali: Suomessa on useita kansainvälisesti merkittäviä yrityksiä ja lisäksi Suomi on kansainvälisesti kärkimaita informaatioteknologian hyväksikäytössä. Yhtenä seikkana oli tarve sopeuttaa toiminnanohjausratkaisut paikallisesti, eli esimerkiksi suomen kielelle sekä paikallisten lakien ja asetusten mukaiseksi mm. laskentatoimen kannalta. Aikaisemmin myynti Suomeen oli hoidettu Ruotsista käsin.

SAP Finland on ollut kasvava ja kannattava yksikkö konsernin kannalta perustamisesta saakka. SAP:in palveluksessa Suomessa oli marraskuussa 2000 noin 136 henkilöä. Esimerkiksi Nokia ja Sonera merkittävinä asiakkaina ja yhteistyökumppaneina ovat lisänneet Suomen tytäryrityksen painoarvoa konsernin sisällä. Myös perinteiset teollisuuden alat, kuten metsäteollisuus, ovat huomattavan tärkeitä SAP:in kannalta. Suomen tytäryrityksellä on vastuu Eurooppa-Afrikka tasolla metsäteollisuussektorin koordinaatiosta. Pohjoismainen koordinaatio Suomen, Ruotsin, Norjan ja Tanskan välillä hoidetaan SAP Nordicin kautta, joka on pääasiassa tätä varten perustettu kevyt katto-organisaatio. Omistukseltaan SAP Finland on kuitenkin SAP AG:n täysin omistama tytäryhtiö.

Tuotekehitys Suomessa on lähinnä tuotteiden sopeuttamista, varsinaista ohjelmistokehitystä ei tehdä. Järjestelmän myynti ja käyttöönotto on projektiluonteista. Samassa projektissa voi tyypillisesti olla esimerkiksi suomalainen asiakas, pääkonttorin saksalaista tuotekehitysosaamista sekä SAP:in suomalaisia tuotekehittelijöitä. Asiakkailla onkin merkittävä rooli tuotekehityksessä. Esimerkiksi Suomessa noin 100 asiakasta muodostaa aktiivisen käyttäjäkerhon, jolla on yhteys globaaliin käyttäjäkerhoon ja edelleen SAP:in tuotekehitykseen. SAP:lla on globaalisti noin 6000 (lokakuu 2000) ohjelmistokehittäjää. Pääasiassa tuotekehitys on keskitetty Walldorfin keskuksen lisäksi Palo Altoon (California) ja Bangaloreen (Intia). Tuotekehitystä on jonkin verran myös Japanissa ja Ranskassa.

ERP-järjestelmien kysyntä on tällä hetkellä intensiivistä ja SAP:in erittäin vahva asema toiminnanohjausjärjestelmien markkinoilla luo odotuksia, että yrityksen voimakas kasvu tulee jatkumaan myös tulevaisuudessa. Lisäksi SAP on asiakkaidensa ja yhteistyökumppaniensa kanssa vahvasti mukana integroimassa uutta teknologiaa ja elektronista kaupankäyntiä toiminnanohjausjärjestelmiin.

Siemens

Siemens AG perustettiin Saksassa vuonna 1847 rakentamaan ja kehittämään lennätinjärjestelmiä. Pitkän historiansa aikana Siemens on kasvanut mittasuhteiltaan valtavaksi monialaiseksi konserniksi. Yritys toimii jo 120 maassa. Konsernin liikevaihto oli syyskuussa 2000 päättyneellä toimintakaudella 460 miljardia markkaa ja henkilöstön määrä noin 450 000, joista Saksassa työskenteli 180 000. Siemens-konsernin keskeiset liiketoiminta-alueet ovat tietoliikenne, energia, sähkön siirto, teollisuuden sähkötekniikka ja automaatio, liikenne, lääketieteellinen tekniikka ja elektroniikan komponentit.

Suomessa toimiva tytäryritys, Siemens Osakeyhtiö, on sähkö- ja elektroniikka-alan tuotteita ja palveluja toimittava yritys. Yhtiöllä on Suomen ja Baltian liiketoiminta mukaanlukien puolenkymmentä tytäryhtiötä. Suomessa toimii myös muutamia suoraan esimerkiksi Saksaan raportoivia tytäryrityksiä, kuten Osram sekä Siemens Building Technologies. Siemensillä ei ole tuotteiden loppukokoonpanoa lukuunottamatta laajamittaisempaa valmistustoimintaa Suomessa. Suomessa toimivien Siemens-yhtiöiden liikevaihto oli syyskuussa 2000 päättyneellä tilikaudella noin 3,7 miljardia markkaa ja työntekijöitä yhtiöiden palveluksessa oli noin 1700.

Siemensin liiketoiminta alkoi Suomessa jo vuonna 1855, kun Pietarista päätettiin vetää lennätinkaapelit Suomen kautta Eurooppaan. Varsinainen tytäryhtiö perustettiin vuonna 1898. Yli satavuotisen historiansa aikana yritys on ollut mukana todistamassa niin Suomen teollistumista kuin viimeaikaista, Nokian siivittämää korkean teknologian sektorin nousua.

Viime aikoina Siemens on panostanut etenkin palveluliiketoiminnan vahvistamiseen ja alueellisen toiminnan laajentamiseen. Baltian maihin 1990-luvun puolivälissä perustettujen tytäryritysten myötä Suomen Siemens on saanut myös alueellista vastuuta, vastaten konsernin sisällä Suomen lisäksi siis myös Baltian markkinoista. Toimi-

aloista voimakkaimmin on kasvanut informaatiotekniikka ja tietoliikenne. Suomi tarjoaakin toimintaympäristöltään monipuolisen näköalapaikan maana, joka monissa innovaatioissa on korkean teknologian kehityksen etulinjassa.

Espoossa sijaitsee yksi kansainvälisen Siemens-yhtymän tietoliikenteen tuotekehityskeskuksista, joka työllistää noin 200 alan insinööriä. Tutkimus- ja tuotekehityspuolella merkittävimmin on kasvanut 1990-luvun alussa perustettu matkapuhelinverkkojen tuotekehitysyksikkö. Suomessa tehtyä kiinteiden ja matkapuhelinverkkojen ohjelmistotuotantoa viedään lisääntyvässä määrin ympäri maailmaa Siemens-yhtymän eri projekteihin.

Vuoden 2000 aikana resursseja on ohjattu etenkin langattoman internetin sekä siihen liittyvien mobiilien sijaintipohjaisten palveluiden kehitystyöhön. Siemens Osakeyhtiöllä on konsernin sisällä globaali vastuu langattomien paikkatietopalvelujen ja maksujärjestelmien kehityksestä. Siemens Osakeyhtiön Mobile Business- kehitystoiminnot työllistävät nyt noin 400 tietotekniikan ammattilaista ja yhteistyötä on useiden suomalaisyritysten, esimerkiksi teleoperaattorien kanssa.

Tutkimusta ja tuotekehitystä Siemensillä on Espoon lisäksi Turussa ja Ulvilassa. Tuotekehityshenkilökunnan määrä on ollut viime vuosina selvästi kasvussa. Ammattitaitoisten ihmisten saatavuuteen on panostettu mm. oppilaitosyhteistyötä syventämällä. Siemensillä on useita harjoitteluohjelmia eri oppilaitosten kanssa. Yritys tukee myös korkeakouluissa tehtävää tutkimusta esimerkiksi laitelahjoituksin.

Kansainvälisenä elektroniikka- ja sähköteollisuuskonsernina Siemens elää markkinoiden vahvoissa muutoksissa. Viime vuosina heikommin kannattavia liiketoimintoja on karsittu, solmittu yhteistyösopimuksia ja hankittu uusia yrityksiä, etenkin ICT-alalta. Suurin uudelleenorganisointi toteutettiin informaatiotekniikan ja tietoliikenteen liiketoiminnoissa. Tietokoneissa liiketoiminnalle on haettu vahvuutta Siemensin ja Fujitsun vuonna 1999 perustetusta yhteisyrityksestä. Järjestelyn yhteydessä Suomessa ollut Fujitsun tietokonevalmistus lakkautettiin.

Siemens-konsernin painopiste on siirtymässä yhä enemmän palveluiden tuottamiseen. Tämä pitää sisällään informaatiotekniikan lisäksi mm. teollisuuden huolto- ja kunnossapitoliiketoiminnan. Siemens on aktiivisesti mukana myös SAP- toiminnanohjausjärjestel-

mien implementoinnissa ja konsultoinnissa. Yritys on Suomessa 1990-luvulta alkaen panostanut resursseja etenkin osaamiskeskeisiin alueisiin. Yli satavuotinen historia Suomessa on mahdollistanut laajan ja pitkäaikaisen yhteistyön suomalaisyritysten kanssa. Osana kansainvälistä konsernia Siemens Osakeyhtiöllä on etenkin uuden teknologian aloilla mahdollisuus kehittää suomalaisten osaajien ideoita tuotteiksi ja tarjota samalla maailmanlaajuinen myyntikanava Suomessa kehitetylle teknologialle.

Varian Medical Systems

Espoossa sijaitseva Varian Medical Systems Finland kehittää syöpäsairauksien sädehoidossa käytettäviä annossuunnittelujärjestelmiä. Annossuunnittelujärjestelmä on hoidosta vastaavan lääkärin ja fyysikon apuväline, jolla he voivat optimoida potilaan saaman sädeannoksen. Käytännössä tietokoneoptimoinnin avulla säteily voidaan hoidossa kohdistaa tarkasti tuhottavaan kasvaimeen niin, että ympäröivä terve kudos saa mahdollisimman pienen säteilyannoksen.

Varianin annossuunnittelujärjestelmät ovat osa sen emoyhtiön sädehoitolaitteita. Palo Altossa, Kaliforniassa sijaitseva emoyhtiö Varian Medical Systems, Inc. on maailman johtavia syöpähoitolaitteiden valmistajia, sekä maailman suurin röntgenputkien valmistaja. Vuonna 2000 yrityksen palveluksessa oli 2300 ihmistä ja sen liikevaihto oli noin 5 miljardia markkaa.

Suomessa Varian (silloinen Dosetek Oy) sai alkunsa, kun kaksi STUK:n (silloinen säteilyfysiikan laitos, nyk. säteilyturvakeskus) tutkijaa päätti 1980 perustaa yrityksen. He olivat tutkineet säteilyn mittausta ja päättivät perustaa yrityksen valmistamaan mittalaitteita sädehoitoon. Ensimmäinen valmistettu laite myytiin Tampereelle. Laitteiden valmistus oli alussa pienimuotoista. Voidaankin vertauskuvainnollisesti sanoa, että siinä missä yhdysvaltalainen Hewlett-Packard sai alkunsa autotallissa, aloitti Dosetek Oy toimintansa olohuoneessa. Vuonna 1982 yhdysvaltalainen Varian Medical Systems otti yhteyttä yritykseen tiedustellen haluaisiko Dosetek toimia Varianin tuotteiden edustajana Suomessa. Sopimus syntyi ja Dosetek ryhtyi myymään Varianin sädehoitolaitteita Suomessa. Varian vastaavasti ryhtyi myymään Dosetekin mittalaitteita Euroopassa.

Seuraavat 4-5 vuotta olivat kasvun aikaa useiden sairaaloiden uusiessa sädehoitolaitteitaan. Samaan aikaan Pohjoismaissa oli menos-

sa CART-projekti ('Computer Aided Radiotherapy'), jossa oli mukana myös suomalaisia tutkimuslaitoksia ja yrityksiä, esimerkiksi VTT sekä Salora. Vuonna 1986 Dosetek osti heiltä ohjelmiston, jolla sädehoitoa suunnitellaan ja lähti osaamistaan hyödyntäen kehittämään ohjelmistoa. Hewlett-Packardilta tuli samaan aikaan uusi työasema ulos, joka auttoi Dosetekia muuttamaan ohjelmiston Unix-ympäristöön. Ensimmäinen laite toimitettiin Jyväskylään. Markkinoita avautui nopeasti myös muualla Euroopassa.

Vuonna 1993 Varian osti Dosetekin. Dosetek alkoi tällöin olla Euroopan suurin annossuunnittelulaiteyritys. Varian puolestaan oli tähän asti ollut enimmäkseen "rautavalmistaja" (hardware); heillä ei ollut ohjelmistopuolta, kuten annossuunnittelulaitetta. Yrityskauppa mahdollisti Dosetekille pääsyn Yhdysvaltain valtaville lääketieteen markkinoille, missä on yli puolet maailman kaikista sädehoidon laitteista. Varianin mukana lähdettiin hakemaan laatusertifikaattia. Vuonna 1995 yritys saikin ISO-sertifikaatin ja 1996 vaadittavan terveysviranomaisten luvan myydä annostussuunnittelujärjestelmäänsä Yhdysvalloissa. Järjestelmällä on ollutkin selvästi kysyntää, ensimmäisinä vuosina tuotteita myytiin noin 30 ja tilivuonna 2000 jo yli 120. Henkilöstömäärä Suomessa on kasvanut yrityskauppavuoden seitsemästä työntekijästä nykyiseen 34 työntekijään. Liikevaihto vuonna 2000 oli noin 80 miljoonaa markkaa.

Varsinaista perustutkimusta annossuunnittelussa ei tehdä talon sisällä, vaan yhteistyösairaaloita on ympäri maailmaa ja uusia ohjelmistoja tehdään näiden antaman palautteen perusteella. Tuotekehitysprojektit kestävät tyypillisesti useita vuosia. Ohjelmistokehityksessä, kuten algoritmien kehityksessä yhteistyötä tehdään Suomessa Kuopion yliopiston ja Tampereen yliopistollisen keskussairaalan kanssa. Globaalilla tasolla yhteistyötä tuotekehityksessä konsernin sisällä on Sveitsin tytäryrityksen sekä Palo Alton pääkonttorin kanssa. Monikansallisissa yrityksissä ilmeneviin kulttuurieroihin Varianilla on myös kiinnitetty huomiota ja henkilökuntaa on koulutettu tässä suhteessa tiedonkulun ja kommunikaation tehostamiseksi.

Espoolaisyritys hyötyy paljon emoyrityksen maailmanlaajuisesta myynti- ja markkinointiverkostosta, joten se voi keskittyä tutkimukseen ja kehitykseen; Suomen Varian Medical Systems jätti 1990-luvun aikana vähitellen omien mittalaitteiden valmistuksen ja on keskittynyt nimenomaan ohjelmistoihin. Nykyään Suomen tytäryritys edustaa konsernin kannalta avainosaamista annossuunnittelun alueella. Myös yrityksen tulevaisuudennäkymät ovat suotuisat, sillä

lääkelaitealan teknologinen kehitys merkitsee kasvavaa kysyntää Varian Medical Systemsin tuotteille.

4 JOHTOPÄÄTÖKSET

Ulkomaiset investoinnit Suomeen ovat viime vuosikymmenen aikana lisääntyneet merkittävästi. Yhtenä tekijänä tähän on vaikuttanut se, että useiden muiden teollisuusmaiden tavoin Suomessa on poistettu rajoitukset ulkomaisten yritysten investoinneille ja vapautettu kilpailua; näin monia aiemmin avoimelta kilpailulta suojattuja toimialoja on avautunut uusille yrityksille ja hyödykkeille. Lainsäädännön liberalisointia tärkeämpi tekijä on kuitenkin ollut se, että panostukset teknologian ja osaamisen kehittämiseen sekä korkeatasoinen infrastruktuuri ovat tehneet Suomesta aiempaa vetovoimaisemman alueen investoida ja suomalaisyrityksistä kiinnostavia sijoituskohteita. Lisäksi kilpailun kiristymisen johdosta ja toisaalta kansainvälisten osakesijoittajien preferenssejä seuraten yritykset niin Suomessa kuin muuallakin ovat viime vuosina pyrkineet vahvistamaan ydinosaamisalueitaan ja myyneet näihin kuulumattomia liiketoimintoja; usein ostaja on ollut jokin ulkomainen yritys, jonka toimintastrategiaan myynnissä ollut liiketoiminta on sopinut paremmin.

Vaikka ulkomaiset suorat sijoitukset ovatkin lisääntyneet, niin ulkomaisten tytäryritysten merkitys Suomen taloudessa on edelleen suhteellisen vähäinen. Esimerkiksi yrityssektorin koko henkilöstöstä vain hieman yli 10 prosenttia työskenteli ulkomaalaisomisteisissa yrityksissä 1990-luvun lopulla. Toisaalta on huomionarvoista, että ulkomaalaisomisteiset yritykset työllistävät keskimääräistä enemmän henkilöstöä korkean teknologian aloilla. Näillä aloilla niiden osuus työllisyydestä on myös selvästi suurempi kuin matalan teknologian aloilla.

Ulkomaalaisomisteisten yritysten kasvuodotukset ovat tehdyn yrityskyselyn perusteella korkealla. Selvästi yli puolet kyselyyn vastanneista yrityksistä suunnitteli laajentavansa toimintaansa seuraavien kahden - kolmen vuoden aikana, kun vastaavasti toiminnan supistamista harkitsi vain pari prosenttia. Yrityskysely antoi vahvistusta siihen käsitykseen, että korkea osaaminen ja teknologia Suomessa houkuttelee tällä hetkellä ulkomaisia yrityksiä sijoittumaan Suomeen tai laajentamaan jo olemassa olevaa toimintaa. Tämä pätee etenkin

tieto- ja viestintäteknologian (ICT) klusterissa, mutta myös yleisemminkin. Näiden sijoitusten taustalla on nähtävissä monikansallisten yritysten 'asset-seeking'-motiivi, ts. yritykset pyrkivät saamaan haltuunsa alansa korkeaa teknologiaa ja muuta kilpailuetuja lisäävää, usein aineetonta omaisuutta; etenkin korkean teknologian aloilla nopein tapa saavuttaa kehityksen kärki on ostaa alan huippua edustavia teknologiayrityksiä. Tiettyjen alojen, esimerkiksi ICT-klusterin, vahva osaaminen on myös houkutellut monikansallisia yrityksiä laajentamaan toimintaansa Suomessa muutenkin kuin yritysostoin. Toisaalta on kuitenkin huomattava, että vaikka 'asset-seeking'-motiivi suorien sijoitusten taustalla on lisääntynyt, niin edelleen suuri osa ulkomaalaisomisteisista yrityksistä on tukkukaupan yrityksiä, joiden pääasiallisena tehtävänä on emokonsernin tuotteiden markkinointi ja myynti suomalaisille asiakkaille.

Ulkomaisten investointien vaikutus Suomen talouteen yritysten kasvun ja tehokkuuden parantumisen osalta on ollut pääosin myönteistä. Yrityskyselyn perusteella näyttää siltä, että ulkomaalaisomisteiset yritykset ovat usein hyötyneet monikansallisen konsernin markkinointi- ja jakelukanavista, teknologiasta ja rahoitusresursseista. Lisäksi yrityskaupan kohteena olleiden yritysten kasvu- ja kannattavuuskehitys omistusmuutoksen jälkeen on ollut useimmiten suotuisaa.

Ulkomaiset suorat sijoitukset ja talouden avautuminen ovat osaltaan edesauttaneet Suomen teollisuuden rakennemuutosta osaamisintensiiviseen suuntaan: sijoitukset korkean teknologian yrityksiin ovat useimmiten nopeuttaneet näiden yritysten kasvua ja toisaalta kansainvälistyminen ja kilpailun kiristyminen ovat pakottaneet myös muilla aloilla tuotannon tehostamiseen ja omien vahvuusalueiden etsintään.

Kansantalouden näkökulmasta tarkasteltuna on tärkeää, missä yritykset sijaitsevat, missä ne laajentavat toimintaansa ja lisäävät työllisyyttään – ei niinkään se, kuka ne omistaa. Sen vuoksi on tärkeää, että Suomi säilyy houkuttelevana sijaintipaikkana niin kotimaisille kuin ulkomaisillekin yrityksille. Talous- ja elinkeinopolitiikan mahdollisuudet vaikuttaa yritysten toimintaan ovat muuttuneet, mutta eivät kadonneet. Elinkeinopolitiikan kannalta keskeistä on vaikuttaa yritysten kykyyn luoda yrityskohtaisia kilpailuetuja ja sitoa tämä kyky tiettyyn alueeseen. Siksi elinkeinopolitiikasta on tullut kilpailukykypolitiikkaa ja siksi useimmat maat pyrkivät kehittämään teknologista infrastruktuuria ja koulutusta. Tukevasta, rajoittavasta

ja ohjaavasta politiikasta on siirrytty edellytyksiä luovaan ja kilpailua edistävään politiikkaan.

Kilpailua työpaikoista ja pääomista käydään niin Euroopan sisällä kuin Euroopan ja muun maailman välillä. Houkuttelukeinoina ovat myös verotus ja subventiot. Kun EU:n tasollakaan ei ole päästy yksimielisyyteen verotuksen harmonisoimisesta, verotuksen yhtenäistyminen näyttää tapahtuvan ainakin osittain verokilpailun kautta. Paineet verotuksen alentamiseen ja yhdenmukaistamiseen ovat kasvussa.

Sosiaalinen infrastruktuuri ja hyvin toimivat instituutiot ovat tärkeä kansallisen kilpailukyvyn osatekijä. Sosiaalinen turvallisuus, työvoiman koulutustaso ja palveluiden saatavuus ovat yritysten näkökulmasta merkittäviä sijaintitekijöitä. Tämä pätee erityisesti verkostomaisesti toimiviin huipputeknologian aloihin. Sosiaalinen pääoma saattaa olla tulevaisuudessa yhtä merkittävä tuotannontekijä kuin fyysinen ja inhimillinen pääoma. Erot verotuksessa eivät kuitenkaan voi olla kovin suuria ja korkeiden verojen vastapainona julkisen sektorin on oltava paitsi tehokas, myös panostettava laadun ylläpitämiseen.

Taulukko 4.1 Yhteenveto suorista sijoituksista Suomeen teollistumisen alkuajoilta globaalin talouden murrokseen

Teollistuminen (1800-luku)	• ulkomaalaiset yrittäjät ja yritykset vauhdittavat teollistumista ja tuovat osaamista
Itsenäisyyden ensi vuosikymmenet (1917 - 1950-luku)	• valtaosa merkittävimmistä ulkomaalaisomisteisista yrityksistä siirtyy Suomen itsenäisyyden alkumetreillä suomalaiseen omistukseen • 1939 rajoitetaan lailla ulkomaalaisten omistusoikeuksia, laki voimassa yli 50 vuotta • ulkomaiset investoinnit vähäisiä
Ulkomaisten investointien hidas kasvu alkaa (1960-luku ja 1970-luvun alkupuoli)	• ulkomaalaisomisteisten yritysten määrä kasvaa vähitellen • investointeja työvaltaisille aloille (tekstiili- ja vaatetusteollisuus, metalliteollisuuden kokoonpanoyritykset) • motiivit: matalat työvoimakustannukset, markkinoille pääsy
Kokoonpanosta korkeampaan osaamiseen (1970-luvun loppupuoli - 1980-luku)	• ulkomaalaisomisteisten yritysten määrä kasvaa hitaasti • motiivi: suomalaisten yritysten erikoisosaamisen hankkiminen
Liberalisointi ja talouden globalisoituminen (1990-luku)	• viimeiset rajoitukset ulkomaisten yritysten investoinneille poistetetaan 1990-luvun alussa (ETA- sopimuksen "pakottamana") • kansallisen teollisuuden suojaamisen kausi päättyy • ulkomaisten yritysten kiinnostus ostaa suomalaisia yrityksiä lisääntyy • motiivi: suomalaisten yritysten erikoisosaamisen hankkiminen • ulkomaisella omistuksella aiempaa enemmän vaikutusta yritystoiminnassa, vaikutukset suurelta osin myönteisiä esim. talouden tehokkuuden kannalta

LÄHTEET

Ali-Yrkkö, J., Koivisto, J., Lampinen, M. & Ylä-Anttila, P. 2001. Suomalaisyritysten kansainvälistyminen. Teoksessa Trux, M-L. (toim.): *Aukeavat ovet - kulttuurien moninaisuus suomalaisessa elinkeinoelämässä*. WSOY.

Birkinshaw, J. & Hood, N. 2000. Characteristics of foreign subsidiaries in industry clusters. *Journal of International Business Studies 31:1: 141-154*.

Hoffman, K. 1989. *Strömberg 1889-1989: Sähkötekniikan taitaja*. Vaasa Oy.

IMF. 2000. *International financial statistics, August*. International Monetary Fund.

Joronen, T., Pajarinen, M. & Ylä-Anttila, P. 2001. Hansakaupasta hampurilaisketjuihin – historiallinen katsaus. Teoksessa Trux, M-L. (toim.): *Aukeavat ovet – kulttuurien moninaisuus suomalaisessa elinkeinoelämässä*. WSOY.

Mårtensson, G. 1969. *Sinebrychoffin panimo 1819-1969*. (Käännös Mikko Kilpi). Helsinki.

NUTEK. 2000. *Utlandsägda företag 1999*. NUTEK (Närings- och teknikutvecklingsverket) S 2000:002.

OECD. 1999. *Measuring globalisation. The role of multinationals in OECD economies*. Organisation for Economic Co-operation and Development.

OECD. 1996. *Technology and industrial performance*. Organisation for Economic Co-operation and Development

Pajarinen, M. & Ylä-Anttila, P. (toim.) 1999. *Cross-border R&D in a small country. The case of Finland*. Taloustieto Oy.

Pajarinen, M., Rouvinen, P. & Ylä-Anttila, P. 1998. *Small country strategies in global competition. Benchmarking the Finnish case*. Etla B:144, Sitra 203.

Pajarinen, M. & Ylä-Anttila, P. 1998. *Ulkomaiset yritykset Suomessa - uhka vai uusi mahdollisuus?* Etla B:142.

Taloustutkimus Oy. 2000. *Kysely Suomessa toimiville kansainvälisille yrityksille*.

Tilastokeskus. 2000. *Ulkomaalaisomisteiset yritykset Suomessa 1998*. Yritykset 2000:3.

UN. 2000. *World investment report 2000. Cross-border mergers and acquisitions and development*. United Nations.

UN. 1999. *World investment report 1999. Foreign direct investment and the challenge of development*. United Nations.

LUETTELO KUVIOISTA JA TAULUKOISTA

Kuviot

Kuvio 1.1 Teollisuuden rakennemuutos Suomessa erityyppisten toimialojen työllisyyden kehityksellä tarkasteltuna (indeksi, 1980=100) 3

Kuvio 2.1 Suorat sijoitukset Suomeen ja Suomesta: pääomakannat vuosina 1980-1999 12

Kuvio 2.2 Ulkomaalaisomisteiset yritykset omistajan kotimaan mukaan vuonna 1998, osuus henkilöstöstä 15

Kuvio 2.3 Ulkomaalaisomisteisten yritysten henkilöstömäärän jakauma verrattuna muihin Suomessa toimiviin yrityksiin toimialan teknologian ja orientaation suhteen 17

Kuvio 2.4 Ulkomaalaisomisteisten yritysten osuus erityyppisten toimialojen työllisyydestä vuonna 1998 17

Kuvio 2.5 Ulkomaalaisomisteisten yritysten osuus kokoluokkansa yrityksistä vuosina 1994 ja 1998 19

Kuvio 2.6 Ulkomaiset suorat sijoitukset suhteessa bruttokansantuotteeseen ja pääoman muodostukseen eräissä pienissä teollisuusmaissa 23

Kuvio 2.7 Ulkomaalaisomisteisten yritysten työllisyyden rakenne toimialan teknologian ja orientaation suhteen viidessä teollisuusmaassa 25

Kuvio 2.8 Ulkomaalaisomisteisten yritysten merkitys työllistäjinä erityyppisillä toimialoilla viidessä teollisuusmaassa 27

Kuvio 3.1 Yrityskauppojen osuus suorista sijoituksista neljän taustamuuttujan suhteen 31

Kuvio 3.2 Yrityskaupan kohteena olleiden yritysten kehitys omistusmuutoksen jälkeen 33

Kuvio 3.3 Hyödyt monikansallisesta konsernista teknologian siirron, markkinoinnin ja rahoituksen osalta 35

Kuvio 3.4 Eri tekijöiden merkitys ulkomaalaisomisteisten yritysten laajentumisessa Suomessa 39

Taulukot

Taulukko 2.1 Suurimpia ulkomaisia teollisuus- ja tietotekniikkayrityksiä henkilöstömäärällä mitattuna Suomessa vuonna 1999 21

Taulukko 2.2 Muiden toimialojen suuria ulkomaisia yrityksiä Suomessa vuonna 1999 22

Taulukko 3.1 Teknologiavirrat ulkomaalaisomisteisissa yrityksissä 37

Taulukko 3.2 Keskeisiä yrityskyselyn tuloksia 40

Taulukko 4.1 Yhteenveto suorista sijoituksista Suomeen teollistumisen alkuajoilta globaalin talouden murrokseen .. 66

LIITE: KYSELYLOMAKE JA VASTAUSTEN SUORAT JAKAUMAT

Tässä liitteessä on luvun 3 puhelinhaastattelujen kyselylomake ja vastausten suorat jakaumat. Vastanneita yrityksiä oli yhteensä 300. Kaikki yritykset eivät halunneet ottaa kantaa kysymykseen tai kysymyksen kohdejoukko on rajatumpi, mikäli sen kohdalla vastausten lukumäärä on alle 300. Prosenttiosuudet eivät summaudu kaikissa kohdin täsmälleen 100 prosenttiin pyöristysten takia.

Aluksi kysyisin muutaman taustatiedon tulosten luokittelua varten. Voitte vastata kyllä, ei tai en osaa sanoa.

1. Koostuuko yrityksenne liikevaihdosta yli puolet ulkomailla valmistettujen tuotteiden maahantuonnista Suomen markkinoille? (yhteensä kyllä tai ei vastauksia 299)	Kyllä	Ei
	155	144
	52 %	48 %
2. Onko yrityksellänne valmistustoimintaa Suomessa? (yht. 299)	Kyllä	Ei
	148	151
	49 %	51 %
3. Tuottaako yrityksenne palveluja muille Suomessa toimiville yrityksille? (yht. 297)	Kyllä	Ei
	153	144
	52 %	48 %
4. Onko yrityksellänne tutkimus- tai tuotekehitystoimintaa Suomessa? (yht. 299)	Kyllä	Ei
	134	165
	45 %	55 %
5. Onko nykyinen omistajanne hankkinut yrityksenne omistukseensa yrityskaupalla? (yht. 288)	Kyllä	Ei
	147	141
	51 %	49 %

Jos vastaa kysymykseen 5 kyllä, niin esitetään kysymykset 6-9, muuten siirrytään kysymykseen 10.

6. Minä vuonna yrityskauppa tapahtui?

1990 tai aiemmin	21	15 %
1991-1994	25	18 %
1995-1998	70	51 %
1999-2000	21	15 %
Vastauksia yhteensä	137	100 %

Kysymykset 7-11 niiltä, joilla omistusmuutos ennen 1999

7. Onko yrityksenne henkilöstömäärä yrityskaupan jälkeen

1. supistunut voimakkaasti	9	8 %
2. supistunut jonkin verran	19	16 %
3. säilynyt ennallaan	26	22 %
4. kasvanut jonkin verran	36	31 %
5. kasvanut voimakkaasti	26	22 %
Vastauksia yhteensä	116	100 %
Vastausten keskiarvo	3,4	

8. Onko yrityskaupan jälkeen yrityksenne pääoman tuottoaste

1. heikentynyt selvästi	1	1 %
2. heikentynyt jonkin verran	11	10 %
3. säilynyt ennallaan	36	33 %
4. parantunut jonkin verran	25	23 %
5. parantunut selvästi	37	34 %
Vastauksia yhteensä	110	100 %
Vastausten keskiarvo	3,8	

9. Onko yrityksenne tuotekehitystoiminta yrityskaupan jälkeen

1. supistunut voimakkaasti	5	4 %
2. supistunut jonkin verran	4	4 %
3. säilynyt ennallaan	62	55 %
4. lisääntynyt jonkin verran	25	22 %
5. lisääntynyt voimakkaasti	16	14 %
Vastauksia yhteensä	112	100 %
Vastausten keskiarvo	3,4	

Kysymyksiin 10-16 vastataan asteikolla 1-5: 1 = täysin eri mieltä, 5= täysin samaa mieltä

10. Baltian ja Venäjän markkinat ovat yrityksellenne tärkeitä?

1	2	3	4	5	Yht.
114	56	52	30	45	297
38 %	19 %	18 %	10 %	15 %	k.a.
					2,4

11. Yrityksessänne on teknologista osaamista, josta on merkittävää hyötyä myös konsernin ulkomaisille yksiköille?

1	2	3	4	5	Yht.
44	40	60	75	78	297
15 %	14 %	20 %	25 %	26 %	k.a.
					3,3

12. Teknologinen osaaminen on yrityksenne merkittävä kilpailuetu?

1	2	3	4	5	Yht.
20	34	32	93	121	300
7 %	11 %	11 %	31 %	40 %	k.a.
					3,9

13. Yrityksenne on hyötynyt merkittävästi konsernin ulkomaisten yksiköiden teknologisesta osaamisesta?

1	2	3	4	5	Yht.
23	35	63	76	102	299
8 %	12 %	21 %	25 %	34 %	k.a.
					3,7

14. Yrityksenne on hyötynyt huomattavasti konsernin ulkomaisten yksiköiden markkinointikanavista?

1	2	3	4	5	Yht.
51	60	74	64	49	298
17 %	20 %	25 %	21 %	16 %	k.a.
					3,0

15. Yrityksenne on hyötynyt huomattavasti konsernin emoyrityksen rahoituskanavista?

1	2	3	4	5	Yht.
42	36	59	64	97	298
14 %	12 %	20 %	21 %	33 %	k.a.
					3,5

16. Pystytte merkittävästi vaikuttamaan konsernin sisällä yritystänne koskeviin strategisiin päätöksiin, kuten päätöksiin toimintanne laajuudesta ja fokusoinnista? (vain tj:t)

1	2	3	4	5	Yht.
7	21	46	75	51	200
4 %	11 %	23 %	38 %	26 %	k.a.
					3,7

Kysymyksiin 17-19 vastataan kyllä, ei, ei osaa sanoa

	Kyllä	Ei
17. Onko yrityksellänne tai jollakin sen osalla konsernin sisällä vastuu tietyn tuoteryhmän valmistamisesta? (yht. 297)	139	158
	47 %	53 %
18. Onko yrityksellänne tai jollakin sen osalla konsernin sisällä vastuu tietyn tuoteryhmän kehittämisestä? (yht. 297)	Kyllä	Ei
	146	151
	49 %	51 %
19. Onko yrityksellänne tai jollakin sen osalla konsernin sisällä vastuu tietyn tuoteryhmän markkinoinnista? (yht. 295)	Kyllä	Ei
	183	112
	62 %	38 %

20. Seuraavaksi pyytäisimme arviotanne ulkoisen toimintaympäristön kehityksestä. (Selvennys tarvittaessa: Ulkoisella toimintaympäristöllä viittaamme yrityksenne asemaan panos- ja lopputuotemarkkinoilla sekä sellaisiin julkisen vallan toimiin, joilla on ollut vaikutusta yrityksenne toimintaan). Onko yrityksenne ulkoinen toimintaympäristö viimeisen kahden vuoden aikana

1. parantunut	2. pysynyt ennallaan	3. huonontunut	Vastauksia yhteensä
140	122	32	294
48 %	41 %	11 %	100 %

21. Seuraavaksi kysymys yrityksenne tulevasta toiminnasta. Aikooko yrityksenne seuraavan 2-3 vuoden aikana Suomessa

1. laajentaa toimintaansa	2. supistaa toimintaansa	3. pitää toimintansa nykytasolla	Vastauksia yhteensä
160	5	125	290
55 %	2 %	43 %	100 %

=> Jos laajentaa, niin esitetään kysymykset 22-30 ja sitten kysymykset 36-38

=> Jos supistaa, niin esitetään kysymykset 31-38

=> Jos ennallaan, niin esitetään kysymykset 36-38

22. Edellä totesitte, että yrityksenne aikoo laajentaa toimintaansa Suomessa. Nyt muutama kysymys tästä teemasta. Aikooko yrityksenne laajentaa toimintaansa Suomessa

1. pääosin yritysostojen kautta	2. pääosin uusinvestoinnein	3. sekä että	Vastauksia yhteensä
15	101	37	153
10 %	66 %	24 %	100 %

23. Aikooko yrityksenne lisätä T&K-toimintaa Suomessa?

Kyllä	Ei	Yht.
70	86	156
45 %	55 %	100 %

Kysymyksiin 24-30 vastataan asteikolla 1-5 (1 = täysin eri mieltä, 5 = täysin samaa mieltä)

24. Yrityksenne laajentumiseen vaikuttavat huomattavasti odotukset tuotteidenne kasvavasta kysynnästä Suomessa?

1	2	3	4	5	Yht.
14	13	21	45	67	160
9 %	8 %	13 %	28 %	42 %	k.a.
					3,9

25. Yrityksenne laajentumiseen vaikuttavat huomattavasti odotukset tuotteidenne kasvavasta kysynnästä ulkomailla?

1	2	3	4	5	Yht.
38	25	25	35	37	160
24 %	16 %	16 %	22 %	23 %	k.a.
					3,1

26. Yrityksenne laajentumiseen Suomessa vaikuttavat merkittävästi hyvä suomalainen osaaminen ja teknologia?

1	2	3	4	5	Yht.
10	18	44	58	30	160
6 %	11 %	28 %	36 %	19 %	k.a.
					3,5

27. Yrityksenne laajentumiseen vaikuttaa merkittävästi teille tärkeiden yritysten sijainti Suomessa?

1	2	3	4	5	Yht.
36	33	33	34	23	159
23 %	21 %	21 %	21 %	14 %	k.a.
					2,8

28. Yrityksenne laajentumiseen vaikuttaa merkittävästi Suomen jäsenyys EU:ssa?

1	2	3	4	5	Yht.
32	42	36	32	17	159
20 %	26 %	23 %	20 %	11 %	k.a.
					2,7

29. Yrityksenne laajentumiseen vaikuttaa merkittävästi Suomen mukanaolo Euro-alueella?

1	2	3	4	5	Yht.
30	37	33	37	19	156
19 %	24 %	21 %	24 %	12 %	k.a.
					2,9

30. Yrityksenne laajentumiseen vaikuttavat merkittävästi erilaiset julkisen sektorin tarjoamat yritystuet ja investointiavustukset?

1	2	3	4	5	Yht.
100	34	15	7	2	158
63 %	22 %	9 %	4 %	1 %	k.a.
					1,6

Jos toiminta supistuu, kysymykset 31-35

Kysymyksiin 31-35 vastataan asteikolla 1-5 (1 = täysin eri mieltä, 5 = täysin samaa mieltä)

31. Toiminnan supistamiseen vaikuttavat huomattavasti odotukset tuotteidenne heikkenevästä kysynnästä Suomessa

1	2	3	4	5	Yht.
3	1	0	0	1	5
60 %	20 %	0 %	0 %	20 %	

32. Toiminnan supistamiseen vaikuttavat huomattavasti odotukset tuotteidenne heikkenevästä kysynnästä ulkomailla

1	2	3	4	5	Yht.
4	1	0	0	0	5
80 %	20 %	0 %	0 %	0 %	

33. Toiminnan supistamiseen Suomessa vaikuttaa merkittävästi ammattitaitoisen työvoiman puute

1	2	3	4	5	Yht.
3	2	0	0	0	5
60 %	40 %	0 %	0 %	0 %	

34. Toiminnan supistaminen johtuu konsernin toiminnan keskittämisestä Suomen ulkopuolella toimiviin yksiköihin

1	2	3	4	5	Yht.
2	0	1	0	2	5
40 %	0 %	20 %	0 %	40 %	

35. Toiminnan supistaminen Suomessa johtuu korkeasta kustannustasosta

1	2	3	4	5	Yht.
0	2	1	1	1	5
0 %	40 %	20 %	20 %	20 %	

Loppuun vielä muutama taustatietokysymys:

36. Mikä on viennin osuus yrityksenne liikevaihdosta?

Alle 25%	25-50%	50-75%	Yli 75%	Yht.
195	40	26	32	293
67 %	14 %	9 %	11 %	100 %

37. Kuinka suuri oli yrityksenne liikevaihto viime tilikaudella?

Alle 10 mmk	10-49 mmk	50-250 mmk	Yli 250 mmk	Yht.
15	96	114	64	289
5 %	33 %	39 %	22 %	100 %

38. Mikä on yrityksenne henkilöstömäärä?

Alle 10	10-49	50-250	Yli 250	Yht.
38	113	103	45	299
13 %	38 %	34 %	15 %	100 %